

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๔๔ ตอนที่ ๔๓๑ – ๔๔๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๔๓๑

ถ. ผมติดที่พยัญชนะ แต่ละอาจารย์ก็อธิบายไปแต่ละอย่าง คือที่ว่า
ความเกิดเป็นทุกข์ ความแก่เป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์ หรือที่พูดกันว่า เกิด แก่
เจ็บ ตายเป็นทุกข์

พยัญชนะเหล่านี้ก็อธิบายไปกันไปแต่ละอย่าง โดยเฉพาะความเกิดเป็นทุกข์
อาจารย์ท่านหนึ่งบอกว่า ความเกิดเป็นทุกข์ ทุกข์อย่างไร ก็อธิบายว่า เด็กคลอด
ออกมานั้นจะต้องร้องไห้ ลักษณะที่ร้องไห้นั้นแหละ แสดงถึงความทุกข์ อีกท่านหนึ่ง
บอกว่า เวลาที่คลอดออกมา เหมือนตกลงไปในเหวลึก ลักษณะนั้นก็เป็นลักษณะของ
ความทุกข์ในขณะที่เกิด หรือบางอาจารย์ก็อธิบายว่า ก็ขณะที่ปฏิสนธิต้องอยู่ในครรภ์
มารดาถึง ๙ เดือน จะไปไหนมาไหนทำอะไรก็ได้ ลักษณะนั้นก็เป็นทุกข์ อีกอาจารย์
อธิบายว่า ขณะที่มารดาอุ้มท้องมาถึง ๙ เดือนนั้น ลักษณะนั้นเป็นทุกข์

ผมคิดว่า แต่ละอาจารย์อธิบายไม่ตรงกันทั้งนั้น ผมมีความเห็นว่า
พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ความเกิดเป็นทุกข์ ทรงตรัสโดยไม่ได้เจาะจงว่า ความเกิดใน
มนุษย์ภูมิเป็นทุกข์ ผมถือว่าเกิดในเทวโลกก็ต้องเข้าในลักษณะนี้ด้วย เพราะว่าเป็น
ความเกิดเหมือนกัน ผู้ที่ท่านเกิดเป็นเทวดาท่านก็ไม่ต้องไปร้องไห้ ไม่ต้องไปอยู่ในท้อง
ของมารดาตั้ง ๙ เดือน ลักษณะนี้จะว่าเป็นทุกข์ได้อย่างไร ขอความกรุณาอาจารย์
อธิบายพยัญชนะเหล่านี้ด้วย

สุ. พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมในมนุษย์โลก
และในพระไตรปิฎกก็แสดงถึงเรื่องของความเกิดเป็นทุกข์ไว้หลายนัย ซึ่งทุกประการที่
ได้กล่าวมาแล้ว มีปรากฏในพระไตรปิฎกทั้งสิ้น

เมื่อทรงแสดงธรรมในมนุษย์โลก ก็ได้ทรงแสดงถึงความทุกข์ของการเกิดใน
ครรภ์มารดาในมนุษย์ภูมิ แต่ไม่ว่าจะเป็นในมนุษย์ หรือว่าในสวรรค์ ในกำเนิดต่าง ๆ

ทุกข์จริง ๆ คือ ชันธ์ ๕ ที่มีการเกิดขึ้นและดับไป ได้แก่ รูปชันธ์ เวทนาชันธ์ สัญญาชันธ์ สังขารชันธ์ วิญญาณชันธ์

เมื่อมีการเกิดในมนุษย์ภูมิ ก็มีรูปชันธ์ เวทนาชันธ์ สัญญาชันธ์ สังขารชันธ์ วิญญาณชันธ์ ที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยและดับไป ในเทวโลก หรือในรูปพรหมภูมิก็มีชันธ์ ๕ และเพราะการเกิดขึ้นของชันธ์ ๕ นั้นเอง เมื่อเกิดแล้วก็ตั้งอยู่ตลอดไปไม่ได้ก็ต้องดับไป เพราะฉะนั้น สภาพธรรมที่เกิดขึ้นและดับ จะสมมุติเรียกว่ามนุษย์ หรือว่า เทวดา หรือภพภูมิไหนก็ตาม สภาพธรรมที่เกิดขึ้นและดับไปนั้นเป็นทุกข์ ซึ่งทรงจำแนกทุกข์ตามภพภูมิต่าง ๆ ด้วย ถึงแม้ว่าในเทวภูมิจะไม่มี การนอนอยู่ในครรภ์ของมารดาที่เป็นทุกข์ประการหนึ่ง แต่ว่าในภูมิของมนุษย์เมื่อเป็นอย่างนั้น ก็ทรงแสดงทุกข์ในการเกิดเป็นมนุษย์ไว้ด้วย

เพราะฉะนั้น ก็เป็นลักษณะของทุกข์ประการต่าง ๆ ซึ่งโดยสภาพตามความเป็นจริงแล้ว คือ ชันธ์ ๕ นั้นเอง เมื่อเกิดขึ้นเป็นทุกข์ เพราะว่าไม่เพียง เกิดขึ้นและดับไป แต่ชันธ์ ๕ นั้นจะเกิดปรากฏในภพไหน ภูมิไหน ในสภาพอย่างไร ก็เป็นความทุกข์ในลักษณะของภพภูมินั้น ๆ นั้นเอง

ประโยชน์ที่สุดของการฟังธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของท่าน เรื่องของศีล เรื่องในชีวิตประจำวัน ประโยชน์ที่สุดจริง ๆ คือ ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน เมื่อมีความเข้าใจที่ถูกต้องในการเจริญสติปัฏฐานแล้ว ย่อมได้รับรสของพระธรรมทุกชั้นมาเกื้อกูลกับสภาพของธรรมที่เป็นจริงในชีวิตประจำวัน และสติก็สามารถที่จะระลึกรู้สภาพธรรมนั้น ๆ ตามความเป็นจริง ไม่ผิดจากความเป็นจริง

ถ้ารู้ผิดจากความเป็นจริง จะละการยึดถือสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเกิดขึ้นในขณะนี้ไม่ได้ เพราะว่าไปรู้อื่น ผิดปกติจากชีวิตตามความเป็นจริง และจิตใจของแต่ละคนก็จะเฝียดเหลือเกิน ถ้าไม่รู้จิตใจของตัวเองตามความเป็นจริง จะไม่สามารถที่จะดับกิเลสหรือละกิเลสได้เลย เพราะว่าการที่จะดับกิเลสได้ ต้องเป็นผู้ที่ตรงจริง ๆ ต่อสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

คราวก่อนเป็นเรื่องของอาชีวะภูมิคุ้มกัน ซึ่งเป็นการเว้นกายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ ที่มีอาชีวะเป็นเหตุ และสำหรับกายทุจริต ๓ ได้กล่าวไปแล้ว วจีทุจริต ๓ ที่ได้กล่าวไปแล้ว คือ มุสาวาท ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา

ต่อไปขอกล่าวถึงสัมผัปปลาปวาจา คือ การกล่าวคำเพื่อเจ้อ ไม่เป็นประโยชน์ ซึ่งท่านผู้ฟังจะได้ทราบว่า แต่ละท่านมีกิเลสมากน้อยแค่ไหน

วันนี้กายกรรม ไม่มีทุจริตใช่ไหม ปาณาติบาตไม่มี อทินนาทานไม่มี กาเมสุมิชฌาจารไม่มี สนวนวาจา วันนี้เป็นอย่างไบบ้าง

นี่คือชีวิตจริงที่แสดงให้เห็นถึงกิเลสที่มาก หนา และเหนียวแน่นเหลือเกิน กายกรรมไม่มีทุจริตจริง แต่พูด พูดอยู่เสมอ ฉะนั้น ก็ควรเริ่มระลึกรู้ว่า คำพูดแสดงให้เห็นถึงความหนาแน่นของกิเลสมากน้อยเพียงไร มุสาวาทไม่มี ปิสุณาวาจาไม่มี ผรุสวาจาวันนี้ก็อาจจะยังไม่มี แต่สัมผัปปลาปวาจา คำพูดเพื่อเจ้อ ซึ่งไม่เป็นประโยชน์เลย วันนี้มีหรือเปล่า

ปกติทุกคนก็มักจะพูด และก็พูดมากจริง ๆ เพราะฉะนั้น ก็ควรที่จะได้เห็นกิเลสซึ่งเป็นปัจจัยให้พูด กิเลสเป็นปัจจัยให้กระทำการกายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ ไม่ใช่เพียงแต่นึกคิดเท่านั้น ขอให้ทราบว่า กว่าที่จะพูดแต่ละครั้ง แต่ละคำ แต่ละเรื่อง ต้องมีจิตประเภทนั้น ๆ เป็นปัจจัย ทำให้วาจานั้น ๆ เกิดขึ้น แต่ก็ยังไม่ทราบเลยใช่ไหมว่า สัมผัปปลาปวาจาเป็นอย่างไร มากหรือน้อยแค่ไหน และก็ป็นเครื่องวัด แสดงให้เห็นถึงกิเลสที่มีในจิตใจของตนเองจริง ๆ เพราะถ้าไม่มีกิเลส สัมผัปปลาปวาจาก็ไม่ได้เลย แต่ที่กล่าวแล้วมากหรือน้อย เป็นชีวิตจริง ๆ ก็ควรที่จะได้ทราบถึงความจริงว่า กิเลสทั้งหลายที่จะดับได้หมดเป็นสมุจเฉท ยากสักแค่ไหน เพราะฉะนั้น ถ้าท่านผู้ฟังศึกษาธรรมโดยละเอียดก็จะเห็นกิเลสมาก ซึ่งเป็นการดีที่จะไม่ประมาทกิเลสไม่อย่างนั้น บางท่านคิดว่า การดับกิเลสง่าย กระทำได้โดยรวดเร็ว โดยไม่ยาก

สำหรับเรื่องของสัมผัปปลาปวาจา ควรที่จะได้ทราบว่า ได้แก่วาจาเช่นไรบ้าง

ข้อความใน **อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต ทุจจิตวรรคที่ ๓ ข้อ ๒๒๑** มีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย วิจิตฺตจิต ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน คือ คำเท็จ ๑ คำส่อเสียด ๑ คำหยาบ ๑ คำเพ้อเจ้อ ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย วิจิตฺตจิต ๔ อย่างนี้แล
ดูกร ภิกษุทั้งหลาย วิสุตฺตจิต ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน คือ คำจริง ๑ คำไม่ส่อเสียด ๑ คำอ่อนหวาน ๑ คำพอประมาณ ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย วิสุตฺตจิต ๔ อย่างนี้

เพราะฉะนั้น ความหมายของสัมปปลापवाจา ได้แก่ คำเพ้อเจ้อ เป็น วิจิตฺตจิต แต่ถ้าเป็นวิสุตฺตจิตแล้ว ได้แก่ คำพูดพอประมาณ ซึ่งคำพูดพอประมาณต้องไม่ชอกช้ำและเป็นไปเพื่อประโยชน์ด้วย ไม่ใช่ว่า ไม่พูดมากเท่านั้น เพราะถ้าไม่พูดมาก แต่เวลาพูดเป็นอกุศล และไม่เป็นประโยชน์ ก็ยังคงเป็นสัมปปลापवाจา

ข้อความของสัมปปลापवाจาในพระไตรปิฎกมีมาก ซึ่งจะขอกล่าวถึงบางประการ ใน **อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต จุนทสูตร ข้อ ๑๖๕** มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ส่วนมะม่วงของนายจุนทกัมมารบุตร ใกล้เมืองปวา ครั้นนั้นแล นายจุนทกัมมารบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสก่นายจุนทกัมมารบุตรว่า

ดูกร จุนทะ ท่านชอบใจความสะอาดของใครหนอ

นายจุนทกัมมารบุตรกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พราหมณ์ชาวปัจฉาภุมิ ผู้ถือเต้าน้ำ สวมพวงมาลัย สหรัย บำเรอไฟ ลงน้ำเป็นวัตร ย่อมบัญญัติความสะอาดไว้ ข้าพระองค์ชอบใจความสะอาดของพราหมณ์พวกนั้น

แต่ละท่านที่เป็นครูอาจารย์ ก็มีลัทธิ มีคำสอนต่าง ๆ กัน ก่อนที่พระผู้มีพระภาคจะทรงแสดงธรรม ก็ได้ตรัสถามความคิด ความเห็น ความเชื่อ ความเข้าใจของบุคคลที่พระองค์ทรงแสดงธรรมก่อนว่า ผู้นั้นมีความคิดอย่างไร มีความเข้าใจ มีความเห็นที่ถูกผิดอย่างไร เพื่อที่จะได้ทรงแสดงธรรมแก้กุลอุปการะ แก่ความเห็นผิดของบุคคลนั้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร จุนทะ ก็พวกพราหมณ์ชาวปัจฉาภุมิ ผู้ถือเต้าน้ำ สวมพวงมาลัยสำหรับรำบำเรอไฟ ลงน้ำเป็นวัตร ย่อมบัญญัติความสะอาดไว้อย่างไรเล่า

นายจุนทกัมมารบุตรกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส พวกพราหมณ์ชาวปัจฉาภุมิ ผู้ถือเต้าน้ำ สวมพวงมาลัยสำหรับรำบำเรอไฟ ลงน้ำเป็นวัตร ย่อมชักชวนสาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มาเถิด บุรุษผู้เจริญ ท่านลุกขึ้นจากที่นอนแต่เช้าตรู่ พึงจับต้องแผ่นดิน ถ้าไม่จับต้องแผ่นดิน พึงจับต้องคิมยัสส ถ้าไม่จับต้องคิมยัสส พึงจับต้องหญ้าเขียวสด ถ้าไม่จับต้องหญ้าเขียวสด พึงบำเรอไฟ ถ้าไม่บำเรอไฟ พึงประนมอัญชลีนอบน้อมพระอาทิตย์ ถ้าไม่ประนมอัญชลีนอบน้อมพระอาทิตย์ พึงลงน้ำ ๓ ครั้ง ทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกพราหมณ์ชาวปัจฉาภุมิ ผู้ถือเต้าน้ำ สวมพวงมาลัยสำหรับรำบำเรอไฟ ลงน้ำเป็นวัตร ย่อมบัญญัติความสะอาดอย่างนี้แล ข้าพระองค์ชอบใจความสะอาดของพราหมณ์พวกนี้

ก่อนที่ท่านผู้ฟังจะสนใจศึกษาพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ท่านผู้ฟังก็คงจะมีครูอาจารย์มากมายหลายท่าน ซึ่งครูอาจารย์ก่อน ๆ นั้นก็คงจะแสดงว่า ทำอย่างไรจึงจะได้ความสุข ความสบาย ความเจริญในชาตินี้ และเมื่อท่านยังไม่ได้ศึกษาพระธรรม ยังไม่ทราบถึงเหตุและผลที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงโดยละเอียด ท่านก็อาจจะมีพฤติกรรม หรือมีการกระทำตามที่ครูอาจารย์ก่อน ๆ แนะนำที่ว่า ถ้าทำอย่างนั้นแล้วจะเป็นสิริมงคล หรือนำความสุขความเจริญมาให้ แต่ว่าพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ทรงแสดงถึงเหตุอันแท้จริง และผลอันแท้จริง เมื่อเหตุนั้น ๆ กระทำแล้วก็จะทำให้เกิดผลนั้น ๆ ได้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร จุนทะ พวกพราหมณ์ชาวปัจฉาภุมิ ผู้ถือเต้าน้ำ สวมพวงมาลัยสำหรับรำบำเรอไฟ ลงน้ำเป็นวัตร ย่อมบัญญัติความสะอาดโดยประการอื่น ส่วนความสะอาดในวินัยของพระอริยะ ย่อมมีโดยประการอื่น

สำหรับความสะอาดที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงนั้น ไม่เหมือนกับความสะดวก
ที่พวกพราหมณ์ชาวปัจฉาภุมิบัญญัติไว้

นายจันทกัมมารบุตรกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ความสะดวกในวินัยของพระอริยะ ย่อมมีอย่างไรเล่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ความสะดวกในวินัยของพระอริยะ
มีอยู่ด้วยประการใด ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ ด้วยประการ
นั้นเกิด

ท่านผู้ฟังพอจะเดาได้ไหมว่า พระผู้มีพระภาคจะทรงแสดงเรื่องความสะดวก
อย่างไร ไม่คงพ้นจากกายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ มโนกรรม ๓ ความสะดวกจริง ๆ ก็
ต้องเว้นจากกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต นั่นจึงจะชื่อว่าสะดวก

แต่ถ้าจะสะดวกโดยประการอื่น และยังคงมีกายทุจริต มีวจีทุจริต มีมุสาวาท
มีปิสุณาวาจา มีผรุสวาจา มีสัมผัปปลาปวาจา จะชื่อว่าสะดวกไม่ได้ ถ้าท่านผู้ใด
ต้องการความสะดวกจริง ๆ ต้องเว้นจากกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต

ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงแสดงความสะดวกทางกาย ๓ ความสะดวก
ทางวาจา ๔ ความสะดวกทางใจ ๓ เป็นกายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ มโนทุจริต ๓
ซึ่งเป็นอกุศลกรรมบถ ๑๐ และพระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงความสะดวกทางกาย ๓
ความสะดวกทางวาจา ๔ ความสะดวกทางใจ ๓ ซึ่งเป็นกุศลกรรมบถ ๑๐

สำหรับสัมผัปปลาปวาจา ขอความมีว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เป็นผู้พูดเพ้อเจ้อ คือ กล่าวไม่ถูกกาล กล่าวไม่จริง กล่าวไม่อิงอรรถ ไม่อิง
ธรรม ไม่อิงวินัย กล่าววาจาไม่มีหลักฐาน ไม่มีที่อ้าง ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่ประกอบด้วย
ประโยชน์ โดยกาลไม่ควร

ท่านผู้ฟังจะได้ทราบ จะได้วินิจฉัยได้ถูกต้องว่า คำพูดอย่างไรเป็นสัมผัปปลาป-
วาจา เป็นคำพูดที่เพ้อเจ้อหรือไม่เพ้อเจ้อ สำหรับคำพูดที่เพ้อเจ้อ คือ กล่าวไม่ถูก
กาล ไม่มีประโยชน์เลย แต่ก็กล่าว

กล่าวไม่จริง ดีไหม แม้แต่เรื่องของธรรม ถ้าพูดไม่จริง เป็นแต่เพียงความคิด
ความเห็น ความเข้าใจเอง การวินิจฉัยธรรมเองด้วยความประมาท ซึ่งธรรมเป็นเรื่องที่
ละเอียดมาก และเป็นเรื่องจริง ถูกต้องตามเหตุผลตามสภาพธรรมนั้น ๆ แต่เพราะ
ความประมาทผู้ฟัง อาจจะคิดว่าผู้ฟังไม่สามารถที่จะเข้าใจธรรมที่ลึกซึ้งนั้นได้ หรือว่า
ประมาทธรรมนั่นเองว่า ธรรมที่ลึกซึ้งนั้นก็คงจะเป็นเรื่องที่ไม่ลึกซึ้ง เป็นเรื่องธรรมดาที่
ใคร ๆ ก็สามารถที่จะคิด หรือตรึก หรือเข้าใจเองได้ โดยที่ไม่จำเป็นต้องศึกษาโดย
ละเอียด หรือว่าโดยไม่ต้องประพฤติปฏิบัติตามให้ประจักษ์แจ้งในสภาพธรรมนั้นจริง ๆ
ถ้าเข้าใจอย่างนี้ คำพูดที่กล่าวมานั้น ก็เพ้อเจ้อ เพราะวาทกล่าวไม่จริง และเป็นการ
ประมาททั้งผู้ฟัง และประมาททั้งธรรมด้วย

แม้แต่ในเรื่องของศีล บางท่านกล่าวว่า ทำไมต้องแสดงธรรมให้สูงเลิศจนถึงกับ
การรู้แจ้งอริยสัจธรรม ทำไมไม่กล่าวเรื่องของศีลธรรมประจำวันที่จะให้คนสนใจ
ประพฤติปฏิบัติตามเสียก่อน ที่ท่านกล่าวอย่างนี้ เพราะว่าท่านไม่เข้าใจสภาพความ
ลึกซึ้งของธรรม

เนื่องจากผู้ที่สมบุรณ์ด้วยศีล สามารถที่จะประพฤติปฏิบัติตามศีล ๕ ได้
บริสุทธิ์จริง ๆ ผู้นั้นต้องเป็นพระอริยเจ้า คือ เป็นพระโสดาบันบุคคล เพราะว่าสภาพ
ธรรมทั้งหลายไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา

การกล่าวถึงศีล ๕ โดยไม่ได้แสดงธรรมที่ลึกซึ้งให้ประพฤติปฏิบัติตามด้วย
ย่อมไม่ได้ผล แต่ถ้าได้ศึกษาเรื่องของสภาพธรรมโดยละเอียด ในสภาพธรรมที่เป็น
อนัตตา และถือบรมเจริญสติปัฏฐานด้วย จะเข้าใจความหมายของการที่พระผู้มี-
พระภาคทรงให้พุทธบริษัทรักษาศีล ๕ เป็นนิจศีลได้ว่า เพื่อประโยชน์ คือ เกื้อกูลแก่
การขัดเกลากิเลส ที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉท รู้แจ้งอริยสัจธรรม จึงเป็นผู้ที่สมบุรณ์ใน
ศีล ๕ ได้

แต่ถ้าเพียงกล่าวถึงศีล ๕ โดยไม่ละเอียด ไม่ลึกซึ้ง ก็ไม่สามารถที่จะให้ผู้หนึ่ง
ผู้ใดเห็นคุณประโยชน์ และอบรมขัดเกลาพร้อมกับการเจริญสติปัฏฐาน จนกระทั่ง
สามารถที่จะดับกิเลส และสมบูรณ์ในการรักษาศีล ๕ ได้จริง ๆ

๔๓๒

ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ผู้พูดเพ้อเจ้อ คือ กล่าวไม่ถูกกาล กล่าวไม่จริง กล่าวไม่อิงอรรถ ไม่อิงธรรม ไม่อิงวินัย กล่าววาทาไม่มีหลักฐาน ไม่มีที่อ้าง ไม่มีที่สิ้นสุด

คือ ไม่ยอมที่จะยุติด้วยเหตุและผล บ่ายเบี่ยง เลี่ยงไปด้วยประการต่าง ๆ ถ้าว่าอย่างนี้ ก็บอกอย่างนั้น ถ้าว่าอย่างนั้น ก็บอกอย่างนี้ ไม่มีการที่จะปรับเหตุกับผลให้ตรงกัน และให้ยุติลงด้วยเหตุและผลจริง ๆ แต่ถ้ายังต้องการที่จะให้ธรรมเป็นไปตามความเชื่อของตนเอง ตามความคิดของตนเอง ก็ย่อมจะมีการขัดแย้ง มีการหลบเลี่ยง มีการหลีกไป ไม่ยอมที่จะรับฟังเหตุผลจริง ๆ และยุติลง สิ้นสุดลงด้วยเหตุและผล เพราะฉะนั้น ก็เป็นผู้ที่พูดเพ้อเจ้อ เพราะไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีการยุติด้วยเหตุและผล ประกอบด้วยประโยชน์ โดยกาลไม่ควร

ส่วนความสะอาดทางวาทา ที่เป็นการเว้นจากสัมผัปปลาปวาทานั้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ละคำเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ พูดถูกกาละ พูดแต่คำที่เป็นจริง พูดอิงอรรถ พูดอิงธรรม พูดอิงวินัย พูดแต่คำมีหลักฐาน มีที่อ้างอิง มีที่กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์ โดยกาลอันควร

ท่านผู้ฟังยังมีสัมผัปปลาปวาทาไหม มี เพราะผู้ที่จะละสัมผัปปลาปวาทาได้คือ พระอรหันต์

เพราะฉะนั้น ชีวิตจริงเป็นอย่างไร ยอมรับสภาพธรรมตามความเป็นจริง ระลึกรู้ในลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้น เพื่อจะไม่ยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เพราะว่าการละกิเลสต้องละเป็นลำดับขั้น

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร จุนทะ บุคคลผู้ประกอบด้วยอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนี้ คือ กายทุจริต ๓ วาจาทุจริต ๔ มโนทุจริต ๓ เมื่อลุกขึ้นจากที่นอนแต่เช้าตรู่ ถึงแม้จะต้องแผ่นดินก็เป็นผู้ไม่สะอาดอยู่นั่นเอง ถึงแม้ไม่จำเป็นต้องแผ่นดินก็เป็นผู้ไม่สะอาดอยู่นั่นเอง ถึงแม้จะต้องไค้มยสก็เป็นผู้ไม่สะอาดอยู่นั่นเอง ถึงแม้ไม่จำเป็นต้องไค้มยสก็เป็นผู้ไม่สะอาดอยู่นั่นเอง ถึงแม้จะต้องหญ้าอันเขียวสดก็เป็นผู้ไม่สะอาดอยู่นั่นเอง ถึงแม้ไม่จำเป็นต้องหญ้าอันเขียวสดก็เป็นผู้ไม่สะอาดอยู่นั่นเอง ถึงแม้จะบำเรอไฟก็เป็นผู้ไม่สะอาดอยู่นั่นเอง ถึงแม้จะไม่บำเรอไฟก็เป็นผู้ไม่สะอาดอยู่นั่นเอง ถึงแม้เป็นผู้ประนมอัญชลีนอบน้อมพระอาทิตย์ก็เป็นผู้ไม่สะอาดอยู่นั่นเอง ถึงแม้จะเป็นผู้ไม่ประนมอัญชลีนอบน้อมพระอาทิตย์ก็เป็นผู้ไม่สะอาดอยู่นั่นเอง ถึงแม้จะลงน้ำ ๓ ครั้งทั้งเวลาเย็นเวลาเช้าก็เป็นผู้ไม่สะอาดอยู่นั่นเอง ถึงแม้จะไม่ลงน้ำ ๓ ครั้งทั้งเวลาเย็นเวลาเช้าก็เป็นผู้ไม่สะอาดอยู่นั่นเอง

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนี้ เป็นความไม่สะอาดด้วย เป็นตัวกระทำความไม่สะอาดด้วย ดูกร จุนทะ ก็เพราะเหตุแห่งการประกอบด้วยอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนี้ นรกจึงปรากฏ กำเนิดดิรัจฉานจึงปรากฏ เปเรตวิสัยจึงปรากฏ หรือว่าทุกตติอย่างใดอย่างหนึ่งแม้อื่นจึงมี ฯ

เวลานั้นมนุษย์ภูมิปรากฏ นรกยังไม่ปรากฏ ดิรัจฉานปรากฏแล้ว เปเรตวิสัยหรือทุกตติอย่างใดอย่างหนึ่งแม้อื่นจึงมี ก็เพราะเหตุแห่งการประกอบด้วยอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนี้

ท่านที่สงสัยว่า นรกจะมีไหม เปเรตจะมีไหม ทุกตติจะมีไหม ซึ่งถ้าท่านทำอกุศลกรรมมาก ๆ ภพภูมิเหล่านี้จะปรากฏเป็นแน่นอน

สำหรับกุศลกรรมบถ ๑๐ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงโดยนัยตรงกันข้ามกับอกุศลกรรมบถ ๑๐

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

... ก็เพราะเหตุแห่งการประกอบด้วยกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนี้ เทวดาทั้งหลายย่อมปรากฏ มนุษย์ทั้งหลายย่อมปรากฏ หรือว่าสุคติอย่างใดอย่างหนึ่งแม้อื่นจึงมี ฯ

เรื่องของความสะอาดไม่ใช่อย่างอื่นเลย นอกจากกาย วาจา ใจ ถ้าเป็นสุจริตก็สะอาด ถ้าเป็นทุจริตก็ไม่สะอาด

ถ. ในอรรถกถาที่ท่านอธิบายเรื่องศีล ท่านอธิบายว่า สำหรับปาณาติบาต หรืออทินนาทาน ๒ ประเภทนี้ กระทำเองบ้าง หรือใช้ให้ผู้อื่นกระทำบ้าง ก็นับว่าผิดศีลทั้ง ๒ อย่าง ทำเองก็ผิดศีล ใช้ให้ผู้อื่นทำก็ผิดศีล แต่มุสาวาทท่านบอกว่า เป็นการผิดศีลเฉพาะตนเองเท่านั้น ผมสงสัยว่า มุสาวาทนี้ใช้ให้คนอื่นมุสาวาทไม่ได้หรืออย่างเช่น มีเจ้าหนี้มาทวงหนี้ ก็ให้เด็กไปบอกว่าไม่อยู่

สุ. เรื่องของธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียดจริง ๆ ถ้าท่านเป็นผู้ที่ใคร่ต่อการที่จะละเว้นทุจริต ขัดเกลาดับกิเลส ท่านก็จะระลึกได้ในขณะนั้นได้ว่าเป็นมุสาวาทหรือไม่เป็นมุสาวาท เพราะว่าบางคนอาจจะไม่รู้ว่าเป็นมุสาวาท ได้ยิน ได้ฟังมา อาจจะคิดว่าเป็นเรื่องจริง พุดไป และคิดว่าตัวเองไม่ได้มุสาวาท ไม่มีเจตนาที่จะมุสาวาท ถ้าผู้ใหญ่เล่าเรื่องให้ฟัง และบอกเด็กคนนี้ให้ไปบอกอีกคนหนึ่ง เด็กก็ไม่ว่าเป็นเรื่องจริงหรือเปล่า ไม่มีเจตนาที่จะมุสาวาท แต่คนที่รู้ว่าไม่จริง ขณะนั้นจะรู้ถึงสภาพของจิตที่กล่าว อย่างบางคนรับฟังเรื่องอะไรมา เขาก็บอกให้ไปเล่าให้คนอื่นฟัง คนนั้นไม่รู้ว่าเป็นเรื่องที่ไม่จริง ก็ไม่รู้ว่าเป็นมุสาวาท เพราะตัวเองไม่มีเจตนามุสาวาท แต่คนที่มีเจตนาที่จะพุดไม่จริงนั้น เป็นมุสาวาทแล้ว และผู้ที่จะขัดเกลากิเลส ถ้ารู้ว่าเรื่องจริงเป็นอย่างไร เรื่องไม่จริงเป็นอย่างไร ขณะนั้นสติเกิดจะรู้สภาพของจิตว่า สติมีกำลังพอที่จะเว้นวจีทุจริต หรือว่าไม่มีกำลังที่จะเว้นวจีทุจริตในขณะนั้น เป็นตัวตน เป็นสัตว์เป็นบุคคล ทำให้กระทำทุจริตกรรมที่เป็นมุสาวาทได้

ใน **สัทธัมมปกาสินี อรรถกถาขุททกนิกาย ปฏิสัมภีตามรรค สิลมย-ญาณนิตเทสวรรณนา** แสดงองค์ของสัมปปปลาปวาจาว่า มีองค์ ๒ คือ

๑. การตยฺยทสสีตาทรรณาทินรตฺถกถาปุเรกขารตา การมุ่งที่จะพูดเรื่องไร้สาระ มีเรื่องการตยฺยทส และเรื่องการลักพานางสีดา เป็นต้น

๒. ตถารูปิกถา กถณญจ การพูดเช่นนั้น แต่เมื่อบุคคลอื่นไม่ได้ถือเอาคำพูดนั้น กรรมบถก็ไม่ขาด ต่อเมื่อบุคคลอื่นถือเอาคำพูดอันเพื่อเจื่อนั้นแล กรรมบถจึงขาด

สำหรับโทษน้อย หรือโทษมาก คือ ถ้าเสพน้อย หมายความว่า ไม่ได้พูดเพื่อเจื่อนมาก โทษก็น้อย แต่ถ้าเสพมาก คือ เสพจนคุ่น มีปกติอาเจียนที่จะพูดเพื่อเจื่อน นั้นก็โทษมาก

ถ. มุสาวาทแปลว่าพูดเท็จ ส่วนสัมผัปปลาปวาจา อาจารย์กล่าวว่า พูดอะไรที่เป็นเท็จ มีคำว่า เท็จอยู่ด้วย ซึ่งควรจะอยู่ในมุสาวาท ทำไมเป็นสัมผัปปลาปะ

สุ. สัมผัปปลาปวาจา เป็นคำพูดเกินจริง จำพ้องต่าง ๆ เกินความจริงไป ก็เป็นสัมผัปปลาปวาจา

ความจริงวิสุทธิจริตนี้ โดยมากแล้วจะเป็นไปหลายประการในเรื่อง ๆ หนึ่ง อย่างเวลาที่โกรธพูดเรื่องที่ไม่จริง เป็นมุสาวาท ก็อาจจะมีการส่อเสียดที่เป็นปิสุณาวาจา และอาจจะมีผรุสวาจาด้วยในขณะนั้น สำหรับสัมผัปปลาปวาจา ก็เป็นส่วนเกินที่ไม่จริง คือ เกินจริงไป เป็นสัมผัปปลาปวาจา

อย่างองค์ของสัมผัปปลาปวาจา คือ การตยฺยทสสีตาทรรณาทินรตฺถกถาปุเรกขารตา การมุ่งที่จะพูดเรื่องไร้สาระ มีเรื่องการตยฺยทส และเรื่องการลักพานางสีดา เป็นต้น จริงหรือไม่จริง ไม่เกี่ยวกับมุสาวาทที่จะหลอกลวงบุคคลหนึ่งบุคคลใด แต่เป็นเรื่องที่ทุกคนรู้ว่า เป็นคำที่เล่าสืบต่อกันมาเนิ่นนาน เป็นเรื่องยืดยาวจริง ๆ และก็มี การแทรกบทร่างต่าง ๆ ซึ่งไม่เป็นประโยชน์ เพราะว่าผู้ฟังอาจจะห้วนใจไปด้วยกิเลสตาม ข้อความ ตามเนื้อเรื่องที่ถูกต้องทำให้มีความรู้สึกนานาประการเกิดขึ้น ซึ่งในขณะนั้น ไม่ใช่เรื่องการเจริญสติ ไม่ใช่เรื่องการอบรมเจริญปัญญา ไม่ใช่เรื่องการละคลาย จึงเป็นสัมผัปปลาปวาจา

ไม่จริงเหมือนกัน แต่ผู้พูดพูดในลักษณะของสัมผัปปลาปวาจา ไม่มีเจตนาที่จะมุสา แต่มีเจตนาที่จะกล่าวคำเพื่อเจื่อน คือ คำที่ไม่มีประโยชน์

แต่ถ้าเรื่องราวต่าง ๆ ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้คนอื่นเข้าใจว่า สภาพชีวิตมีต่าง ๆ กันในโลก มุ่งที่จะกล่าวเพื่อประโยชน์ เพื่อจะให้เห็นสภาพของธรรมซึ่งวิจิตรมาก เป็นปัจจัยทำให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่วิจิตรจริง ๆ ในชีวิต วันนี้เป็นอย่างนี้ วันต่อไปอาจจะเป็นอย่างหนึ่ง กลับหน้ามือเป็นหลังมือ เป็นชีวิตที่แปลกไปตามเหตุปัจจัยตามเหตุการณ์ต่าง ๆ ถ้าผู้พูดมุ่งที่จะกล่าวเพื่อประโยชน์แก่ธรรม ก็ไม่เป็นสัมผัปปลาปวาทา

เพราะฉะนั้น ขึ้นอยู่กับเจตนาด้วย เจตนาของสัมผัปปลาปวาทานั้น คือ การมุ่งที่จะพูดเรื่องไร้สาระ ไม่มีประโยชน์ ไม่เป็นการขัดเกลา ทำให้เกิดจิตที่หวั่นไหวไป ด้วยกำลังของกิเลส

แต่ถ้าบุคคลอื่นไม่ถือเอาคำพูดนั้น กรรมบถก็ไม่ขาด ต่อเมื่อบุคคลอื่นถือเอาคำพูดเพื่อเจตานั้นแล กรรมบถจึงขาด

ส่วนโทษน้อยหรือโทษมาก ก็แล้วแต่เสพมากหรือเสพน้อย ถ้าประพฤติกะทำอยู่เสมอ มาก ๆ บ่อย ๆ เนือง ๆ โทษก็มาก แต่ถ้าไม่ได้ประพฤติ ไม่ได้กระทำมาก ก็เป็นโทษน้อย

มีท่านผู้ฟังเขียนคำถามมา ๒ ข้อ

ข้อ ๑ รูปกับนาม อะไรเกิดก่อน

ข้อ ๒ จิตกับเจตสิก เกิดดับพร้อมกัน แต่ทำไมมีดวงไม่เท่ากัน

ส. ข้อ ๑ รูปกับนามอะไรเกิดก่อน

ในภูมิที่มีขั้น ๕ รูปกับนามเกิดพร้อมกันในขณะปฏิสนธิ ทันทีที่ปฏิสนธิจิตเกิด เพราะกรรมเป็นปัจจัย กรรมไม่ได้เป็นปัจจัยให้เฉพาะปฏิสนธิจิตเท่านั้นเกิด แต่กรรมเป็นปัจจัยให้รูปเกิดพร้อมกับปฏิสนธิจิตในอุบาทขณะของปฏิสนธิจิตด้วย เพราะฉะนั้น ในขณะปฏิสนธิ ขั้น ๕ คือ รูปขั้น ๕ เวทนาขั้น ๕ สัญญาขั้น ๕ สังขารขั้น ๕ วิญญาณขั้น ๕ เกิดพร้อมกัน จึงกล่าวว่า ภูมิที่มีขั้น ๕ รูปขั้น ๕ และนามขั้น ๕ เกิดพร้อมกันเพราะกรรมเป็นปัจจัย และที่รูปใดจะเกิดพร้อมปฏิสนธิจิตนั้น ก็แล้วแต่ว่า กรรมอะไรเป็นปัจจัยให้รูปนั้นเกิด แต่ว่ารูปดับช้ากว่าจิต จิตเกิดดับ ๑๗ ขณะ รูปที่เกิดพร้อมกันกับ

จิตนั้นจึงดับ เพราะฉะนั้น ขณะนี้รูปเกิดพร้อมกับจิตดวงใด จิตดวงนั้นดับแล้ว แต่รูปนั้นยังไม่ดับ ยังคงมีอายุต่อไปอีก ๑๖ ขณะจึงจะดับ

สำหรับคำถามข้อ ๒ จิตกับเจตสิกเกิดดับพร้อมกัน แต่ทำไมจึงมีดวงไม่เท่ากัน

คงเข้าใจว่า จิตเจตสิกเป็นดวง ๆ แต่ความจริงเป็นนามธรรม ถ้าพูดถึงดวง บางคนคิดถึงรูปกลม ๆ เป็นดวง ๆ แต่ที่ใช้คำว่าดวง เป็นภาษาที่ใช้กันมาแต่โบราณ หมายความว่าถึงขณะหนึ่ง ๆ ของจิตซึ่งเร็วมาก และหมายความว่าถึงประเภท คือ จิตทั้งหมดที่เกิดดับสืบต่อกัน ไม่ว่าจะในภพนี้โลกนี้ หรือว่าโลกอื่นภพอื่นก็ตาม จะจำแนกออกเป็นประเภทได้ ๘๙ ประเภท หรือ ๑๒๑ ประเภทโดยพิเศษ ซึ่งโบราณไม่ใช้คำว่าประเภท แต่ใช้คำว่าดวง ก็เลยสงสัยว่า ทำไมจิตและเจตสิกเกิดพร้อมกัน แต่ดวงไม่เท่ากัน ตามคำถามข้างต้น

จิตแต่ละดวงหรือแต่ละประเภทจะเกิดขึ้นนั้น ต้องอาศัยปัจจัย คือ เจตสิกเป็นปัจจัยให้เกิดจิต

เจตสิกทั้งหมดมี ๕๒ ประเภท และจิตดวงหนึ่ง ๆ คือ ประเภทหนึ่ง ๆ ที่เกิดขึ้น มีเจตสิกเกิดร่วมด้วยหลายดวง คือ หลายประเภท ซึ่งเจตสิก ๕๒ ประเภทนั้น แยกออกเป็นประเภทที่เป็นอกุศล และประเภทที่เป็นโสภณ

และในจิตขณะหนึ่ง คือ ดวงหนึ่งนั้น ก็มีเจตสิกเกิดร่วมด้วยหลายประเภท หลายดวง ไม่ใช่จะต้องให้ตรงกันว่า จิตดวงหนึ่งเกิด ก็จะต้องมีเจตสิกดวงหนึ่งเกิดร่วมด้วย ไม่ใช่อย่างนั้น ในขณะที่จิตขณะหนึ่งเกิด มีเจตสิกหลายดวง คือ หลายประเภทเกิดร่วมกับจิตนั้น เป็นปัจจัยให้เกิดจิตนั้น

ถ้าศึกษาปรมัตถธรรมโดยละเอียด ก็จะเข้าใจชัดเจนขึ้น แต่จุดประสงค์ของการบรรยายเรื่องสติปัฏฐานนั้น ก็เพื่อให้ท่านผู้ฟังได้รับประโยชน์ทันทีที่ฟังธรรม เพราะว่ากล่าวถึงสภาพของธรรมที่ปรากฏให้พิสูจน์ได้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพราะฉะนั้น ถ้าอบรมเจริญสติปัฏฐาน ก็จะหมดสงสัยในสภาพธรรมที่ปรากฏ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง และถ้าท่านมีเวลาศึกษา ท่านก็ศึกษาเรื่องของปรมัตถธรรม

ประกอบด้วย แต่ต้องทราบว่า จุดประสงค์ของการศึกษาปรมัตถธรรมนั้น เพื่อแก้กฏล
การไม่ยึดถือนามธรรมและรูปธรรมในขณะที่สติระลึกรู้

แต่ไม่ใช่ว่า ท่านศึกษาปริยัติมาก มีความเข้าใจในปรมัตถธรรมมาก แต่ปฏิบัติ
ผิด ไม่ตรงกับปรมัตถธรรมที่ศึกษา ถ้าเป็นอย่างนั้น การศึกษาปรมัตถธรรมไม่มี
ประโยชน์เลย

การศึกษาปรมัตถธรรม แต่เวลาที่จะพิสูจน์ธรรม ไม่ได้ปฏิบัติให้ถูกต้องที่จะให้รู้
สภาพธรรมนั้นตามความเป็นจริง การศึกษานั้นก็ไม่มีประโยชน์ เพราะไม่ได้แก้กฏลให้
รู้ว่า ปรมัตถธรรมที่ศึกษาถูกต้องตรงตามความเป็นจริงอย่างไร แต่ถ้าปฏิบัติถูก ก็
พิสูจน์ธรรมที่ได้ศึกษาว่า ตรงตามความเป็นจริงทุกประการ

ถ. ในสูตรหลาย ๆ สูตรที่พระพุทธองค์ทรงเตือนพุทธบริษัททั้งหลายว่า
ขณะที่ประชุมกันนี้ ถ้าไม่กล่าวธรรมมีกถา ก็พึงดูขณินิ(นิ่ง) หลาย ๆ สูตรกล่าวไว้อย่างนี้
ซึ่งคงจะหมายถึงว่า ท่านทรงเตือนให้ระลึกถึงว่า ให้นิ่งเสียดีกว่าที่จะไปกล่าว
วจีทุจริตต่าง ๆ ทั้ง ๔ ประเภทนี้ จะเป็นอย่างนี้หรือไม่ครับ

๔๓๓

ส. ถ้าจะพิจารณาข้อความในพระไตรปิฎกทั้งหมด ทรงเกื้อกูลให้ละกาย
ทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต และข้อสำคัญ คือ ให้เข้าใจว่า สัมผัสปลาทูวาจานั้นคือ
อย่างไร เพราะว่ามามากจริง ๆ และผู้ที่จับได้ คือ พระอรหันตบุคคคลเท่านั้น แต่ว่า
ผู้ที่ยังจับไม่ได้ ก็ควรที่จะรู้ ควรที่จะเข้าใจว่า ในวันหนึ่ง ๆ มีวิจิตรทุจริตอะไรบ้าง ท่าน
อาจจะเป็นผู้ที่ไม่กล่าวมรสุวจา ไม่กล่าวมฺสวาท ไม่กล่าวปิสฺสนวาท แต่
สัมผัสปลาทูวาจา ขณะไหนบ้าง ซึ่งก็ทรงแสดงไว้โดยละเอียด เพราะว่าเรื่องของ
คำพูด ลองพิจารณาจริง ๆ ท่านพูดเรื่องอะไรบ้าง บางคนพูดถึงเรื่องของตัวเองใช้ไหม
ยกตนข่มท่าน มีมานะ มีความถือตน แสดงออกมาทั้งหมดจากคำพูด

การที่จะรู้จักบุคคลใดจริง ๆ ไม่ใช่เพียงเห็น เพราะถ้าเห็นก็เห็นแต่เฉพาะ
กายกรรม แต่ถ้าจะรู้ซึ่งถึงสภาพของจิตว่า กิเลสเล็กน้อยหนาแน่นประการใด ฟัง
คำพูด จะรู้ได้ว่า คำพูดนั้นมากมายด้วยกิเลส หรือว่าขัดเกลากิเลสบ้างแล้ว

และเวลาที่พูด ก็ไม่ใช่พูดแต่เรื่องของตัวท่าน ยังพูดถึงคนอื่นอีก ซึ่งคำพูดที่
กล่าวถึงบุคคลอื่นนั้นกล่าวในแง่ไหน กล่าวด้วยกุศลจิต หรืออกุศลจิตอย่างไร
ขณะนั้นเป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ ถ้าไม่เป็นประโยชน์ เป็นสัมผัสปลาทูวาจา
เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ สัมผัสปลาทูวาจามาก

ข้อความใน **อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต ทุติยปัณณาสก์ อปฺปนณกวรรคที่**
๓ สัปปริสสุตฺต ข้อ ๗๓ แสดงถึงเรื่องของการพูดที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นว่า ขณะนั้น
เป็นไปด้วยจิตที่เป็นกุศล หรือว่าเป็นอกุศล

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ พึงทราบว่าเป็น
อสังตบุรุษ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ อสังตบุรุษในโลกนี้ แม้ไม่ถูกถาม ก็เปิดเผย
ความเสียหายของผู้อื่น จะกล่าวอะไรถึงถูกถามแล้ว และเมื่อถูกถามเข้า ก็แก้ปัญหา

โดยตรง ไม่อ้อมค้อม ไม่ห่วงงอแง แล้วกล่าวความเสียหายของผู้อื่นเต็มทีอย่างกว้างขวาง

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พึงทราบของท่านผู้นี้เป็นอสังตบุรุษ ฯ

ที่ผ่านมาแล้วตัวท่านเป็นอย่างไร เป็นอย่างนี้หรือเปล่า แม้ไม่ถูกถามก็เปิดเผยความเสียหายของผู้อื่น จะกล่าวอะไรถึงถูกถามแล้ว และเมื่อถูกถามเข้าก็แก้ปัญหาโดยตรง รับผิดชอบต่อชัดเจนถึงความไม่ดี หรือความเสียหายของคนอื่น ไม่อ้อมค้อม ไม่ห่วงงอแง แล้วกล่าวความเสียหายของผู้อื่นเต็มทีอย่างกว้างขวาง พึงทราบของท่านผู้นี้เป็นอสังตบุรุษ เพราะอะไร ก็เพราะขณะนั้นเป็นอกุศลจิต

ถ้าไม่อบรมเจริญสติปัฏฐานจริง ๆ ให้รู้ว่า ขณะนั้นเป็นสภาพนามธรรมและรูปธรรมที่เป็นไปอย่างนั้น ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ถ้าไม่ระลึกรู้อย่างนี้ ไม่มีทางที่บุคคลใดจะมีตัวตน มีกำลัง สามารถละอกุศลทั้งหลายได้เลย แต่ต้องเป็นปัญญาเท่านั้นที่เกิดพร้อมการระลึกรู้ สำเนียง สังเกต จนประจักษ์ว่า ลักษณะนั้น ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น ซึ่งผู้ที่อบรมเจริญปัญญาจนถึงขั้นดับกิเลสเป็นสมุจเฉทได้มีแล้วในโลก และมีมานานแล้วด้วย

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อีกประการหนึ่ง อสังตบุรุษในโลกนี้ แม้ถูกถามก็ไม่เปิดเผยความดีของผู้อื่น จะกล่าวอะไรถึงไม่ถูกถาม และเมื่อถูกถามแล้ว ก็ไม่แก้ปัญหาโดยตรง อ้อมค้อม ห่วงงอแง แล้วกล่าวสรรเสริญคุณผู้อื่นโดยย่อไม่เต็มที

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พึงทราบ ท่านผู้นี้เป็นอสังตบุรุษ ฯ

เห็นกำลังของกิเลสใหม่ ความดีแท้ ๆ ของคนอื่น สรรเสริญไม่ได้ กล่าวไม่ได้ กิเลสอกุศลทำให้ปกปิดความดีของคนอื่น แม้ถูกถามก็ไม่เปิดเผยความดีของคนอื่น จะกล่าวอะไรถึงไม่ถูกถาม

เคยเป็นอย่างนี้ไหม สังเกตจากบุคคลที่แวดล้อมท่าน มิตรสหายก็ได้ มีอริยาคัยต่าง ๆ กันตามการสะสมจริง ๆ จะไปเปลี่ยนจิตเปลี่ยนใจของใครก็ไม่ได้

ปรากฏเป็นสภาพธรรมที่ชัดเจนว่า แล้วแต่การสะสม แม้ถูกถาม บางคนก็ไม่เปิดเผยความดีของผู้อื่น จะกล่าวอะไรถึงไม่ถูกถาม ถูกถามแท้ ๆ ยังไม่บอก เพราะฉะนั้นเมื่อไม่ถาม เป็นอันว่าไม่พูดแน่ และเมื่อถูกถามแล้ว ก็ไม่แก้ปัญหาโดยตรง อ้อมค้อม หลอกลวง เหนียว แล้วกล่าวสรรเสริญคุณผู้อื่นโดยย่อไม่เต็มที

ตระหนักรู้จริง ๆ ในการที่จะสรรเสริญความดีของคนอื่น ซึ่งขณะนั้นต้องเป็นกิเลสเป็นอกุศลแน่นอน เป็นลักษณะของสภาพธรรมชนิดหนึ่งที่สะสมมา มีเหตุปัจจัยก็เกิดขึ้นอย่างนั้น ในขณะนั้น ชัดขวางไว้ เหมือนกับความตระหนักรู้ บางที่ตั้งอกตั้งใจว่าจะให้ ถึงเวลาจริง ๆ ไม่ให้ ความตระหนักรู้เกิดขึ้นแล้ว สะสมมาแล้วที่จะเกิดก็เกิด

ด้วยเหตุนี้ จึงต้องเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน เพื่อที่จะได้เห็นความละเอียดของกิเลสที่สะสมมาตามความเป็นจริง จะได้ว่าตนเองมีกิเลสเล็กน้อยเพียงไร จึงจะละกิเลสให้ได้

แต่ถ้าไม่รู้ ซ้ำมไป ๆ หวังจะไปรู้นามรูปอะไรไม่ทราบ แล้วจะละการยึดถือสภาพนามธรรมและรูปธรรมโดยละเอียดในชีวิตประจำวันนี้ได้อย่างไร เพราะว่าสภาพธรรมทั้งหลายแม้ขณะที่กำลังตระหนักรู้ หรือกำลังกล่าวสรรเสริญคุณของผู้อื่น หรือกำลังกล่าวโทษของบุคคลอื่นก็ตาม ขณะนั้นเป็นสภาพนามธรรมรูปธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ที่สติจะต้องระลึกรู้ตรงตามความเป็นจริงเท่านั้น จึงจะรู้ต้นลึกหนาบางของการสะสมของกิเลสและอกุศลที่จะละได้ ด้วยปัญญาที่รู้ชัดในสภาพธรรมนั้น ๆ ในขณะนั้น

ข้อความต่อไปมีว่า

อีกประการหนึ่ง อสังตบุรุษในโลกนี้ แม้ถูกถามก็ไม่เปิดเผยความเสียหายของตน จะกล่าวอะไรถึงไม่ถูกถาม และเมื่อถูกถามแล้ว ก็ไม่แก้ปัญหาโดยตรง อ้อมค้อม หลอกลวง เหนียว แล้วกล่าวความเสียหายของตนโดยย่อไม่เต็มที

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พึงทราบว่า ท่านผู้นี้เป็นอสังตบุรุษ ฯ

อีกประการหนึ่ง อสัตบุรุษในโลกนี้ แม้ไม่ถูกถาม ก็เปิดเผยความดีของตน จะกล่าวอะไรถึงถูกถามเล่า และเมื่อถูกถามแล้ว ก็แก้ปัญหาโดยตรง ไม่อ้อมค้อม ไม่หน่วงเหนี่ยว แล้วกล่าวความดีของตนเต็มทีอย่างกว้างขวาง

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พึงทราบทั่วกันว่า ท่านผู้นี้เป็นอสัตบุรุษ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล พึงทราบทั่วกันว่า เป็นอสัตบุรุษ ฯ

ลักษณะของอสัตบุรุษ พอถึงความดีของตนเอง แม้ไม่ถูกถามก็เปิดเผย ขณะใดเป็นอย่างนี้ ก็เลสมากหรือน้อย เป็นสัตบุรุษหรืออสัตบุรุษ และเมื่อถูกถามแล้ว ก็แก้ปัญหาโดยตรง ไม่อ้อมค้อม ไม่หน่วงเหนี่ยว ทำความดีอะไร ๆ ใบบ้าง ก็บรรยายโดยละเอียดถี่ถ้วนทีเดียว กล่าวถึงความดีของตนเต็มทีอย่างกว้างขวาง ขณะนั้นให้ทราบว่า ท่านผู้นี้เป็นอสัตบุรุษ เพราะว่าพอถึงความดีของคนอื่นไม่พูด แต่พอเป็นความดีของตนเอง อะไรที่ทำให้วาจาอย่างนั้นเป็นไป ถ้าสติไม่เกิด ไม่ระลึกรู้ ก็ไม่รู้ถึงสภาพของจิตในขณะนั้นที่เป็นตัวตน ที่เป็นอกุศล ที่เป็นปัจจัยให้วาจาอย่างนั้นกล่าวออกไป

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ พึงทราบว่า เป็นสัตบุรุษ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ สัตบุรุษในโลกนี้ แม้ถูกถาม ก็ไม่เปิดเผยความเสียหายของผู้อื่น จะกล่าวอะไรถึงไม่ถูกถามเล่า แต่เมื่อถูกถามเข้า ก็ไม่แก้ปัญหาโดยตรง อ้อมค้อม หน่วงเหนี่ยว กล่าวความเสียหายของผู้อื่นโดยย่อไม่เต็มที

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พึงทราบว่า ท่านผู้นี้เป็นสัตบุรุษ ฯ

ความเสียหายของคนอื่น เขาอยากจะทำให้คนอื่นรู้ไหม ไม่อยาก นำเห็นใจไหม เมื่อเห็นใจในการกระทำที่พลั้งพลาด หรือในความผิดของบุคคลนั้น ก็ไม่ควรที่จะให้ล่วงรู้ถึงบุคคลอื่น แต่ควรที่จะช่วยให้เขาเห็นว่า ควรที่ประพฤตินสิ่งที่ไม่ถูก ในสิ่งที่ไม่ควร

อย่างไร และไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงความเสียหายของบุคคลนั้นให้คนอื่นรู้ ถ้าเป็นอย่างนี้ ขณะนั้นเป็นความเมตตา เป็นความกรุณา เป็นความเห็นใจ เป็นกุศลจิต

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อีกประการหนึ่ง สัตบุรุษในโลกนี้ แม้ไม่ถูกถาม ก็เปิดเผยความดีของผู้อื่น จะกล่าวอะไรถึงถูกถามแล้ว แต่เมื่อถูกถามเข้า ก็แก้ปัญหาโดยตรง ไม่อ้อมค้อม ไม่หน่วงเหนี่ยว กล่าวความดีของผู้อื่นเต็มที่ย่างกว้างขวาง

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พึงทราบว่าท่านผู้นี้เป็นสัตบุรุษ ฯ

บางคนรู้สึกว่ายากใช่ไหม แต่ถ้าเป็นสิ่งที่ดี เป็นกุศล ควรอบรม ถ้านิสัยเดิมที่สะสมมาไม่ค่อยจะกล่าวถึงความดีของบุคคลอื่น ก็รู้ว่าตัวเองนี้ไม่ดีที่ไม่พูด ไม่แสดง ไม่สรรเสริญคุณความดีของคนอื่น และถ้ารู้ว่าขณะนั้นตัวเองเป็นอกุศล เป็นกิเลสที่ปิดกั้นขัดขวาง ทำให้ไม่กล่าววาจาที่ควรจะกล่าว ก็ค่อย ๆ สะสม ค่อย ๆ กล่าว ค่อย ๆ อบรมนิสัยใหม่ ที่จะเป็นผู้มีกุศลจิตในการที่จะเปิดเผยความดีของผู้อื่น หรือว่ากล่าวความดีของผู้อื่นอย่างเต็มที่ย่างกว้างขวาง

ข้อความต่อไปมีว่า

อีกประการหนึ่ง สัตบุรุษในโลกนี้ แม้ไม่ถูกถาม ก็เปิดเผยความเสียหายของตน จะกล่าวอะไรถึงถูกถามแล้ว แต่เมื่อถูกถามเข้า ก็แก้ปัญหาโดยตรง ไม่อ้อมค้อม ไม่หน่วงเหนี่ยว แล้วกล่าวความเสียหายของตนเต็มที่ย่างกว้างขวาง

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พึงทราบว่า ท่านผู้นี้เป็นสัตบุรุษ ฯ

ข้อนี้ยากกว่าข้ออื่นหรือเปล่า ลองคิดดู แม้ไม่ถูกถาม ก็เปิดเผยความเสียหายของตน คุณจะยากกว่าข้ออื่นหรือเปล่า แต่เมื่อถูกถามเข้า ก็แก้ปัญหาโดยตรง ไม่อ้อมค้อม ไม่หน่วงเหนี่ยว แล้วกล่าวความเสียหายของตนเต็มที่ย่างกว้างขวาง

ถ้าเคยเข้าใจอะไรผิด เป็นโทษ ก็แสดงโทษว่า เคยเข้าใจผิดอย่างนั้น หรือว่า เคยพูดผิดอย่างนั้น กล้าที่จะทำอย่างนี้ได้ไหม ถ้าไม่ได้ ก็เป็นอสัตบุรุษ ถ้าได้ แม้ยาก ก็เป็นสัตบุรุษ

เพราะฉะนั้น แต่ละข้อ ๆ ท่านผู้ฟังก็จะพิจารณาได้ว่า สำหรับตัวท่านเอง ประการใดยากกว่าประการใด หรือว่าง่ายกว่าประการใด

ถ. อาจารย์พูดถึงคำว่า สัตบุรุษ หรือ สัปบุรุษ ตามศัพท์ ตามไวยากรณ์ ตามบาลีที่เรียนมา สัตบุรุษ ส แปลงมาจาก สันตะ ตะ แปลว่า ผู้ที่ถึง

ผู้ที่ถึงความสงบด้วยกาย วาจา ใจ จึงเรียกว่า สัตบุรุษ หรือสัปบุรุษ

สุ. ขอขอบพระคุณท่านผู้ฟังที่ได้กรุณาให้ความละเอียดในเรื่องของ พยัญชนะ คำว่า สัตบุรุษ หรือ สัปบุรุษ มาจากคำว่า สันต + บุรุษ = สัตบุรุษ ซึ่งใน พระสูตรบางแห่งท่านแสดงไว้ถึงขั้นอุกฤษฏ์ คือ การเป็นผู้ที่รู้แจ้งอริยสัจธรรม

ผู้ที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นสัตบุรุษ แต่แม้ผู้ที่สงบ ขณะที่สติเกิด ปัญญารู้สภาพ ธรรมตามความเป็นจริงเป็นครั้งคราวก็เป็นสัตบุรุษได้ คือ ผู้ที่เว้นจากกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริตในขณะนั้น

ข้อความต่อไป

อีกประการหนึ่ง สัตบุรุษในโลกนี้ แม้ถูกถาม ก็ไม่เปิดเผยความดีของตน จะ กล่าวอะไรถึงไม่ถูกถามแล้ว แต่เมื่อถูกถามเข้า ก็ไม่แก้ปัญหาโดยตรง อ้อมค้อม หลอกลวง เหนียว แล้วกล่าวความดีของตนโดยย่อไม่เต็มที่

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นสัตบุรุษ ฯ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย หญิงสาวที่ถูกลำบากหนึ่งหรือวันหนึ่งเท่านั้น นางตั้ง หิริและโอตตปปะได้อย่างแรงกล้าในแม่ผัว พ่อผัว และผัว โดยที่สุดในคนรับใช้ และ คนทำงาน สมัยต่อมา นางอาศัยอยู่คั่นเคย จึงกล่าวกะแม่ผัวบ้าง พ่อผัวบ้าง และ

ผ้าบังอย่างนี้ว่า จงหลีกไป ก็พวกท่านรู้อะไร ดังนี้ ฉันทิโก ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ก็ฉันทิโกเหมือนกัน เพียงออกบวชได้วันหนึ่งหรือคืนหนึ่งเท่านั้น เธอตั้งหิริและโอตตปปะไว้อย่างแรงกล้าในพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลาย โดยที่สุดของคนวัด และสามเณร สมัยต่อมา เธออาศัยความอยู่ร่วม จึงกล่าวกะอาจารย์บ้าง กะอุปัชฌาย์บ้างอย่างนี้ว่า จงหลีกไป ก็พวกท่านรู้อะไร ดังนี้

เพราะเหตุนี้แหละ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักมีใจเสมือนหญิงสะไภ้ซึ่งมาใหม่อยู่

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเหตุที่จะให้กล่าววจาโดยอาศัยความคุ้นเคย ที่แรกก็มีหิริ มีโอตตปปะดี วาจาก็ไพเราะน่าฟัง แต่พอคุ้นเคยกันมากเข้า ๆ ก็มีผรุสวจาบ้าง หรือว่ามีวจีทุจริตต่าง ๆ บ้าง เพราะอาศัยความคุ้นเคยกัน ด้วยเหตุนี้ ในเรื่องของวจาที่จะขัดเกลา พระผู้มีพระภาคจึงทรงอุปมาให้เหมือนหญิงสะไภ้ที่ถูกนำมาวันหนึ่งหรือคืนหนึ่งเท่านั้น วันแรกที่ไปสู่มานของสามีก็สงบเสงี่ยมเจียมตัว วาจาก็ดี แต่ว่าพอคุ้นเคยกันขึ้น วาจาก็เป็นวจีทุจริต เป็นคำพูดที่ไม่น่าฟังต่าง ๆ เพราะฉะนั้น เรื่องวจาจึงเป็นสิ่งที่ควรระมัดระวังให้เกิดหิริโอตตปปะ

การที่จะละเว้นวจีทุจริตได้ ก็ตามกำลังของสติปัญญาที่สามารถระลึกได้ว่า ในขณะที่นั้น คำพูดเช่นนั้น เกิดขึ้นเพราะกุศลจิตหรือเพราะอกุศลจิต และคำพูดใดควรจะเว้นก่อน เช่น มุสาวาท ควรหลีกเลี่ยงที่จะไม่กล่าวเลย เพราะว่าทำให้บุคคลอื่นเสียประโยชน์ เป็นเรื่องที่ไม่จริง ไม่เป็นประโยชน์อะไรเลยทั้งสิ้น

และถ้าได้ระลึกถึงวจีทุจริตประการอื่น เช่น ปิสุณาวาจา ผรุสวจา สัมผัสปลลาปวาจา ก็จะทำให้สามารถอบรมเจริญปัญญา รู้ชัดในสภาพธรรมที่ทำให้กล่าววจาอย่างนั้น จนถึงการที่จะดับวจีทุจริตประการนั้น ๆ ได้เป็นสมุจเฉท

๔๓๔

ถ. สัตบุรุษ ไม่ถูกถามก็พยายามพูดถึงความดีของผู้อื่น แต่ความเสียหายของผู้อื่น แม้ถูกถาม สัตบุรุษก็พยายามอ้อมค้อม หน่วงเหนี่ยว ไม่ให้ผู้อื่นรู้ จริงอยู่จิตขณะนั้นก็เป็นกุศล ชั่วนี้แน่นอน แต่ว่าคำพูดที่อ้อมค้อม ที่หน่วงเหนี่ยว ปิดความจริงไว้ คำพูดนั้น ไม่น่าเป็นสัมมาวาจาเลย

สุ. ชีวิตตามความเป็นจริง รู้เรื่องความเสียหายของคนอื่นบ้างไหม ก็รู้เป็นประโยชน์ไหมในการที่จะกล่าวให้คนอื่น ๆ ได้รู้ด้วย หรือว่าไม่มีประโยชน์เลย เป็นเรื่องของเขาจริง ๆ ถ้าคนอื่น ๆ รู้ ก็จะมีอกุศลมากมาย มีแต่วาจาที่ต่อกันไปต่อกันมา โดยที่ไร้ประโยชน์

นี่เป็นความจริง และเป็นชีวิตจริงด้วย ซึ่งก่อนที่จะกล่าวควรจะพิจารณาแต่ละเรื่อง แต่ละรายว่า มีประโยชน์บ้างไหม ถ้าไม่มีประโยชน์ ก็เว้น ไม่กล่าวเลย ซึ่งเวลาที่สติเกิด ก็สามารถจะเป็นไปในทางที่ควรได้ทุกประการ

บางครั้งเรื่องผ่านไปแล้ว แต่คนที่สะสมสติมาที่จะพิจารณาสภาพธรรม ก็ยังย้อนระลึกได้ว่า ได้ทำสิ่งที่ควรหรือไม่ควรประการใด แม้ว่าขณะที่กระทำสติไม่เกิดจริง สติเกิดช้า เกิดทีหลัง แต่ก็ยังพิจารณาเพื่อละเว้นได้ว่า ที่กระทำผ่านไปแล้วไม่เหมาะสมไม่ควรประการใด ซึ่งก็ยังเป็นประโยชน์ แม้ว่าจะไม่ใช่สติปัฏฐาน แต่ก็ยังเป็นสติขั้นที่พิจารณาได้ว่า อย่างใดควร อย่างใดไม่ควร อย่างใดเป็นกุศลควรเจริญ อย่างใดเป็นอกุศลควรละ

ท่านผู้ฟังเขียนถามมาว่า ทราบความประพฤติของสามีว่า พรุ่งพร้อมด้วยสุนทรานารี พาชี และถูกภรรยาของผู้นั้นสอบถามถึงความประพฤติต่าง ๆ เหล่านั้น เราก็บอกเล่าโดยละเอียดให้ภรรยาของผู้นั้นทราบ อย่างนี้จัดเป็นอสัตบุรุษหรือไม่

เรื่องของใจ ละเอียด ลึกซึ้ง คนอื่นล่วงรู้ได้ยาก ถ้าจะดูเพียงการกระทำภายนอก ผิวนอก จะไม่แน่นอนเท่ากับสติที่ระลึกได้ ในขณะที่นั้นว่า เป็นจิตประเภทใด

คนที่กำลังบรรยายโดยละเอียดให้ภรรยาของผู้นั้นทราบ ขณะนั้นจิตเป็นอย่างไร ผู้นั้นรู้ดีว่าเป็นกุศลหรืออกุศล เพราะฉะนั้น ขอให้ท่านผู้ถามเจริญสติระลึกไว้ ถ้าก่อนจะพูดสติเกิดพร้อมปัญญาที่รู้ความควรและไม่ควร ก็จะได้รู้ได้ว่า จะพูดหรือไม่พูด จะพูดมากหรือจะพูดน้อย จะพูดละเอียดหรือไม่พูดละเอียด จะพูดเฉพาะส่วนที่เป็นประโยชน์หรือรวมส่วนที่ไม่เป็นประโยชน์ด้วย ก็แล้วแต่กำลังของกิเลส ซึ่งอกุศลนี้จะผลักดันให้เป็นวิจิกิจฉาประการใด ประกอบด้วยกิเลสอกุศลแรงกล้าอย่างไร ก็เป็นเรื่องของสภาพธรรมที่เป็นจริงตามการสะสมของบุคคลนั้น ผู้ที่อบรมเจริญสติปัญญาท่านนั้นที่จะทราบได้ ถ้าขณะนั้นเป็นอกุศล ก็รู้ว่าเป็นอกุศล

เรื่องของคำพูดมีมาก ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงแสดงธรรมเกี่ยวกับเรื่องของคำพูดไว้มาก ทรงโอวาทเพื่อที่จะให้พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ละเว้นวิจิกิจฉาทุกประการ

ข้อความใน **มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ อรณวิภังคสูตร** ณ พระวิหารเชตวัน พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเรื่องการพูดที่มีประโยชน์และไม่มีประโยชน์ แต่พระสูตรนี้ยาวมาก จะขอลำถึงข้อความบางประการ

ข้อ ๖๖๐ มีว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ก็ข้อที่เรากล่าวดังนี้ว่า ไม่เพียงกล่าววาทะลับหลัง ไม่เพียงกล่าวคำล่วงเกินต่อหน้า นั้น เราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ในประการแรกนั้น ฟังรู้ว่าทะลစ်หลังใดไม่เป็นจริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เพียงกล่าววาทะลับหลังนั้นเป็นอันขาด

แม้รู้ว่าทะลစ်หลังใด จริง แท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ก็พึงสำเหนียกเพื่อจะไม่กล่าววาทะลับหลังนั้น และรู้ว่าทะลစ်หลังใด จริง แท้ ประกอบด้วยประโยชน์ ในเรื่องนั้น พึงเป็นผู้รู้จักกาล เพื่อจะกล่าววาทะลับหลังนั้น

เป็นชีวิตจริงใช่ไหม ซึ่งตรงกับข้อความที่เขียนถามมาว่า ทราบความประพฤติของสามีว่า พริ้งพร้อมด้วยสุรา นารี พาชี และถูกภรรยาของผู้นั้นสอบถามถึงความประพฤติต่าง ๆ เหล่านั้น เราก็บอกเล่าโดยละเอียดให้ภรรยาของผู้นั้นทราบ อย่างนี้จะจัดเป็นอสังตบุรุษหรือไม่

นี่เป็นวาทีละหลัง แต่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พึงรู้ว่าทะลစ်หลังใด ไม่เป็นจริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่พึงกล่าววาทีละหลังนั้นเป็นอันขาด

ถ้าไม่จริง ไม่กล่าวเลย เพราะฉะนั้น ที่รู้นี้จริงแค่ไหน ถ้าจริงหรือเท็จยังไม่ทราบ ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

ข้อความต่อไปที่ว่า แม้รู้ว่าทะลစ်หลังใด จริง แท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ก็พึงสำเหนียกเพื่อจะไม่กล่าววาทีละหลังนั้น ทรงเพ่งเล็งถึงประโยชน์สำคัญที่สุด และรู้ว่าทะลစ်หลังใด จริง แท้ ประกอบด้วยประโยชน์ ในเรื่องนั้นพึงเป็นผู้รู้จักกาล เพื่อจะกล่าววาทีละหลังนั้น

ครบทุกประการ ถึงแม้ว่าจริง แท้ ประกอบด้วยประโยชน์ แต่ในเรื่องนั้น พึงเป็นผู้รู้จักกาล เพื่อจะกล่าววาทีละหลังนั้น

แสดงให้เห็นว่า เรื่องของคำพูดต้องระวังจริง ๆ และให้เป็นประโยชน์จริง ๆ มิฉะนั้น ท่านไม่ทราบเลยว่า จะเกิดความเสียหายกับคนอื่นมากน้อยสักแค่ไหน อาจจะเป็นอันตรายถึงชีวิตก็ได้ อาจจะมีเรื่องใหญ่โตร้ายแรงเกิดขึ้นก็ได้จากคำพูดเพียงไม่กี่คำ โดยความไม่ระวังของท่าน

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ในประการหลังนั้น พึงรู้คำล่วงเกินต่อหน้าใด ไม่เป็นจริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่พึงกล่าวคำล่วงเกินต่อหน้านั้นเป็นอันขาด

แม้รู้คำล่วงเกินต่อหน้าใด จริง แท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ก็พึงสำเหนียกเพื่อจะไม่กล่าวคำล่วงเกินต่อหน้านั้น และรู้คำล่วงเกินต่อหน้าใด จริง แท้

ประกอบด้วยประโยชน์ ในเรื่องนั้น พึงเป็นผู้รู้จักกาล เพื่อจะกล่าวคำล่วงเกินต่อหน้า
นั้น

ข้อที่เรากล่าวดังนี้ว่า ไม่พึงกล่าววาตะลับหลัง ไม่พึงกล่าวคำล่วงเกินต่อหน้า
นั้น เราอาศัยเนื้อความดังนี้กล่าวแล้ว ฯ

แม้แต่วาตะ หรือคำพูดลับหลัง หรือคำล่วงเกินต่อหน้า ก็ต้องระวังไปทุก
ประการสำหรับผู้ที่จะขัดเกลากิเลสจริง ๆ และพระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงโอวาทแก่ภิกษุ
ผู้มีชีวิตอบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ เพราะทรงทราบชัดถึงการสะสมของจิตของ
ภิกษุแต่ละรูปว่า มีการสะสมต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือฆราวาส สะสมมา
อย่างไร แม้ว่าจะบรรพชาอุปสมบทแล้ว ตราบใดที่ยังมีกิเลสอยู่ ก็ยังมีปัจจัยที่จะให้
เป็นวิจิตรจิตประการต่าง ๆ ซึ่งจะต้องขัดเกลากิจจริง ๆ พร้อมด้วยการอบรมเจริญสติปัฏ-
ฐานเพื่อรู้สภาพธรรมที่ปรากฏนั้นตามความเป็นจริง จึงจะไม่ยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็น
สัตว์ เป็นบุคคลต่อไป

ข้อความต่อไป

ข้อ ๖๖๑

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ก็ข้อที่เรากล่าวดังนี้ว่า พึงเป็นผู้ไม่รีบด่วนพูด อย่าพูดรีบด่วน นั้น เราอาศัย
อะไรกล่าวแล้ว

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ในประการแรกนั้น เมื่อรีบด่วนพูด กายก็ลำบาก จิตก็
แกว่ง เสียงก็พร่า คอก็เคือง แม้คำพูดของผู้ที่รีบด่วนพูดก็ไม่สละสลวย ไม่พึงรู้ชัดได้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ในประการหลังนั้น เมื่อไม่รีบด่วนพูด กายไม่ลำบาก จิต
ก็ไม่แกว่ง เสียงก็ไม่พร่า คอก็ไม่เคือง แม้คำพูดของผู้ที่ไม่รีบด่วนพูดก็สละสลวย พึง
รู้ชัดได้

ข้อที่เรากล่าวดังนี้ว่า พึงเป็นผู้ไม่รีบด่วนพูด อย่าพูดรีบด่วน นั้น เราอาศัย
เนื้อความดังนี้กล่าวแล้ว ฯ

ยังจะรีบด่วนพูดอีกไหม ก็แล้วแต่ปัจจัยอีกเหมือนกัน บังคับบัญชาอะไรไม่ได้
สักอย่างเดียว มีหน้าที่ที่จะอบรมเจริญปัญญาให้รู้จริง จึงจะละได้

ข้อความต่อไป

ข้อ ๖๖๒

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ก็ข้อที่เรากล่าวดังนี้ว่า ไม่พึงปรักปรำภาษาชนบท ไม่พึงลวงเลยคำพูดสามัญ
เสีย นั้น เราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไรเล่าเป็นการปรักปรำภาษาชนบท และเป็นการ
ลวงเลยคำพูดสามัญ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภาษะนั้นแลในโลกนี้ ในบางชนบทเขาหมายรู้ว่าปาตี
ในบางชนบทเขาหมายรู้ว่าปัตตะ ในบางชนบทเขาหมายรู้ว่าปิฏฐะ ในบางชนบทเขา
หมายรู้ว่าสรวะ ในบางชนบทเขาหมายรู้ว่าหโรสะ ในบางชนบทเขาหมายรู้ว่า
โปณะ ในบางชนบทเขาหมายรู้ว่าหะ ในบางชนบทเขาหมายรู้ว่าปิปละ ภิกษุพูด
ปรักปรำโดยประการที่ชนทั้งหลายหมายรู้เรื่องภาษะนั้นกันดังนี้ ในชนบทนั้น ๆ ตาม
กำลังและความแน่ใจว่า นี่เท่านั้นจริง อื่นเปล่า อย่างนี้แล ชื่อว่าเป็นการปรักปรำ
ภาษาชนบท และเป็นการลวงเลยคำพูดสามัญ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไรเล่า เป็นการไม่ปรักปรำภาษาชนบท และไม่
เป็นการลวงเลยคำพูดสามัญ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภาษะนั้นแลในโลกนี้ ในบางชนบทเขาหมายรู้ว่าปาตี
ในบางชนบทเขาหมายรู้ว่าปัตตะ ในบางชนบทเขาหมายรู้ว่าปิฏฐะ ในบางชนบทเขา
หมายรู้ว่าสรวะ ในบางชนบทเขาหมายรู้ว่าหโรสะ ในบางชนบทเขาหมายรู้ว่า
โปณะ ในบางชนบทเขาหมายรู้ว่าหะ ในบางชนบทเขาหมายรู้ว่าปิปละ ภิกษุพูด
โดยประการที่ชนทั้งหลายหมายรู้เรื่องภาษะนั้นกันดังนี้ ในชนบทนั้น ๆ อย่างไม่ใช่ความ
แน่ใจว่า เป็นอันท่านผู้มีอายุทั้งหลายพูดแก่ข้าพเจ้าหมายถึงภาษะนั้น

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ชื่อว่าเป็นการไม่รักษำปฐาษาชนบท และเป็นการไม่ล่วงเลยคำพูดสามัญ ข้อที่เรากล่าวดั่งนี้ว่า ไม่พึงรักษำปฐาษาชนบท ไม่พึงล่วงเลยคำพูดสามัญ นั้น เราอาศัยเนื้อความดั่งนี้กล่าวแล้ว ฯ

ข้อสำคัญที่สุด คือ อย่าให้เข้าใจสภาพธรรมผิด คลาดเคลื่อน จะใช้คำพูดตามภาษาของชนบท หรือภาษาอื่นที่จะทำให้คนอื่นเข้าใจธรรมได้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง นั้นเป็นจุดประสงค์ของการแสดงธรรมหรือการกล่าวธรรม แต่ถ้าใช้คำที่ทำให้คนอื่นเข้าใจสภาพธรรมผิด ก็ควรที่จะแก้ และพยายามใช้คำที่จะให้ผู้อื่นสามารถที่จะเข้าใจสภาพธรรมตรงตามความเป็นจริง เพื่อที่จะได้ไม่เห็นผิด เข้าใจสภาพธรรมคลาดเคลื่อนไปจากลักษณะของสภาพธรรมนั้น ฯ

ข้อความต่อไป เป็นเรื่องของวาทะลัทธิหลัง

ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นธรรมมีทุกข์ มีความแค้นใจ มีความเร่าร้อน เป็นการปฏิบัติผิด ๆ เพราะฉะนั้น ธรรมนี้จึงยังมีกิเลสต้องรณรงค์

คือ ขณะใดที่มีวาทะลัทธิหลัง ซึ่งไม่จริง ไม่แท้ และไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ให้ทราบว่า ขณะนั้นเป็นธรรมที่มีทุกข์ เพราะเป็นกิเลส มีความแค้นใจ มีความเร่าร้อน เป็นการปฏิบัติผิด และธรรมนั้นยังมีกิเลสต้องรณรงค์ ซึ่งเป็นกิเลสของตัวเอง เป็นปัจจัยที่จะให้กล่าววาทะลัทธิหลังที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

แม้วาทะลัทธิหลัง จริง แท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นธรรมมีทุกข์ มีความเร่าร้อน มีการประพฤติดิฉิต ธรรมนี้จึงยังมีกิเลสต้องรณรงค์

ส่วนวาทะลัทธิหลังซึ่งจริง แท้ ประกอบด้วยประโยชน์ นี่เป็นธรรมไม่มีทุกข์ ไม่มีความคับใจ ไม่มีความแค้นใจ ไม่มีความเร่าร้อน เป็นความปฏิบัติชอบ เพราะฉะนั้น ธรรมนี้จึงไม่มีกิเลสต้องรณรงค์

เป็นเรื่องของกิเลสซึ่งทุกคนจะทราบดีด้วยตัวเองว่า มีมากน้อยแค่ไหน และการที่จะละกิเลสนั้น ๆ ยากแค่ไหน ไม่ใช่ของที่จะจะได้โดยง่ายเลย ท่านที่มีสัมผัปปลาป-

วามาก ๆ ละเร็ว ๆ ได้ไหม ไม่มีทางเลย แต่ข้อแรก คือ ต้องรู้ว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน และละละวิจจริตที่เป็นมุตาวาทให้เป็นสมุจเฉทก่อน

ข้อความใน **มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ จุฬยมกวรรค สาเลยยกสูตร**
ข้อ ๔๘๔ พระผู้มีพระภาคตรัสกับพราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านสาละว่า

ความประพฤตินิเวศน์น้อย คือ ไม่ประพฤติธรรมทางวาจา ๔ อย่าง คือ เป็นผู้กล่าวเท็จ เป็นผู้ส่อเสียด เป็นผู้มิดวาจาหยาบ เป็นผู้กล่าวคำเพื่อเจ้อ

สำหรับข้อที่ว่า เป็นผู้เพ้อเจ้อ มีข้อความว่า

เป็นผู้กล่าวคำเพื่อเจ้อ คือ พูดในเวลาไม่ควรพูด พูดเรื่องที่ไม่เป็นจริง พูดไม่เป็นประโยชน์ พูดไม่เป็นธรรม พูดไม่เป็นวินัย กล่าววาจาไม่มีที่ตั้ง ไม่มีหลักฐานที่อ้าง ไม่มีที่สุด ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ โดยกาลไม่สมควร

ส่วนความประพฤติธรรมทางวาจามี ๔ อย่าง คือ ละการพูดเท็จ ละวาจาอันส่อเสียด ละวาจาหยาบ ละการพูดเพ้อเจ้อ

สำหรับข้อที่ว่า เป็นผู้ละการพูดเพ้อเจ้อ มีข้อความว่า

เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ พูดในเวลาไม่ควรพูด พูดตามจริง พูดเรื่องที่เป็นประโยชน์ พูดเรื่องที่เป็นธรรม พูดเรื่องที่เป็นวินัย และกล่าววาจามีที่ตั้ง มีหลักฐานที่อ้างได้ มีที่สุด ประกอบด้วยประโยชน์ โดยกาลอันควร

เรื่องของสัมปปลปาปวาจา และการละเว้นสัมปปลปาปวาจาในพระไตรปิฎกจะมีข้อความตรงกันอย่างไร ไม่ใช่หมายความว่า ไม่ให้พูด แต่หมายความว่า ให้พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ อย่าเข้าใจผิดว่า สัมปปลปาปวาจาเป็นการพูดเพ้อเจ้อ เพราะฉะนั้น ที่จะเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อได้ คือ ไม่พูดเลย ถ้าเข้าใจอย่างนั้นไม่ถูก

ขอให้ดูชีวิตของพระอรหันต์ตามความเป็นจริงว่า ท่านพูดไหม แต่คำพูดนั้น ๆ เป็นสิ่งที่ควรพูด ถูกกาล และเป็นสิ่งที่ประเสริฐ

ในข้อของเพ้อเจ้อ ไม่ใช่มุสา แต่ว่าเป็นเรื่องที่ไม่จริง หรือยังไม่เป็นจริง เช่น บางท่านอาจจะบอกว่า ถ้าถูกสลาकिनแบ่งจะทำอะไรบ้าง ยังไม่เป็นจริง แต่เพ้อฝันไปแล้ว เป็นสัมผัสปลลาปวาจา

บางท่านกล่าวว่า ต้องเว้นสัมผัสปลลาปวาจาด้วยการไม่พูด เพราะฉะนั้น เวลาเจริญสติปัฏฐานจึงไม่พูด นั่นเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง ถ้าใครเจริญสติปัฏฐานและเว้นสัมผัสปลลาปวาจา ไม่พูด ตลอดชีวิตนี้จะทำอย่างไร เป็นชีวิตจริงหรือเปล่า ทรงแสดงไว้ที่ไหนว่า ให้กระทำอย่างนั้น ก็ไม่มี

การศึกษาธรรมต้องพิจารณาเหตุผลจริง ๆ และพิสูจน์สภาพธรรมตามความเป็นจริง จึงจะรู้ธรรมของพยานะที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่าหมายความว่าอย่างไร

สำหรับเรื่องของสัมผัสปลลาปวาจา เพื่อที่จะให้เข้าใจชัดเจนละเอียดขึ้น ขอกล่าวถึงข้อความใน **อังกุตตรนิกาย ติกนิบาต กถาวัตถุสูตร ข้อ ๕๐๗** มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กถาวัตถุ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ พุดถ้อยคำปรารภถึงอดีตกาลว่า อดีตกาลได้มีแล้วอย่างนี้ ๑ พุดถ้อยคำปรารภถึงอนาคตกาลว่า อนาคตกาลจักมีอย่างนี้ ๑ พุดถ้อยคำปรารภถึงปัจจุบันกาลว่า ปัจจุบันกาลย่อมมีอย่างนี้ ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย จะพึงทราบบุคคลว่า ควรพูดหรือไม่ควรพูด ก็ด้วยประชุมสนทนากัน ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าบุคคลถูกถามปัญหา ไม่เฉลยโดยส่วนเดียวซึ่งปัญหาที่ควรเฉลยโดยส่วนเดียว ไม่จำแนกเฉลยซึ่งปัญหาที่ควรจำแนกเฉลย ไม่สอบถามเฉลยซึ่งปัญหาที่ควรสอบถามเฉลย ไม่หยุดปัญหาที่ควรหยุด เมื่อเป็นเช่นนี้ บุคคลนี้ชื่อว่า เป็นผู้ไม่ควรพูด

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย แต่ถ้าบุคคลถูกถามปัญหา ย่อมเฉลยโดยส่วนเดียวซึ่งปัญหาที่ควรเฉลยโดยส่วนเดียว ย่อมจำแนกเฉลยซึ่งปัญหาที่ควรจำแนกเฉลย ย่อมสอบถามเฉลย ซึ่งปัญหาที่ควรสอบถามเฉลย ย่อมหยุดปัญหาที่ควรหยุด เมื่อเป็นเช่นนี้ บุคคลนี้ชื่อว่า เป็นผู้ควรพูด

๔๓๕

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย จะพึงทราบบุคคลผู้ควรพูดหรือไม่ควรพูด ก็ด้วยประชุมสนทนากัน ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าบุคคลเมื่อถูกถามปัญหา ไม่ดำรงอยู่ในฐานะและฐานะ ไม่ดำรงอยู่ในปริกัปป (คือ ความตรึก ความดำริ ความพิจารณาเนื้อความและเหตุผล) ไม่ดำรงอยู่ในวาทะที่ควรรู้ทั่วถึง ไม่ดำรงอยู่ในปฏิบัติ เมื่อเป็นเช่นนั้น บุคคลนี้ชื่อว่า เป็นผู้ไม่ควรพูด แต่ถ้าบุคคลเมื่อถูกถามปัญหา ดำรงอยู่ในฐานะและฐานะ ดำรงอยู่ในปริกัปป ดำรงอยู่ในวาทะที่ควรรู้ทั่วถึง ดำรงอยู่ในปฏิบัติ เมื่อเป็นเช่นนั้น บุคคลนี้ชื่อว่า เป็นผู้ควรพูด

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย จะพึงทราบบุคคลว่า ควรพูดหรือไม่ควรพูด ก็ด้วยประชุมสนทนากัน ถ้าบุคคลถูกถามปัญหา พูดกลบเกลื่อน พูดนอกเรื่องนอกราว แสดงความโกรธ ความขัดเคือง และความเสียใจให้ปรากฏ เมื่อเป็นเช่นนั้น บุคคลนี้ชื่อว่า เป็นผู้ไม่ควรพูด แต่ถ้าบุคคลเมื่อถูกถามปัญหา ไม่พูดกลบเกลื่อน ไม่พูดนอกเรื่องนอกราว ไม่แสดงความโกรธ ความขัดเคือง และความเสียใจให้ปรากฏ เมื่อเป็นเช่นนั้น บุคคลนี้ชื่อว่า ควรพูด

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย จะพึงทราบบุคคลว่า ควรพูดหรือไม่ควรพูด ก็ด้วยประชุมสนทนากัน ถ้าบุคคลถูกถามปัญหา พูดฟุ้งเฟ้อ พูดวุ่นวาย หัวเราะเยาะ คอยจับผิด เมื่อเป็นเช่นนั้น บุคคลนี้ชื่อว่า เป็นผู้ไม่ควรพูด แต่ถ้าบุคคลเมื่อถูกถามปัญหา ไม่พูดฟุ้งเฟ้อ ไม่พูดวุ่นวาย ไม่หัวเราะเยาะ ไม่คอยจับผิด เมื่อเป็นเช่นนั้น บุคคลนี้ชื่อว่า เป็นผู้ควรพูด

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พึงทราบบุคคลว่า มีอุปนิสัยหรือไม่มีอุปนิสัย ก็ด้วยประชุมสนทนากัน ผู้ที่ไม่เจียโลดลงฟัง ชื่อว่าเป็นคนไม่มีอุปนิสัย ผู้ที่เจียโลดลงฟัง ชื่อว่าเป็นคนมีอุปนิสัย เมื่อเขาเป็นผู้มีอุปนิสัย ย่อมจะรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งซึ่งธรรมอย่างหนึ่ง ย่อมจะกำหนดรู้ธรรมอย่างหนึ่ง ย่อมจะละซึ่งธรรมอย่างหนึ่ง ย่อมจะทำให้แจ้งซึ่งธรรมอย่างหนึ่ง เมื่อเขารู้ด้วยปัญญาอันยิ่งซึ่งธรรมอย่างหนึ่ง กำหนดรู้ธรรม

อย่างหนึ่ง ละธรรมอย่างหนึ่ง ทำให้แจ้งซึ่งธรรมอย่างหนึ่ง ย่อมจะถูกต้องวิมุตติโดยชอบ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย การสนทนามีข้อนี้เป็นประโยชน์ การปริกษารือมีข้อนี้เป็นประโยชน์ อุปนิสัยมีข้อนี้เป็นประโยชน์ การเจียไสตลงฟังมีข้อนี้เป็นประโยชน์ คือจิตหลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น ฯ

ชนเหล่าใดเป็นคนเจ้าโทสะ ฟุ้งซ่าน โอ้อวด เกรงา ชนเหล่านั้นมาถึงคุณที่มีใช้ของพระอริยเจ้า ต่างหาโทษของกันและกัน ขึ้นชมคำทูลภาษิต ความพลั้งพลาด ความหลงลืม และความปราชัยของกันและกัน ก็ถ้าบัณฑิตรู้จักกาลแล้ว ฟังประสงค์จะพูด ควรเป็นคนมีปัญญา ไม่เป็นคนเจ้าโทสะ ไม่โอ้อวด มีใจไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ใจเบา หุนหันพลันแล่น ไม่เพ่งโทษ กล่าวแต่ถ้อยคำที่บุคคลผู้ตั้งอยู่ในธรรมพูดกัน และประกอบด้วยธรรมซึ่งพระอริยเจ้าพูดจากัน เพราะรู้ทั่วถึงได้เป็นอย่างดี ฉะนั้น เขาจึงพาที่ได้

บุคคลควรอนุโมทนาคำที่เป็นสุภาษิต ไม่ควรรุกรานในถ้อยคำที่กล่าวชั่ว ไม่ควรศึกษาความแฉ่งดี และไม่ควรรีดถือความพลั้งพลาด ไม่ควรทักถม ไม่ควรข่มขี่ ไม่ควรพูดถ้อยคำเหลวไหล เพื่อรู้ เพื่อเลื่อมใส

สัตว์บุรุษทั้งหลายจึงมีการปริกษารือกัน พระอริยเจ้าทั้งหลายย่อมปริกษารือกันเช่นนั้นแล นี้การปริกษารือของพระอริยเจ้าทั้งหลาย เมธาวิบุคคลรู้เช่นนั้นแล้ว ไม่ควรถือตัว ควรปริกษารือกัน ฯ

ถ้าท่านพิจารณาข้อความใน **กถาวัตถุสูตร** จะเห็นว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมถึงบุคคลผู้ควรพูดว่า บุคคลที่ควรพูดนั้นควรเป็นอย่างไร เพราะว่าถ้าไม่ เป็นไปด้วยกุศลจิตที่เป็นธรรมแล้ว จะเป็นคำเพ้อเจ้อ เป็นสัมผัสปลาปวาจา ไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย พร้อมกันนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมถึงผู้ฟังว่า เป็นผู้ที่มีอุปนิสัยหรือว่าไม่มีอุปนิสัย เพราะว่าผู้ที่มิอุปนิสัยนั้น ย่อมจะรู้ได้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งธรรมอย่างหนึ่ง ย่อมจะกำหนดรู้ธรรมอย่างหนึ่ง ย่อมจะละธรรมอย่างหนึ่ง ย่อมจะ ทำให้แจ้งซึ่งธรรมอย่างหนึ่ง

นี่คือประโยชน์ของการฟังธรรม ฟังแล้วเข้าใจ และกำหนดรู้ธรรมอย่างหนึ่ง คือ สติระลึกถึงสภาพธรรมที่ควรรู้ที่เข้าใจแล้วว่า สติจะระลึกถึงสภาพธรรมนั้นอย่างไร และ ย่อมจะละธรรมอย่างหนึ่ง คือ ในขณะที่ปัญญาเกิด รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ก็ละ ความสงสัย ความเข้าใจผิด ความเห็นผิด ความยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าเป็นตัวตน

ย่อมจะทำให้แจ้งซึ่งธรรมอย่างหนึ่ง คือ สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ เพราะพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เมื่อเขารู้ด้วยปัญญาอันยิ่งซึ่งธรรมอย่างหนึ่ง กำหนดรู้ ธรรมอย่างหนึ่ง ละธรรมอย่างหนึ่ง ทำให้แจ้งซึ่งธรรมอย่างหนึ่ง ย่อมจะถูกต้องวิมุตติ โดยชอบ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย การสนทนามีข้อนี้เป็นประโยชน์ การปรึกษาหารือมีข้อนี้เป็นประโยชน์ อุปนิสัยมีข้อนี้เป็นประโยชน์ การเจียโลดลงฟังมีข้อนี้เป็นประโยชน์ คือ จิตหลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น ฯ

และผู้ที่จะได้ประโยชน์จริง ๆ คือ ผู้ที่สะสมการไตร่ตรอง การพิจารณาเหตุผล ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงเป็นอุปนิสัยมาแล้ว จึงสามารถที่จะได้รับประโยชน์เต็มที่ จากการฟังธรรม

ถ. มีผู้ที่มีความสงสัยเป็นอันมาก ซึ่งท่านได้ฟังการโต้ตอบระหว่างท่านผู้ฟัง ท่านหนึ่งกับท่านอาจารย์ ท่านปรารภว่า มีผู้ที่ถามเรื่องอริยาบถ ทำไมท่านอาจารย์ สุจินต์กลับไปถามเขาว่า ที่ยืนอยู่นี้ เห็นไหม ได้ยินไหม ก็เขาถามอริยาบถ ทำไปไป ถามเขาว่า เห็นไหม ได้ยินไหม ทำไมไม่ตอบให้ตรงคำถาม

ผมก็เรียนว่า ท่านผู้นั้นท่านไม่ได้ถามถึงอริยาบถในกายานุปัสสนา แต่ถาม ลอย ๆ เรื่องอริยาบถเฉย ๆ ท่านอาจารย์ก็เลยถามว่า ยืนอยู่นี้ เห็นไหม ได้ยินไหม ท่านก็ว่า เขาถามเรื่องอริยาบถ จะมีอื่นได้อย่างไร นอกจากในกายานุปัสสนาเท่านั้นเอง เขาต้องการทราบตรงนี้ ทำไมตอบเฉไฉไปทางอื่น ท่านว่าอย่างนั้น

ผมได้ฟังมาอย่างนี้ ก็มาเรียนให้ท่านอาจารย์ทราบ คือ เขาต้องการจะทราบ เรื่องอริยาบถ ๔ ที่เป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐานว่า รูปร่างอะไร ภูนามอะไร เขาต้องการ ทราบเท่านั้น เขาว่าอย่างนี้ครับ

ถ2. สมมติว่า ผมเป็นท่านผู้นั้น จะมาซักถามเรื่องรูปนึ่ง รูปเย็น รูปเดิน รูปนอน ผมขอเรียนถามท่านอาจารย์ว่า การที่จะไปกำหนดท่านั้น หรือรูปเย็น รูปเดิน รูปนอนนั้น ท่านอาจารย์มีความเห็นอย่างไร เป็นการกำหนดรูปหรือมิใช่ครับ

ส. ที่จะรู้ว่าเป็นรูปธรรมดา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนนี้ ต้องมีลักษณะอาการปรากฏให้รู้แต่ละลักษณะ ขอเรียนถามท่านผู้ฟังว่า มีลักษณะของรูปใดที่ปรากฏในอริยาบถที่กำลังนั่ง ถ้าท่านกำลังนั่ง

ถ. อริยาบถที่นั่ง ไม่ใช่รูปใดรูปหนึ่งในรูป ๒๘ ความจริงเป็นอย่างนั้นตามที่ผมศึกษามา แต่ท่านผู้ถามและท่านนักศึกษาส่วนมากยังสงสัยอยู่ ซึ่งความจริงรูป ๒๘ ไม่มีรูปนึ่ง

ที่ผมมาเรียนถามท่านอาจารย์ ก็เพื่อช่วยคลี่คลายความสงสัยว่า การที่ไปกำหนด หรือไปดูรูปนึ่ง ท่านั่ง เพื่อที่จะให้รู้อะไร

ส. ท่านั่งเป็นอย่างไรที่จะไปกำหนดได้ ในเมื่อทุกคนกำลังนั่งอยู่ และที่จะรู้ว่าเป็นรูป ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เรา ต้องมีลักษณะของรูปปรากฏ ซึ่งสามารถที่จะรู้ด้วยว่าปรากฏทางทวารไหน และลักษณะของรูปนั้นเป็นอย่างไร ไม่ใช่ตอบเฉย ๆ ว่า รูปนึ่ง ท่านั่ง เพราะการที่จะรู้ว่าเป็นรูปธรรมนั้นต้องชัดเจน คือ มีลักษณะแต่ละลักษณะปรากฏจริง ๆ ทางทวารไหน

เวลานี้กำลังนั่ง รูปใดที่มีลักษณะจริง ๆ ปรากฏ ขอลักษณะจริง ๆ ที่ปรากฏของรูป

ถ. ลักษณะจริง ๆ ของรูปนึ่ง ผมก็ 모르เหมือนกัน แต่ได้ยินบางท่านบรรยายว่า ที่รู้ท่านั่ง รูปนึ่งได้ ท่านบอกว่ารู้ทางใจ แต่ก็ไม่เข้าใจเหมือนกัน

ส. ถ้าศึกษาปรมัตถธรรมโดยละเอียด จะทำให้เข้าใจถูกต้องในสภาพธรรมตามความเป็นจริง ที่กล่าวว่า รูปรู้ทางใจ ขอให้ทราบว่า ขณะที่กำลังเห็นนี้ สีสันวันณะปรากฏให้จิตรู้ทางจักขุทวารและกัมมจักขุ ทวารเกิดต่อหลายขณะ แต่เพราะการกระทบกันของสิ่งที่ปรากฏทางตา ที่ทำให้รู้สีสันวันณะทางจักขุทวารนั่นเอง

เป็นปัจจัยให้มโนทวารวิถีจิตเกิดขึ้นรับรู้สิ่งที่ปรากฏทางตาต่อ คือ รูปใดปรากฏทางใจ ต้องมีลักษณะจริง ๆ ที่ปรากฏสืบต่อ

ในขณะที่มีมโนทวารวิถีจิตเกิดสลับทั้งทางตา ทางหู ถ้ามีกลิ่นปรากฏ ก็ทางจมูก มโนทวารวิถีก็จะต้องเกิดต่อสลับ ทางลิ้น ทางกาย ทั้งหมด

ถ. หมายความว่า ถ้าเราเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นลิ้มรส หรือทางกายได้รับสัมผัส คือ ทางปัญจทวาร ซึ่งเมื่อเกิดกับเราแล้ว ต้องผ่านทางมโนทวารทุกครั้งไป ใช่ไหมครับ

ส. ใช่ค่ะ เพราะฉะนั้น ทางใจที่รับรู้รูป จะไม่พ้นจากขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังลิ้มรส กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส มโนทวารวิถีจิตจะต้องรับรู้อารมณ์เหล่านี้ต่อจากทางจักขุทวาร โสตทวาร ฆานทวาร ชิวหาทวาร กายทวาร

ถ. การที่เรากำหนดทำนอง ท่านว่ารู้ได้ทางใจ ท่านอาจารย์มีความเห็นอย่างไร

ส. ลักษณะอาการของท่านั่งเป็นอย่างไรที่จะปรากฏทางใจ นั่งอยู่นี้ อ่อน แข็งปรากฏ หรือท่านั่งปรากฏ ที่กายนี้

เรื่องของอิริยาบถบรรพในกายนุสสึนาสติปฏิฐาน เป็นเรื่องของภาวะระลึก รูปที่เคยยึดถือว่าเป็นกาย เพราะฉะนั้น ในขณะที่กำลังนั่งอยู่ ลักษณะสภาพปรมาณธรรมจริง ๆ ที่ปรากฏที่กายคืออะไร เย็นไหม ปรากฏหรือไม่ปรากฏที่กาย เย็นมีลักษณะจริง ๆ ปรากฏ เย็นเป็นท่าได้ไหม หรือว่าเป็นแต่เพียงลักษณะที่เย็น

ลักษณะที่เย็นเป็นของจริง เป็นอนัตตา เพราะว่ามันไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลง ลักษณะที่เย็นนั้นให้เป็นอย่างอื่น ไม่สามารถที่จะบังคับไม่ให้ลักษณะที่เย็นปรากฏได้ ตราบใดที่มีกาย จะต้องมียุทธะเย็นปรากฏ ร้อนปรากฏ อ่อนปรากฏ แข็งปรากฏ ตึงปรากฏ ไหวปรากฏ เป็นลักษณะจริง ๆ ที่รู้ได้ที่กาย

เพราะฉะนั้น เวลาระลึกที่กายขณะนี้ ไม่ใช่ให้นึกถึงท่าทาง แต่ว่าอ่อนกำลัง ปรากฏที่ส่วนหนึ่งส่วนใดไม่ได้นึกถึงเลย ซึ่งลักษณะจริง ๆ ที่ปรากฏที่กาย ไม่ว่าจะ

กระทบสัมผัสกายขณะใด หรือว่าระลึกถึงลักษณะของรูปที่ปรากฏที่กายขณะใด จะไม่พ้นจากเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว เป็นลักษณะจริง ๆ โดยไม่ต้องนึก และลักษณะที่อ่อนก็ไม่ใช่ว่าตัวตน แข็ง ตึง ไหว ร้อน เย็น ทั้งหมดไม่ใช่ตัวตน

ทำไมไม่ใช่ตัวตน ก็เพราะเพียงอ่อน เพียงแข็ง เพียงเย็น เพียงร้อน เพียงตึง เพียงไหว และบังคับบัญชาไม่ได้ เปลี่ยนแปลงให้เป็นลักษณะอื่นก็ไม่ได้

นี่คือความหมายของอนัตตา ซึ่งไม่ใช่ตัวตน แต่ไม่ใช่ให้นึกเป็นท่าทาง แต่อ่อนที่ปรากฏไม่รู้ เย็นที่ปรากฏไม่รู้ แข็งที่ปรากฏไม่รู้ แต่ไปนึกขึ้นมาน่า ท่าทางที่กำลังนั่งอยู่ในขณะนี้ ไม่ใช่ตัวตน

ถ. ที่ท่านอาจารย์อธิบายมาก็เข้าใจ แต่ความจริงในขณะที่เรานั่งก็รู้ว่าเก้าอี้แข็ง บางทีมีลมพัดมา เรารู้ว่าเย็น แต่เมื่อเรานั่งนาน ๆ เรารู้สึกว่าเครื่องตึงเป็นเรื่องของวาโยธาตุ แต่การที่ไปเพ่ง หรือไปกำหนดว่า ท่านั่งอยู่อย่างนี้ พอดีจะสงเคราะห์ได้ว่า เราไปยึดบัญญัติมาเป็นอารมณ์ หรืออย่างไรครับ

ส. เป็นความทรงจำ ซึ่งทรงจำไว้ในลักษณะอาการที่เคยจำได้ว่า ทรงอยู่ตั่งอยู่ในลักษณะอย่างนั้น แต่ไม่มีลักษณะจริง ๆ ปรากฏ

ถ. ถ้าเช่นนั้น ที่ไปกำหนดโดยยึดอย่างนั้น ก็เท่ากับว่า ทำให้เกิดสมาธิขึ้นมาหรืออย่างไรครับ ไปดูท่านั่ง ก็เท่ากับว่า ไปทำให้เกิดสมาธิขึ้นนั่นเอง

ถ. ไม่ทราบว่าคุณผู้ฟังมีจุดประสงค์ที่จะไปดูท่านั่งให้เป็นความทรงจำขึ้นมาเพื่ออะไร เพราะถ้าจะพิจารณาในชีวิตจริงของท่านว่า ท่านติดในอะไร ยึดถือในอะไร ท่านติดในสิ่งที่ท่านเห็นทางตา ในเสียงที่ปรากฏทางหู ในกลิ่นที่ปรากฏทางจมูก ในรสที่ปรากฏทางลิ้น ในโณสุพพะที่ปรากฏทางกาย หรือว่าในท่าทาง

เวลาที่ท่านอยากจะได้วัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นมา ท่านต้องการในรูป เสียง กลิ่น รส โณสุพพะ (สัมผัสทางกาย) หรือเปล่า

เพราะฉะนั้น การที่ท่านจะละความยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส โณสุพพะได้ ก็เพราะรู้ความจริงในขณะนั้นว่าไม่ใช่ตัวตน ทั้งสภาพของรูปที่ปรากฏ ก็เกิดขึ้นและดับไป และนามธรรมซึ่งเป็นสภาพรู้รูปเหล่านั้น ก็เกิดขึ้นและดับไปด้วย ต้องอบรมเจริญ

ปัญญาให้รู้จริงอย่างนี้ จึงจะละความเห็นผิดที่เคยยึดถือนามรูปทั้งหมดว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นทำทาง เป็นวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้

แต่การที่ท่านจะไปนี้รู้ขึ้นว่า เป็นทำทางที่กำลังนั่ง ไม่ใช่ตัวตน จะทำให้ท่าน ละการติด การยึดถือในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะได้อย่างไร เพราะฉะนั้น เหตุกับผลไม่ตรงกัน และจุดประสงค์ที่จะไปนี้รู้ว่า ที่นั่งอยู่นี้ ทำทาง อย่างนี้ ไม่ใช่ตัวตน เป็นการอบรมเจริญความรู้ในอะไร

ถ. ตามความเข้าใจของผม การทำเช่นนั้นทำให้เกิดสมาธินั่นเอง แต่บาง ท่านกล่าวว่า การไปกำหนดท่านั่ง หรือรูปนั่งนี้ เป็นรูปปรมาณู หมายถึงวิการูป ถ้าเรากำหนดวิการูปมาเป็นอารมณ์ของวิปัสสนา อย่างนี้จะถูกต้องหรือไม่ครับ

สุ. วิการูป ไม่ใช่สภาวะรูป ไม่มีสภาพลักษณะของตนต่างหากไปจาก ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม เพราะว่าวิการูปนั้นเป็นแต่เพียงลักษณะที่วิการหรือ พิเศษ คือ เป็นความเบา ความอ่อน ความควรแก่การงานของธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม

ถ. สรุปว่า วิการูปเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาไม่ได้ ความจริงท่านที่ศึกษา อภิธัมมัตถสังคหะ ปริเฉทที่ ๖ ว่าด้วยรูปปรมาณู มีกล่าวไว้ว่า อนิปันนรูป ๑๐ นั้น เป็นอารมณ์ของวิปัสสนาไม่ได้

ในวิสุทธิมรรคว่าด้วยการเจริญวิปัสสนา ว่าด้วยรูปขันธ ท่านอธิบายไว้ว่า ใน รูป ๒๔ นั้น แต่ในนั้นท่านเขียน ๒๗ เพราะภาวรูปท่านนับเป็น ๑ ท่านกล่าวว่า ในรูป ๒๗ นั้น รูปที่จะเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาได้มีเพียง ๑๗ เท่านั้น ตัดอนิปันนรูปออก เสีย ๑๐ ตำรามืออยู่อย่างนี้ แต่บางท่านยังบอกว่า วิการูปนี้ดูได้ ดูวิการูปนี้จนเป็น พระอรหันต์ก็เป็นได้ ท่านว่าอย่างนั้น

สุ. ถ้าท่านผู้ฟังศึกษาปรมาณูธรรม จะทราบได้ว่า ไม่เคยมีที่ไหนกล่าวไว้ เลยว่า วิการูป ได้แก่ ท่านั่ง ท่านอน ทำยืน ทำเดิน แต่วิการูปเป็นลักษณะที่เบา ที่อ่อน ที่ควรแก่การงานของมหาภูตรูป ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม

๔๓๖

ส. ในขณะที่นั่งอยู่นี้ มีรูปที่เกิดจากกรรม รูปที่เกิดจากจิต รูปที่เกิดจากอตุรูปที่เกิดจากอาหาร

รูปที่เกิดจากจิตเป็นvikararūpa ได้ รูปที่เกิดจากอตุเป็นvikararūpa ได้ รูปที่เกิดจากอาหารเป็นvikararūpa ได้ เพราะว่าสามารถเป็นรูปที่พิเศษ คือ เบา อ่อน ควรแก่การทำงานได้ แต่ไม่ใช่ทำนั่ง ทำนอน ทำยืน ทำเดิน

ถ. อีกท่านหนึ่งบอกว่า ในขณะที่นั่งอยู่นี้ รูปก็ดี นามก็ดี ที่เกิดในขณะที่นั่งนั้น ก็ดับแล้วในขณะที่นั่ง หรือรูปก็ดี นามก็ดี เกิดในขณะที่ยืน ก็ดับแล้วในขณะที่ยืนนั้น ยังไม่ทันที่จะยกเท้าก้าวออกไป รูปก็ดี นามก็ดี ที่เกิดในขณะที่ย่างหรือเดินนั้นก็ดับแล้วในขณะที่เดิน ยังไม่ทันหยุด อย่างนี้ท่านอาจารย์มีความเห็นอย่างไรครับ

ส. ถูกต้อง แต่ไม่ใช่ทำทาง

ถ. ขอให้ท่านอาจารย์ยกตัวอย่างอธิบายว่า ในขณะที่นั่งอยู่นี้ รูปเกิดขึ้นแล้วก็ดับไปเป็นอย่างไร หรือว่านามที่เกิดขึ้นในขณะที่นั่งแล้วก็ดับในขณะที่นั่งนั้นเป็นอย่างไรครับ

ส. ก่อนที่จะดับ ลักษณะของรูปต้องปรากฏก่อน ถ้าลักษณะของรูปไม่ปรากฏ หรือว่าไม่มีลักษณะจริง ๆ ปรากฏ ดับไม่ได้ เพราะฉะนั้น ก่อนที่จะประกาศว่าดับ จะต้องมียกขึ้นที่กำลังปรากฏ

ถ. สมมติว่า ในขณะที่นั่งอยู่นี้ ได้ยินเสียงท่านอาจารย์บรรยายธรรม เสียงเป็นรูป ได้ยินนั้นก็ดับไปแล้ว อย่างนี้ชื่อว่า รูปดับไหมครับ

ส. รูปก็ดับ นามธรรมที่ได้ยินก็ดับ แต่ปัญญาไม่ได้รู้ตรงลักษณะของเสียงที่ดับ ตรงลักษณะของได้ยินที่ดับจริง ๆ

เพราะฉะนั้น ปัญญาที่ยังไม่สมบูรณ์ถึงขั้นที่จะประกาศจริง ๆ ในลักษณะของรูปธรรมที่ไม่ใช่นามธรรม ในลักษณะของนามธรรมที่ไม่ใช่รูปธรรม จึงยังไม่ประกาศ

การเกิดขึ้นและดับไปของทั้งนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งเกิดดับจริง ๆ อย่างรวดเร็ว เพียงแต่เข้าใจตามท่านที่ได้ตรัสรู้ความจริงแล้วว่า เสี่ยงก็ดับ ได้ยินก็ดับ แต่ว่าไม่ใช่ความรู้ของท่านผู้ฟังเอง ไม่ใช่การประจักษ์ของท่านผู้ฟังเอง

สำหรับท่านผู้ฟังเองนั้น ยังจะต้องอาศัยกาลเวลาที่สติจะระลึกรู้ในลักษณะของเสี่ยงที่ปรากฏ ในสภาพที่ปรากฏว่า เป็นสภาพที่ต่างกับสภาพที่รู้เสี่ยง และสติจะต้องระลึกทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ตรงต่อความเป็นจริงว่า เป็นปัญญาที่เพิ่มขึ้น ค่อย ๆ รู้ขึ้น อย่าไปรีบรวบรัดว่า ดับหมดแล้ว ทั้งนาม ทั้งรูป รู้แล้ว ถ้าเป็นอย่างนั้น ไม่ต้องเจริญสติปัฏฐานเลย

ถ. ที่ท่านผู้ฟังได้ซักถามท่านอาจารย์เมื่อสักครู่นี้ ผมขออนุญาตสรุปว่า อย่างนี้ จะถูกต้องหรือเปล่าก็ไม่ทราบ คือ การเจริญอิริยาบถนี้ ถ้าเจริญทางกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน จะเป็นเพียงความเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว อย่างนี้เท่า นั้นเอง ไม่มีอย่างอื่น นี่เฉพาะกายานุปัสสนาสติปัฏฐานเท่านั้น แต่อิริยาบถก็มี ๔ ประเภท นั่งอยู่ก็ดี เดินอยู่ก็ดี ยืนอยู่ก็ดี นอนอยู่ก็ดี ไม่ใช่เฉพาะจะมาระลึกถึงทางกายานุปัสสนาสติปัฏฐานอย่างเดียว อาจจะไปถึงรูปนามทางตา รูปนามทางหู รูปนามทางจมูก รูปนามทางลิ้น รูปนามทางกาย การระลึกอย่างนี้ ไม่ใช่กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน แต่กลายเป็นระลึกในฐานะที่เป็นธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน กระผมเข้าใจว่าอย่างนี้ ถ้าจะเป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐานก็ระลึกแค่เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว เท่านั้นเอง นอกจากนั้น เป็นธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานทั้งนั้น

แต่ที่นั่นอยู่นี้ จะระลึกรู้เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว เพียงอย่างเดียวไม่ได้หรอก ทางอื่น ทางตากก็เห็น ทางหูก็ได้ยิน ทางจมูกก็ได้กลิ่น ทางลิ้นก็รู้รส กระผมขออนุญาตสรุปว่าอย่างนี้ จะตรงหรือไม่ตรงก็สุดแล้วแต่ท่านอาจารย์

อีกอย่างหนึ่ง ผมได้ยินมาว่า การนั่ง ยืน นอน เดินนี้อาศัยจิตตชวาโยธาตุ วาโยธาตุที่เกิดจากจิตนี้ทำให้อิริยาบถเป็นไป คือ ให้อยู่ในอาการที่สมมุติเรียกกันว่านั่ง หรือยืน หรือนอน หรือเดิน บางท่านก็บอกว่า เมื่อเกิดจากจิตตชวาโยธาตุ เกิดจากธาตุลมอย่างนี้ เราก็ระลึกรู้ที่ตึง ไหว อย่างเดียวไม่ได้หรือ รู้ที่ลมอย่างเดียว คือ ที่ตึง ที่

ไหวอย่างเดียวยังไม่ได้หรือ ผมก็บอกว่า ที่ปรากฏนั้น ปรากฏธาตุลมอย่างเดียวยังหรือเปล่า หรือว่าปรากฏอย่างอื่นด้วย เช่น ร้อนก็ปรากฏ เย็นก็ปรากฏ ถ้าเป็นอย่างนี้ เราจะไม่ ระลึกรู้หรือ จะระลึกรู้ลมอย่างเดียวยัง จะระลึกรู้ได้อย่างไร

ส. ข้อสำคัญที่ปัญญาจะรู้ชัดในสภาพธรรมตามความเป็นจริงประการหนึ่ง ก็คือ เลือกรู้ตามความต้องการไม่ได้ ถ้าท่านผู้ฟังท่านใดยังเจาะจงที่จะรู้ลักษณะนั้น ลักษณะนี้ จะไม่เป็นปัญญาที่สมบูรณ์ที่จะประจักษ์ว่า สภาพธรรมทั้งหลายเป็น อนัตตา และสภาพธรรมใดจะปรากฏ ก็เลือกไม่ได้จริง ๆ

สำหรับจิตตชวาโยธาตุ ยกขึ้นมาเป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น แต่ไม่ได้หมายความว่า มีเฉพาะจิตตชวาโยธาตุ แต่ปฐวีธาตุ เตโชธาตุ อาโปธาตุก็มีด้วย ซึ่งลักษณะของ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมนี้ แล้วแต่ว่าลักษณะใดจะปรากฏขณะหนึ่ง ขณะที่ นอน ขณะที่ยืน ขณะที่เดิน ซึ่งแม้ขณะที่เดิน เตโชธาตุปรากฏก็ได้ แม้ขณะหนึ่ง วาโยธาตุ หรือปฐวีธาตุ หรือเตโชธาตุก็ปรากฏได้ และสำหรับท่านผู้มีปัญญาบารมี อบรมไว้ อาโปธาตุก็ปรากฏได้

เพราะฉะนั้น แล้วแต่แต่ละบุคคลแต่ละท่านจริง ๆ ที่ท่านจะมีปัญญาที่สะสมมา มากน้อยเท่าไร แต่ให้ทราบทั่วกันว่า ถ้าสภาพธรรมปรากฏ แต่เลือกที่จะไม่รู้ ผิดไหม ก็ ยังคงเป็นความไม่รู้อยู่นั่นเอง

กำลังนั่ง เห็น กำลังยืน เห็น กำลังเดิน ได้ยินเสียง กำลังนอน อาจจะมึนลึน ปรากฏกระทบ แล้วแต่ว่าอะไรจะปรากฏ เมื่อสภาพธรรมใดปรากฏ จะละความยึดถือ การติดข้องในสภาพธรรมนั้นได้อย่างไร มีทางเดียวจริง ๆ คือ สติระลึกรู้ทันทีที่สภาพ ธรรมนั้นปรากฏ แม้ในความจำ แม้ในปัญญา แม้ในสติ แม้ในมานะ แม้ในอิสสา แม้ ในมัจฉริยะ แม้ในสภาพธรรมใด ๆ ทั้งหมดที่สะสมมา เมื่อมีเหตุปัจจัยก็เกิดปรากฏ ตามความเป็นจริง ผู้อบรมสติปัฏฐานเป็นผู้ที่อบรมเหตุ คือ การรู้ตามความเป็นจริง ของสภาพธรรมนั้น จนกว่าจะถึงความสมบูรณ์เป็นวิปัสสนาญาณที่จะประจักษ์ว่า สภาพธรรมทั้งหมดไม่ใช่ตัวตน สัตว์ บุคคลทั้งสิ้น นี่เป็นการอบรมเจริญปัญญาที่จะ ดับกิเลสด้วยการรู้ตามความเป็นจริงของสภาพธรรมที่มีปัจจัยเกิดขึ้น

ไม่ใช่ไปนั่งเลือกว่า จะไม่รู้เห็น ไม่รู้ได้ยิน จะระลึกรู้แต่เฉพาะกายานุปัสสนา-
สติปัฏฐานเท่านั้น ซึ่งเป็นความเข้าใจผิด ไม่สามารถที่จะทำให้ละวิจิกิจฉานุสัย ความ
สงสัย ความไม่รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้เลย

ถ้าท่านเพียงแต่เป็นผู้ที่ตรงต่อตัวเองตามความเป็นจริง และเริ่มเห็นกิเลสของ
ตัวเองตามความเป็นจริงว่า มากจริง ๆ หนาแน่นเหลือเกิน เหนียวแน่นมาก และก็มี
หนทางเดียวจริง ๆ คือ สติเกิดขึ้นระลึกรู้ตรงลักษณะของสภาพธรรมแต่ละลักษณะ
ตามความเป็นจริงเท่านั้น จึงจะสามารถละความสงสัย ละความไม่รู้ ละความเห็นผิด
ในนามธรรมและรูปธรรมได้ ถ้าไม่ตรงอย่างนี้ ก็ไม่มีโอกาสที่จะดับกิเลสได้เลย

มีจดหมายของท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง เขียนที่บ้านเลขที่ ๙๒ หมู่ที่ ๑ แขวงชุมทอง
เขตลาดกระบัง กทม. วันที่ ๒๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ มีข้อความว่า

กราบเรียนท่านอาจารย์สุจินต์ที่เคารพ

กระผมรับฟังการบรรยายแนวทางเจริญวิปัสสนา มีบางครั้งที่ขาดการรับฟังไป
บ้าง แต่ก็ทำให้กระผมได้รับความรู้ที่ตรงและถูกต้องตามธรรมเป็นอันมาก กระผมขอ
กราบขอบพระคุณและขออนุโมทนา ที่ท่านอาจารย์กรุณาให้ธรรมอันยิ่งแก่กระผม
และท่านที่รับฟังอื่น ๆ ได้มีปัญญาและความรู้ อย่างน้อยที่สุดก็เป็นนิสัยปัจจัย และใน
การบรรลุมรรคอันเป็นทางเกษมได้ ในเมื่อมีเหตุปัจจัยให้เป็นเช่นนั้น กระผมขอชักข้อ
ความเข้าใจในคำบรรยายของท่านอาจารย์ ตามที่กระผมรับฟังมาดังนี้

สิ่งที่ปรากฏตามความเป็นจริง เช่น เวลาที่รับฟังคำบรรยายอยู่ขณะนี้ เสียง
ของท่านอาจารย์ปรากฏทางหู ทางตาก็มีสีสันต่าง ๆ ปรากฏ เย็น ร้อน อ่อน แข็ง
ปรากฏทางกาย เมื่อมีสติพิจารณาอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ทางหู ก็มีเสียงของท่าน
อาจารย์เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ได้รับผล คือ การได้ยิน เมื่อขาดเสียงของท่านอาจารย์
หรือกระผมไม่ได้รับฟัง ผลคือ ความรู้ต่าง ๆ ที่ผมควรได้ก็ไม่เกิดขึ้น ธรรมต่าง ๆ ต้อง
อาศัยเหตุผลของกันและกันจึงเกิดขึ้น ไม่ควรยึดถือสภาพธรรมนั้น ๆ ว่า เป็นตัวตน
เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

กระผมเข้าใจอย่างนี้ จะถูกหรือผิดอย่างไร ขอให้ท่านอาจารย์กรุณาอธิบายให้
กระผมได้เข้าใจ เพื่อจะได้ถือเป็นแนวทางปฏิบัติให้ถูกต้องต่อไป

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

สุ. ท่านผู้ฟังเข้าใจไม่ผิด แต่ว่าเรื่องของการอบรมปัญญาเป็นเรื่องละเอียด
และจะรู้ชัดเพิ่มขึ้นจริง ๆ อย่างคำที่ว่า ไม่ควรยึดถือสภาพธรรมเป็นตัวตน สัตว์
บุคคล เป็นวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใด จะทำอย่างไรกับการไม่ควร เรื่องไม่ควรนี้ ไม่ควรแน่ แต่
ทำอย่างไรจึงจะไม่ยึดถือได้จริง ๆ นี่เป็นเรื่องที่สำคัญ

เพราะฉะนั้น มีทางเดียวเท่านั้น คือ เข้าใจลักษณะของสติ ซึ่งเป็นสภาพที่
ระลึกได้ ระลึกในที่นี้ไม่ได้หมายความว่า ต้องคิด หรือต้องนึก แต่ว่าแทนที่จะหลงลืม
เป็นไปกับตัวตน สัตว์ บุคคลต่าง ๆ ก็ให้รู้ในลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏแต่ละ
ลักษณะ อาจจะระลึกทางตา มีความระลึกได้ในขณะที่กำลังเห็น

วิริยะ คือ ความเพียรที่เป็นอาตาปีนั้น ไม่ใช่ให้เพียรไปทำอย่างอื่น แต่เป็น
วิริยะที่เกิดพร้อมกับสติที่ระลึกได้ขณะนั้น เริ่มที่จะสังเกต สำเนียง และรู้ว่า ที่กำลัง
เห็นเป็นสภาพรู้ทางตา ไม่ใช่สภาพคิดนึก แต่เป็นสภาพรู้ที่กำลังรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา

ยาก แต่ว่าระลึกบ่อย ๆ จนง่ายขึ้นได้ จนเป็นความชำนาญได้ ไม่ว่าจะเห็น
ในขณะใด แต่จะต้องระลึกรู้ในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏจริง ๆ เช่น กำลังเห็น

บางท่านบอกว่า ระลึกไม่ได้

ทั้ง ๆ ที่กำลังเห็น คิดถึงเรื่องอื่นได้ไหม ได้

ทำไมคิดถึงเรื่องอื่นได้ ในทางกลับกัน แทนที่จะคิดถึงเรื่องอื่น ก็รู้ในขณะที่
กำลังเห็น รู้ตรงที่เห็นเดี๋ยวนี้ ที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้เอง คิดถึงอย่างอื่นยังคิดได้ ระลึกได้
สารพัด กำลังเห็นอยู่ จะระลึกไปถึงเมื่อวานนี้ก็ได้อีก เดือนก่อนก็ได้ แล้วแต่ว่าจิตจะนึก
ไป ระลึกไป ก็ยังระลึกได้ แต่ทำไมที่กำลังเห็น แทนที่จะไประลึกถึงเมื่อวานนี้ หรือ
เรื่องอื่น ก็ให้รู้ในขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้จริง ๆ ว่า เป็นแต่เพียงสภาพรู้อย่างหนึ่งเท่านั้น

เวลาที่ไดยินก็เหมือนกัน กำลังไดยินอยู่ ยังเคยนึกไปเรื่องอื่นได้หลายเรื่อง
เพราะฉะนั้น การระลึกได้ที่เสียงก็ดี หรือว่าที่ไดยินก็ดี ย่อมสามารถที่จะระลึกได้

ถ้าอบรม แต่ไม่ใช่ว่า ท่านจะชำนาญทันที พอท่านฟังแล้วสติก็สามารถที่จะเกิดระลึกได้ แต่ต้องอาศัยการฟังบ่อย ๆ การฟังย่อมอุปการะเกื้อกูลแก่ปัญญา

ถ. ผมปฏิบัติแล้วดีใจ นึกว่า เรายี่วิเศษกระมัง ชักดีขึ้นไปแล้ว ก็ดีอกดีใจ มาคุยกับอาจารย์ มาถามอาจารย์ อาจารย์บอกว่าไม่ถูก ผมโมโหทันที ปฏิบัติมาตั้งนาน อาจารย์บอกว่าไม่ถูก ก็อารมณ์เสีย ไม่ปฏิบัติแล้ว เฉย ๆ ไป ๒ เดือน ที่ถามท่าน คือ เห็นรูป ก็บอกตัวเองว่า ที่เห็นทางตาเป็นนามธรรม ที่ปรากฏเป็นรูปธรรม อาจารย์บอกว่าไม่ใช่ ผมก็บอกว่า ทำไม ถ้าเห็นทางตาแล้วเฉย ๆ จะรู้ได้อย่างไรว่าเป็นรูป เป็นนาม ผมบอกว่า อาจารย์เคยสอนอย่างนี้

จริง ๆ อาจารย์ท่านสอนถูก ผมยึดไปเอง เห็น นึกไปเลยว่า นี่เห็นทางตาทางหู พอได้ยินเสียง ก็นึกไปเลยว่า รู้ทางหู อย่างนี้ทุกครั้ง ๆ พอมาบอกอาจารย์ ปฏิบัติมาตั้งนาน อาจารย์บอกว่ายังไม่ถูก ไม่ถูก ก็ไม่ปฏิบัติ เปื่อ ก็มาฟังอย่างนั้นแหละ ไม่ยินดียินร้าย เฉย ๆ ฟังไป ๆ ฟัง ๆ ท่านมาเรื่อย อยู่ ๆ เดียวนี้รู้สึกที่ไม่เก่ง แต่ว่าดีขึ้น

ส. ขอบพระคุณที่ได้กรุณาเล่าเรื่องการปฏิบัติของท่านให้สหายธรรมฟัง ขอเรียนให้ท่านผู้ฟังทราบว่า ดิฉันทราบว่า ดิฉันถูกโกรธบ่อย ๆ เพราะว่ามีความเห็นไม่ตรงกับท่านผู้ฟังที่กำลังพอใจอยู่ ท่านกำลังพอใจว่า ท่านรู้นาม รู้รูปมากเหลือเกิน และได้เรียนชี้แจงให้ท่านรู้ ให้ท่านได้เข้าใจว่า ยังมีตัวตนแฝงอยู่มากมายเหลือเกินในขณะใดบ้าง ซึ่งเมื่อเรียนชี้แจงครั้งแรก ท่านไม่พอใจกันเลยสักคนหนึ่ง เพราะสิ่งที่ท่านยึดถืออยู่ คิดว่าได้มาก กลายเป็นสิ่งที่ว่างเปล่าไป แต่ถ้าเป็นปัญญาจริง ๆ กิจของปัญญานั้น คือ ละ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากมาก แม้ในขั้นต้น

๔๓๗

ถ. อาจารย์กล่าวว่า ถ้าไม่มีสติเกิดขึ้นระลึกรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ปัญญาาก็เกิดยาก และการรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงก็ยาก แต่เท่าที่ผมปฏิบัติมา ตามที่อาจารย์บรรยายนี้ ขณะที่สติเกิดขึ้น หรือว่ามีความรู้สึกตัวแล้ว ก็ยังรู้สภาพ ธรรมตามความเป็นจริงยากอีกเหมือนกัน

ยากตรงที่ว่า ขณะที่เห็น เมื่อเห็นแล้วมีความรู้สึกตัวว่า การเห็นนี่ก็เป็นแต่ เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง ขณะที่เห็นก็นึกในใจอย่างนั้น ซึ่งขณะที่รู้นั้น รู้ตรงจริง ๆ ที่ ขณะที่เห็นนั้นหรือไม่ เราก็กังขังไม่รู้เหมือนกัน เพราะฉะนั้น ผมว่าก็เดากันไป บางครั้งก็ตรง บางครั้งก็ไม่ตรง สำหรับทวารอื่นๆ การได้ยินก็เหมือนกัน ได้กลิ่น ลิ้ม รส สัมผัสถูกต้องอะไรต่าง ๆ ผมก็เดาอีก แต่ก็รู้ว่าไม่ตรงเสมอทุกครั้ง

เท่าที่ผมปฏิบัติมา จะถูกหรือผิด อยากจะเรียนถามอาจารย์ว่า ขณะที่ผมเห็น นั้นก็รู้ว่า ลักษณะที่เห็นเป็นเพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง และตรึกในใจว่า การเห็นนี้ไม่ใช่ สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน การเห็นนี้ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ผมก็ตรึกในใจ

อย่างนี้จะเป็นความเพียรตามที่อาจารย์บรรยายว่า เพียรพิจารณา ๆ ลักษณะ ของความเพียรจะเป็นอย่างนี้หรือไม่

ส. ขออนุโมทนาท่านผู้ฟังที่ท่านกล่าวว่า ยาก ถ้าท่านผู้ใดกล่าวว่า ง่าย ไม่ควรแก่การอนุโมทนาเลย เพราะว่าไม่จริง ถ้ายากก็จริง อย่างที่ท่านผู้ฟังได้เรียนให้ ทราบว่า ไม่แน่ใจว่าสติระลึกรู้ตรงลักษณะหรือเปล่า นี่เป็นขั้นเริ่มต้นที่จะต้องเป็น อย่างนี้ เพราะถ้าแน่ใจจริง ๆ ก็เป็นวิปัสสนาญาณ ที่สามารถจะประจักษ์ในอริยสัจ- ธรรมได้ แต่กว่าจะถึง หรือก่อนจะถึง ก็ต้องเต็มไปด้วยความไม่รู้บ้าง ความสงสัยบ้าง แม้สติจะเริ่มเกิดแล้วก็ตาม

เมื่อเป็นผู้ตรงอย่างนี้ ก็คงจะรู้ว่า ถ้ายังไม่ใช่วิปัญญารู้จริง ก็ต้องยังไม่ใช่วิปัญญารู้จริง และการที่จะระลึกรู้ตรงขึ้น หรือว่าบางครั้งก็ตรง บางครั้งก็ไม่ตรง แต่ตรงเป็นส่วนน้อย

ก็ต้องตามขั้นของปัญญาที่เกิดขึ้น และบุคคลนั้นเองก็รู้ตามความเป็นจริงด้วย ซึ่งการรู้
แม้เพียงขั้นนี้ก็เป็นปัญญาขั้นหนึ่ง ที่จะประคับประคองให้รู้ลักษณะของนามธรรมและ
รูปธรรมถูกต้องยิ่งขึ้น

จากการที่รู้ว่าบางครั้งก็ตรง บางครั้งก็ไม่ตรง ก็สำเหนียก สังเกตเพิ่มขึ้น
จนกระทั่งตรงขึ้น และเมื่อตรงขึ้น ปัญญาก็รู้ความต่างกันของในครั้งที่ยังไม่ตรงกับครั้งที่
ที่ตรงว่าต่างกันอย่างไร ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม และก็เริ่มอบรมเพิ่มขึ้น
แต่จะเป็นไปอย่างช้า ๆ ไม่ได้เป็นไปอย่างรวดเร็วเลย จนกระทั่งปัญญารู้ตามความเป็น
จริง ไม่หลอกตัวเอง จึงจะเป็นการอบรมปัญญาที่แท้จริง

ถ. ขณะที่กำลังตรึกว่า เห็นไม่เที่ยง ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน
เกิดขึ้นและดับไป ขณะนั้นเป็นความเพียรหรือเปล่า

ส. วิริยเจตสิกเกิดกับจิตทุกดวง เว้นอเหตุกจิต ๑๖ ดวง เพราะฉะนั้น
ไม่ต้องห่วงเรื่องความเพียร โภกมุลจิตเกิดขึ้นขณะหนึ่งก็มีวิริยเจตสิก เพียรเป็นโลภะ
เกิดขึ้น คือ ขณะที่โลภะเกิดขึ้นก็มีความเพียรเกิดร่วมด้วยแล้ว หรือว่ากุศลจิตก็ตามที่
เกิด ก็มีความเพียรเกิดร่วมด้วย เพียงแต่ว่าจะเพียรในทางใด และลักษณะอาการของ
ความเพียรจะปรากฏหรือไม่

สำหรับผู้ที่ไม่ได้อบรมเจริญสติปัฏฐาน แม้ความเพียรเกิดขึ้น บางครั้งก็ไม่รู้ แต่
ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมละเอียดขึ้น สภาพ
ของเจตสิกที่ทรงแสดงไว้ ย่อมปรากฏแก่บุคคลนั้นได้ตามขั้นของปัญญา ตามขั้นของ
การศึกษา ซึ่งจะเกื้อกูลประกอบทำให้ปัญญาสามารถที่จะรู้ชัดในลักษณะของสภาพ
ธรรมที่เกิดขึ้นร่วมกัน แต่ก็มีเพียงลักษณะหนึ่งเท่านั้นที่สติกำลังระลึกเป็นอารมณ์ใน
ขณะนั้นได้ เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เรื่องที่จะสงสัยว่า เป็นความเพียรหรือเปล่า

เรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน เป็นเรื่องที่จะรู้ว่า ขณะนั้นเป็นตัวตนหรือเปล่าที่
คิดอย่างนั้น เป็น หรือไม่เป็น ที่คิดว่า สภาพธรรมในขณะนี้ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล
ไม่ใช่ตัวตน เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ที่กำลังคิดอย่างนั้น เป็นตัวตนหรือเปล่า ก็เป็น

เพราะฉะนั้น สติจะต้องระลึกไว้ว่า เป็นแต่เพียงสภาพที่ตรึก หรือคิดนึกเท่านั้น ไม่ว่าจะคิดนึกเรื่องอะไรทั้งสิ้น ถ้าสติเกิดก็รู้ว่า ขณะนั้นเป็นแต่เพียงลักษณะที่ตรึก เป็นสภาพที่คิด ไม่ใช่สภาพที่เห็น ที่ได้ยิน

เป็นเรื่องที่ต้องอบรมจริง ๆ จนกว่าจะละ จะคลาย จะรู้ชัดขึ้น และผู้นั้นเอง จะเป็นผู้ที่ตอบได้ตรงตามสภาพธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งการตอบได้ การรู้ตามความเป็นจริงก็เป็นปัญญาขั้นหนึ่ง ที่เนื่องมาจากสติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้น แม้ว่าจะยังไม่ประจักษ์ในลักษณะที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่สติก็เกิดและรู้ว่า ขณะนั้นยังเป็นตัวตนอยู่ ถ้ารู้อย่างนี้ สติก็จะระลึกไว้ในลักษณะของสภาพธรรมละเอียดขึ้น เพื่อละการยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าเป็นตัวตน จนกว่าจะดับหมดสิ้นเป็นสมุจเฉท

เป็นชีวิตปกติธรรมดาจริง ๆ ธรรม คือธรรมดา เป็นธรรมดา ทุกขณะที่เกิดขึ้น เพราะมีเหตุปัจจัยจึงได้เกิดขึ้น

ท่านผู้ฟังท่านหนึ่งสงสัยว่า ปกติในชีวิตประจำวัน คืออย่างไร

ถ้าปกติท่านเคยดื่มสุรา ท่านเกิดจะไม่ดื่มขึ้นมา ก็ไม่ใช่ปกติของท่านแล้ว ท่านคิดว่าเป็นอย่างนั้น แต่ความจริง คือ สภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ขณะที่กำลังจะดื่ม ยับยั้งชั่งใจไม่ได้ ห้ามใจไม่ได้ ขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงนามธรรม รูปธรรม หรือขณะใดที่เกิดหิริโอตตปปะ มีศรัทธาที่จะไม่ดื่มเหล้า ขณะนั้นเกิดไม่ดื่มจริง ๆ ก็ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ปัจจัยสะสมมาเป็นปกติที่จะเกิดสภาพธรรมนั้น สภาพธรรมนั้นก็เกิด ไม่มีสภาพธรรมใดเลยที่สามารถจะเกิดขึ้นได้ โดยไม่มีเหตุปัจจัยที่สะสมมา

ไม่ว่าขณะใดจะดื่มสุรา จะไม่ดื่มสุรา ก็ไม่ใช่ตัวตนทั้งหมด เกิดแล้วเป็นปกติตามปกติของปัจจัยที่สะสมมาที่จะเป็นอย่างนั้น เฉพาะกาลนั้น ๆ แต่ขอให้สติระลึกไว้ว่า แม้ขณะนั้นก็ไม่ใช่อัตตา ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานจึงไม่เดือดร้อนใจ ไม่เอือม ไม่หวังอนาคตกาลซึ่งยังไม่มาถึงว่า จะทำอย่างไร จะบังคับอย่างไร จะเป็นอย่างไร

แต่เป็นผู้ที่ระลึกไว้ในลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเพราะมีเหตุปัจจัย เช่น กำลังเห็นอย่างนี้ เห็นแล้ว กำลังเห็น มีปัจจัยเกิดแล้ว สติก็ระลึก รู้ ไม่ต้องห่วงข้างหน้าว่า จะเห็นอะไร หรือว่าจะได้ยินอะไร หรือจะเป็นสุขเป็นทุกข์อย่างไร เพราะแม้แต่จะคิดเตรียมไว้ สภาพธรรมก็ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นไปตามที่คิดเตรียมไว้ แต่สภาพธรรมเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยที่สะสมมาที่จะเกิดขึ้น เป็นปกติของสภาพธรรม

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสติปัฏฐาน จึงเป็นการระลึกถึงสภาพธรรมตามปกติที่เกิดขึ้นตามเหตุปัจจัยที่สะสมมา

มีท่านผู้หนึ่งถามว่า ที่ว่าจิตบังคับไม่ได้นั้น ทำไมนักแสดงหัวเราะ ร้องไห้ก็ได้ ขณะที่กำลังหัวเราะ นักแสดงผู้นั้นมีจิตใหม่ ขณะที่กำลังร้องไห้ นักแสดงผู้นั้นมีจิตใหม่ ถ้าไม่มีจิตหัวเราะไม่ได้ ร้องไห้ไม่ได้ และจิตของนักแสดงในขณะที่กำลังหัวเราะก็ดี หรือกำลังร้องไห้ก็ดี จะต้องเป็นไปในเรื่องที่จะให้เกิดอาการหัวเราะขึ้น ในเรื่องที่จะให้เกิดการร้องไห้ขึ้น เพราะฉะนั้น ไม่ใช่บังคับให้จิตทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยความเป็นตัวตน แต่เพราะสภาพที่กำลังระลึกถึงสิ่งที่จะให้เกิดอาการหัวเราะ หรือที่จะให้เกิดอาการร้องไห้ ซึ่งแม้ในขณะนั้นก็ไม่ใช่อัตตา แต่เป็นสภาพธรรมที่เป็นปัจจัยให้มีการหัวเราะเกิดขึ้น หรือให้มีการร้องไห้เกิดขึ้น

ถ้าไม่ระลึกไปในเรื่องที่จะให้หัวเราะ จะหัวเราะได้ไหม ถ้าไม่ระลึกไปในเรื่องที่จะให้เกิดการร้องไห้ จะเกิดการร้องไห้ได้ไหม ก็ไม่ได้ ต้องมีจิตที่กำลังคิดที่จะให้เป็นไปอย่างนั้น เป็นปัจจัยให้เกิดการหัวเราะ เป็นปัจจัยให้เกิดร้องไห้ ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน และไม่ใช่เป็นการบังคับ แต่เพราะจิตกำลังเป็นสภาพที่คิดที่จะให้มีการร้องไห้ การร้องไห้จึงได้เกิดขึ้น เป็นสภาพของจิตที่คิดในเรื่องของการหัวเราะ การหัวเราะจึงเกิดขึ้น แต่ไม่ใช่หมายความว่า ไปบังคับด้วยความเป็นตัวตน แต่จิตนั้นเองที่จะต้องเป็นไปในขณะนั้น ที่จะให้เกิดอาการหัวเราะ หรือให้เกิดอาการร้องไห้ขึ้น

นักแสดงบางครั้งก็แสดงไม่ได้ใช่ไหม เพราะอะไร เพราะจิตไม่น้อมไปอย่างนั้น การแสดงให้แบบเนียนอย่างนั้น ให้เกิดขึ้นเป็นไปอย่างนั้น ก็เกิดไม่ได้ ต่อเมื่อจิต

ประเภทอย่างนั้นเกิดขึ้น ทำให้อาการของรูปอย่างนั้นเป็นไปได้ อาการของรูปอย่างนั้น จึงเป็นไปได้ แต่ถ้านักแสดงไม่สามารถที่จะโน้มจิตไปให้เป็นอย่างนั้น การหัวเราะก็ หัวเราะไม่ออก การร้องให้ก็ร้องให้ไม่ได้ เมื่อจิตที่จะเป็นปัจจัยให้เกิดการหัวเราะ หรือ การร้องไห้นั้นไม่เกิดขึ้น

ถ. ผมเพิ่งได้ฟังคำบรรยายการเจริญวิปัสสนาของอาจารย์ประมาณสัก ๖ เดือนเท่านั้น อยากจะให้อาจารย์ตรวจทานความเข้าใจของผม ผมจะพูดถึงรูปก่อนว่า รูป หมายถึง สี เสียง กลิ่น รส สัมผัส และที่เรียกว่านามนั้น หมายถึง เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส ได้สัมผัส เมื่อคืนนี้ผมฟังเรื่องทำนอง ผมมีความเห็นว่า ไม่มีทำนอง เหมือนกัน เพราะว่าไม่ใช่สภาพธรรมตามความเป็นจริงที่ปรากฏ ผมคิดว่า ทำนอง คล้าย ๆ กับจำมา ไม่ใช่การรู้ลักษณะที่ตรงต่อสภาพธรรม

สุ. ท่านผู้ฟังได้ฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานในเวลาไม่นาน ประมาณ ๖ เดือน แต่ก็มี ความเข้าใจถูกต้องในเรื่องของสภาพปรมัตถธรรมที่ปรากฏ

ในเรื่องของทำทาง ไม่ใช่เป็นสิ่งที่สามารถจะให้ความจริงได้ เพราะว่ารูปที่จะ ปรากฏให้รู้ทางตา ได้แก่ สี สันรัตนะต่าง ๆ ทางหู ได้แก่ เสียง ทางจมูก ได้แก่ กลิ่น ทางลิ้น ได้แก่ รส ทางกาย ได้แก่ โผฏฐัพพะพารมณ คือ เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ดิ่งหรือไหว ซึ่งมีลักษณะจริง ๆ ปรากฏ

และรูปที่จะรู้ได้ทางใจในวันหนึ่ง ๆ ก็ไม่พ้นจากสี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ นั้นเอง และถ้าอบรมเจริญปัญญา ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมก็จะ ประจักษ์ว่า ไม่ใช่มีแต่เฉพาะเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้โผฏฐัพพะเท่านั้น ความนึก คิดก็เป็นนามธรรม ความสุข ความทุกข์ การจำได้ โลภะ โทสะ กุศล อกุศลทั้งหลาย ก็ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลทั้งสิ้น เป็นแต่เพียงลักษณะของธรรมแต่ละชนิด แต่ละลักษณะซึ่งมีจริง และเกิดขึ้นปรากฏให้สติสามารถที่จะระลึกจนรู้ชัดได้ว่า ไม่ใช่ ตัวตน สัตว์ บุคคล

ธรรมทั้งหลายเป็นของที่มีจริงและปรากฏอยู่เสมอ พร้อมทั้งจะให้สติระลึก สำเนียง รู้ จนกระทั่งสามารถที่จะประจักษ์ได้ว่า ลักษณะของนามธรรมเป็นอย่างไร

ทั้ง ๆ ที่กำลังมีนามธรรมอยู่เดี๋ยวนี้ คือ กำลังเห็นอยู่เดี๋ยวนี้ กำลังได้ยินอยู่เดี๋ยวนี้ กำลังคิดนึกอยู่เดี๋ยวนี้ กำลังจำได้อยู่เดี๋ยวนี้ แต่ถ้าสติไม่เกิด ไม่สำเนียง ไม่สังเกต จะไม่รู้เลยว่า ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงลักษณะของธรรมแต่ละชนิดเท่านั้น

ถ. ผมได้สนทนากับพระภิกษุรูปหนึ่งว่า สมัยนี้การบรรยายธรรมทางวิทยุนี้ มากมายเหลือเกิน ส่วนมากเป็นการสอนปฏิบัติวิปัสสนาบ้าง หรือว่าปฏิบัติเพื่อรู้ อริยสัจ ๔ บ้าง และข้อปฏิบัติก็แตกต่างกันไป อาจารย์นี้ก็สอนให้ปฏิบัติแบบนี้ อาจารย์โน้นให้ปฏิบัติแบบโน้น เมื่อข้อปฏิบัติมีหลาย ๆ อย่างแบบนี้ ก็ย่อมมีถูกบ้าง ผิดบ้าง เป็นแน่นอนที่สุด แต่ทำไมผู้ฟังไม่เลือก รู้ว่าอาจารย์นี้สอนข้อปฏิบัติที่ดี เขาก็ฟัง อาจารย์โน้นสอนข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง เขาก็ฟัง คือ ฟังทั้งหมด มีรายการอะไรเขาฟังหมดทั้งนั้น ผมว่าการฟังแบบนี้ไม่ดีนะ

พระรูปนั้นก็ตอบว่า เท่าที่ท่านได้ยินมา ก็ดีทั้งนั้น เพราะเขาไม่ได้สอนให้ใคร ไปกินเหล้า ลักขโมยของใคร ทำอะไรจะไปว่าของเขาไม่ดี

แบบนี้ก็น่าคิดอยู่ ฟังดูเผิน ๆ ก็ถูกของท่าน แต่ผมฟังพระสูตรสูตรหนึ่งที่ อาจารย์บรรยายไปแล้ว ในพระสูตรนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ถ้า ผู้ใดปฏิบัติมีจกามรรคเป็นอสังคตบุรุษ และผู้ที่ปฏิบัติมีจกามรรคแล้ว ยังสั่งสอนชักชวน ให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม เป็นอสังคตบุรุษยิ่งกว่าอสังคตบุรุษ เพราะฉะนั้น คำพูดของพระรูปนั้น จะผิดหรือถูกอย่างไร

ส. ที่ท่านผู้ฟังถาม หมายความว่า ที่มีผู้ปรารภว่า ธรรมบรรยายที่ได้ฟังใน รายการต่าง ๆ ถูกทั้งหมด จะเป็นการถูกต้องไหม

ก็เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณา จากคำพูดที่ได้ยินได้ฟังนี้ ถ้าพูดเรื่องจริงก็ถูก แต่ถ้าพูดเรื่องไม่จริงก็ไม่ถูก แล้วแต่ว่าจะพูดเรื่องอะไร

อย่างพูดเรื่องทำนองเป็นรูปปรมาตม จริงหรือไม่จริง ถ้าไม่จริง จะว่าถูกได้ไหม เพราะฉะนั้น ก็เป็นเรื่อง ๆ ไป ซึ่งท่านจะพิจารณาธรรมที่ได้ยินได้ฟัง และจะมีความเห็นว่าถูกผิดอย่างไรนั้น ก็พิจารณาได้จากคำพูดนั้น ๆ ถ้าพูดถึงเรื่องจริง สิ่งที่มี

จริง สภาพธรรมที่มีจริง ก็ถูก แต่ถ้าเข้าใจผิดคิดว่า เป็นสภาพธรรมโดยไม่มีลักษณะจริง ๆ นั่นก็เป็นความเข้าใจผิด

เป็นเรื่องที่ทุกท่านก็พิจารณาได้ ถ้ายังไม่เข้าใจ ก็พิจารณาอีก ประกอบกับการศึกษาหลาย ๆ ด้าน ไตร่ตรองโดยถี่ถ้วนรอบคอบ เพื่อที่จะได้ทราบว่า สิ่งที่ได้ยินได้ฟังนั้น ตรงตามความเป็นจริงหรือไม่ ตรงตามพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงหรือไม่

๔๓๘

ถ. ในสติปัฏฐาน มีพระบาลีว่า เอกายโน อโย ภิกขเว มคฺโค สตุตานํ วิสุทฺธิยา เอกายโน แยกเป็น เอก + อายน แปลว่า มรรคเป็นทีไปอันเดียว มีสัมมาทิฏฐิ เป็นต้น เพราะฉะนั้น ที่ว่าอย่างนั้นก็ถูก อย่างนี้ก็ถูก ไม่ตรงกับพระบาลีที่ว่า มีทางเดียวเท่านั้น คือ สัมมาทิฏฐิ เป็นต้น

ที่พระท่านพูดอย่างนั้นว่า ถูกทั้งหมด เพราะถ้าขึ้นพูดอย่างโน้นอย่างนี้ ลากจะหาย ความจริงถ้าพูดกันอย่างตรง ๆ ตามหลักของพระพุทธเจ้า ผิดก็ผิด ถูกก็ถูก พระพุทธเจ้าท่านตรัสอย่างเดียว สัจจาจาเป็นอย่างเดียว จะไปทวิวาจาได้หรือ ตามพระบาลี สติปัฏฐานมีทางเดียว จะไปนั้นก็ถูก นี่ก็ถูกไม่ได้ ต้องถูกอย่างเดียว

ถ.๒ ติเหตุกกุศล คือ กุศลที่เกิดที่ประกอบด้วยเหตุทั้ง ๓ ได้แก่ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ ขอความกรุณาอาจารย์ช่วยอธิบายด้วย

ส. มหากุศลจิตมี ๘ ดวง เป็นญาณสัมปยุตต์ คือ ประกอบด้วยปัญญา ๔ ดวง เป็นญาณวิปยุตต์ คือ ไม่ประกอบด้วยปัญญา ๔ ดวง ซึ่งเป็นชีวิตประจำวัน

ในวันหนึ่ง ๆ มีการให้ทาน มีการรักษาศีล เป็นต้น แต่ไม่ได้รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงในขณะนั้น ก็เป็นมหากุศลญาณวิปยุตต์ ไม่ประกอบด้วยปัญญา

ขณะที่กำลังให้ระลึกสภาพธรรมตามความเป็นจริง ขณะนั้นไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพนามธรรมที่เกิดขึ้น ประกอบด้วยอโลภะ อโทสะ มีเมตตา เป็นความกรุณาที่ปรากฏในขณะนั้น และขณะที่กำลังรู้ตามความเป็นจริงเป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ เพราะว่าไม่เพียงประกอบด้วยอโลภเจตสิก อโทสเจตสิก เท่านั้น แต่ยังประกอบด้วยปัญญาหรืออโมหเจตสิกด้วย ขณะนั้นก็เกิดเหตุกะ เป็นกุศลที่ประกอบด้วยเหตุ ๓ คือ ประกอบด้วย อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ มีปัญญาเกิดร่วมด้วย เพราะวาระระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง

ใน **กถาวัตถุสูตร** ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเรื่องของคำพูดในชีวิตประจำวันจริง ๆ ในสูตรนั้น จากการพูดในชีวิตประจำวัน ก็จบลงด้วยการบรรลุนิพพาน

นอกจากนั้น พระผู้มีพระภาคยังทรงแสดงว่า คำพูดที่พูดกันอยู่ควรจะเป็นอย่างไร ซึ่งถ้าท่านผู้ฟังจะพิจารณาถึงคำพูดของท่านเองด้วยสติ ก็จะได้จริง ๆ ว่า ขณะนั้นคำพูดเช่นนั้นเกิดขึ้นเพราะจิตใจอย่างไร แต่โดยปกติมักจะไม่วะลึกไว้ในขณะที่พูดใช่ไหม แต่ในมหาสติปัฏฐาน สัมปชัญญะบรรพ ให้มีสติในขณะที่กำลังพูด และในหลายสูตรที่พระผู้มีพระภาคทรงเน้นเรื่องของการระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมในขณะที่พูด เพราะว่าทุกท่านจะพ้นจากการพูดไม่ได้ บางท่านพูดน้อย บางท่านพูดมาก แต่ไม่ว่าจะพูดน้อย พูดมาก คำพูดก็ย่อมเป็นไปในทางที่เป็นกุศลบ้าง อุกุศลบ้าง

ในเรื่องของการพูด พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงถึงการพูดซึ่งเป็นปกติในชีวิตประจำวันว่า ย่อมพูดกันในเรื่องที่มีแล้วในอดีตบ้าง ปรารภถึงอนาคตบ้าง และเรื่องในปัจจุบันบ้าง

ก่อนที่จะฟังธรรม กำลังพูดคุยกันอยู่ ลองพิจารณาดูว่า เป็นไปในเรื่องอดีตบ้างไหม เป็นไปในเรื่องอนาคตบ้างไหม เป็นไปในเรื่องปัจจุบันบ้างไหม มากมายหลายเรื่องจริง ๆ และทุกเรื่องก็ต้องเกี่ยวข้องกับอดีตที่ผ่านมาบ้าง อนาคตที่กำลังจะเกิดขึ้นบ้าง หรือว่าเหตุการณ์ปัจจุบันที่กำลังเป็นอยู่บ้าง

นอกจากนั้น ในการพูดคุย ในการสนทนาธรรมเพื่อประโยชน์ ก็ย่อมจะต้องมีการซักถามเพื่อความเข้าใจแจ่มแจ้งชัดเจน ซึ่งผู้ใดควรจะเป็นผู้ที่ควรพูด และไม่ควรพูดอย่างไร พระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงแสดงไว้ใน **กถาวัตถุสูตร** โดยละเอียด เช่น ผู้ที่จะพูดบางครั้งควรเฉลยโดยส่วนตัว

คือ เมื่อคำถามนั้นชัดเจน และผู้ถามก็เข้าใจในคำถามของตนด้วย ผู้ตอบก็สามารถที่จะเฉลย คือ ตอบทันทีโดยส่วนตัวได้ แต่บางทีแม้แต่คำถามตัวผู้ที่ถามเองก็ยังไม่เข้าใจจริง ๆ ฉะนั้น การตอบจะไม่มีประโยชน์เลย เพราะว่าคำถามนั้นแม้ผู้ถามเองก็ยังไม่เข้าใจ

ด้วยเหตุนี้ ควรที่จะ สอบถามก่อนแล้วค่อย หรือว่าจำแนกแล้วค่อย

หมายความว่า จะตอบรวมกันเป็นเรื่องเดียวกันไม่ได้ ต้องแยกเรื่องเพื่อให้เกิดความเข้าใจตามลำดับให้ถูกต้อง ตามลำดับของเรื่องนั้น ๆ ด้วย

หรือบางครั้ง ก็ควร หยุดปัญหาที่ควรหยุด เพราะว่าถ้าต่อปัญหา หรือต่อคำถามนั้นเรื่อยไป โดยที่ไม่เป็นความเข้าใจที่ถูกต้องของผู้ที่ถาม การตอบก็ย่อมจะไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย

นอกจากนั้น ไม่พูดกลบเกลื่อน ไม่พูดนอกเรื่องนอกราว ไม่แสดงความโกรธ ความขัดเคือง ความเสียใจให้ปรากฏ ไม่พูดฟุ้งเฟ้อ ไม่พูดวุ่นวาย ไม่หัวเราะเยาะ ไม่คอยจับผิด

และพระผู้มีพระภาคยังทรงแสดงผลของการฟัง หรือการสนทนาธรรมว่า ผู้ที่ไม่เจียโลดลงฟัง ชื่อว่าเป็นคนไม่มีอุปนิสัย เพราะว่าธรรมมีเหตุมีผลลึกซึ้งมาก ต้องอาศัยการพิจารณา การฟังด้วยความตั้งใจจริง ๆ ที่จะให้ได้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ไม่ใช่เพียงฟัง แต่ยังยึดถือความเห็นของตนเอง ถ้าเป็นอย่างนั้น การฟังนั้นผู้ฟังเป็นผู้ที่ไม่เจียโลดลงฟังในเหตุในผล เป็นการแสดงว่า ผู้นั้นเป็นผู้ที่ไม่มีอุปนิสัยในการที่จะพิจารณาเหตุผล

เพราะฉะนั้น ในอดีตที่แล้วมาจะเป็นเครื่องแสดงว่า ผู้นั้นเคยอบรมในเรื่องการเจียโลดลงฟัง ในเรื่องการพิจารณาเหตุผลของธรรมที่ได้ฟังหรือไม่ ถ้าในขณะที่ปัจจุบันนี้ไม่ยอมที่จะพิจารณาในเหตุในผล ก็แสดงว่าบุคคลนั้นไม่ได้สะสมอุปนิสัยในการฟังเหตุฟังผลมา และถ้าปัจจุบันนี้ยังคงไม่เจียโลดลงฟัง ยังไม่พิจารณาในเหตุในผลจริง ๆ ก็ย่อมไม่ใช่ผู้ที่จะสะสมอุปนิสัยต่อไป เพราะฉะนั้น ในกาลข้างหน้าไม่ว่าจะเป็นในปัจจุบันชาตินี้ หรือในชาติต่อไป ก็ย่อมจะเป็นบุคคลที่ไม่ฟังในเหตุในผล คือ ยังคงเป็นผู้ที่ไม่เจียโลดลงฟังนั่นเอง

แต่สำหรับผู้ที่ไม่เจียโลดลงฟัง คือ ผู้ที่พิจารณาเหตุผลนั้น ชื่อว่าเป็นคนมีอุปนิสัย เมื่อเป็นผู้มีอุปนิสัยสะสมมาแล้ว ย่อมรู้ ย่อมอบรมเจริญปัญญาเพื่อจะละอกุศลธรรม และเพื่อที่จะรู้แจ้งสภาพธรรมที่ดับกิเลสได้

ถ้าเป็นอย่างนี้ การสนทนามีข้อนี้เป็นประโยชน์ การปรึกษาหารือมีข้อนี้เป็นประโยชน์ อุปนิสัยมีข้อนี้เป็นประโยชน์ การเงี่ยโสตลงฟังมีข้อนี้เป็นประโยชน์ คือสามารถที่จะอบรมเจริญปัญญา จนกระทั่งจิตหลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่นได้

นี่เป็นเรื่องสำหรับท่านผู้ฟัง ที่จะพิจารณาถึงประโยชน์ที่แท้จริงของการฟังธรรม

สำหรับเรื่องของสัมปปปลาปวาจา แม้ในการสนทนาธรรม หรือในการบรรยายธรรม ก็มีข้อที่ควรจะต้องสังเกตจากชีวิตของท่านเอง เพราะถ้าท่านเป็นผู้ที่สนใจในธรรม ย่อมมีการสนทนาธรรมกันด้วย บางครั้งก็เริ่มต้นด้วยข้อธรรมจริง ๆ สนทนาไปสนทนามา มีคำพูดเพื่อเจ้อแทรกบ้างไหม แม้แต่ในการสนทนาธรรม

ขณะใดที่กล่าวถึงเหตุผลตรงตามสภาพธรรม เป็นธรรมจริง ๆ ขณะนั้นไม่ใช่การเพื่อเจ้อ แต่บางท่านไม่ใช่อย่างนั้น พอสนทนาไป ๆ มีความคิดเห็นส่วนตัว ซึ่งไม่ประกอบด้วยเหตุผล ไม่ตรงต่อสภาพธรรมตามความเป็นจริง เป็นแต่เพียงความคิด ความตรึก ความเข้าใจของท่านเอง แต่ท่านคิดว่านั้นเป็นธรรม เพราะฉะนั้น ในขณะที่ไม่ใช่คำพูดที่ประกอบด้วยเหตุผลที่เป็นประโยชน์ แม้ว่าจะเริ่มด้วยการสนทนาธรรม แต่ก็มีสัมปปปลาปวาจา คำพูดเพื่อเจ้อเกิดขึ้นได้ในระหว่างนั้น

ทุกท่านเป็นผู้ที่จะระลึกสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้ แต่ผู้ที่จะละคำพูดที่เพื่อเจ้อได้จริง ได้แก่ พระอรหันตบุคคลเท่านั้น สำหรับผู้ที่ยังไม่ถึงการดับกิเลสเป็นพระอรหันต์ ก็ยังมีคำพูดเพื่อเจ้อ ถ้าขณะนั้นไม่ใช่คำพูดที่มีเหตุผล ไม่ใช่คำพูดที่ตรงต่อสภาพธรรมตามความเป็นจริง และไม่ใช่คำพูดที่ประกอบด้วยประโยชน์ ก็เป็นสัมปปปลาปวาจา

สำหรับสัมปปปลาปวาจาในธรรม กับเรื่องของภารตยuthกิติ หรือเรื่องการลักพานางสีดากิติ จะต่างกันไหม สัมปปปลาปวาจาในธรรม เป็นคำเพื่อเจ้อ ซึ่งไม่ประกอบด้วยเหตุด้วยผลเลย เป็นแต่เพียงการตรึกนึกคิดธรรมเลอะเทอะต่าง ๆ ขึ้นมา และเข้าใจว่าเป็นธรรม กับการที่จะพูดเรื่องภารตยuth เรื่องลักพานางสีดา ตามตัวอย่างขององค์ของสัมปปปลาปวาจานั้น ต่างกันไหม ก็ไม่ต่างกันเลย การตรึก การนึกคิดในทางที่ไม่มีประโยชน์ เป็นปัจจัยให้กล่าวคำพูดเช่นนั้นออกมา ต่างก็เป็นคำพูด

ที่ไม่เป็นประโยชน์ด้วยกันทั้งนั้น ในเรื่องของภวตยทกก็ดี ในเรื่องของการลักพานาง สีดาที่ดี หรือในสัมผัปปลาปวจา การพูดเพื่อในธรรมก็ดี ก็เป็นแต่เพียงความนึกคิด ขึ้นมา เพราะฉะนั้น ก็เป็นสัมผัปปลาปวจาเช่นเดียวกัน ไม่ต่างกันเลย

ในคราวก่อนได้สนทนากับท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง ได้พูดกันถึงเรื่องสมัยปัจจุบันนี้ มีหลายท่านที่ได้เขียนหนังสือเรื่องธรรม แต่ว่าไม่ตรงตามสภาพธรรม เป็นแต่เพียงความคิดเห็นของตนเองว่า ธรรมน่าจะเป็นอย่างนั้น น่าจะเป็นอย่างนี้ ท่านผู้นั้นก็ให้ความคิดเห็นว่า ทุกคนมีสิทธิเสรีในการที่จะไตร่ตรองพิจารณาธรรม

ถ้าท่านผู้นั้นมีความเห็นอย่างนั้นว่า ทุกคนมีสิทธิเสรีในการที่จะคิดธรรมเอง ไตร่ตรองธรรมเอง ไม่จำเป็นต้องศึกษา ไม่จำเป็นต้องเทียบเคียง ไม่จำเป็นที่จะต้อง ระมัดระวังให้ถูกต้องแล้ว เพียงด้วยการตรึก เพียงด้วยการนึกคิดเอาเอง ท่านผู้นั้นจะ สามารถรู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้อย่างไร

แม้แต่คำว่า ธรรม ซึ่งทุกท่านก็ทราบอยู่แล้วว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ในขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ ธรรมเป็นอนัตตาอย่างไรถ้าจะให้นึกเอาเอง แต่ถ้าเป็น การศึกษาโดยละเอียด พร้อมทั้งการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง จะเข้าใจได้จริง ๆ ว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา แม้ขณะที่กำลังเห็นในขณะนี้ว่าคืออะไร

ไม่ใช่ึกเอาเอง แต่จะต้องศึกษาและปฏิบัติถูกต้อง จึงจะประจักษ์ในอรรถที่ว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา แม้ในขณะที่กำลังเห็น ซึ่งสติจะต้องระลึกรู้ตามความเป็นจริงในขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ จึงจะเข้าใจในอรรถว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตาจริง แม้กำลังเห็นก็ไม่ใช่อัตตณ และที่ว่าไม่ใช่อัตตณ เป็นอนัตตานั่น เพราะว่า เป็นเพียง สภาพที่กำลังรู้สิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น

ต้องเป็นอย่างนี้หรือเปล่า หรือว่าไปนึกคิดเอาเองกันก็ได้ว่า ธรรมทั้งหลายเป็น อนัตตานั่นคืออะไร แต่ถ้าศึกษาจริง ๆ และสติระลึกรู้จริง ๆ จึงจะเข้าใจอรรถที่ว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา แม้ในขณะที่กำลังเห็น

หรือแม้แต่คำว่า มรรค ซึ่งแปลว่าทางนี้ หมายความว่าถึงเป็นทางที่จะออกจาก โลก ซึ่งขณะนี้ทุกท่านกำลังอยู่ในโลก กำลังเห็นเป็นโลก กำลังได้ยินเป็นโลก กำลังได้

กลืนเป็นโลก กำลังลืมนรสเป็นโลก กำลังสัมผัสทางกายเป็นโลก กำลังคิดนึกเป็นโลก แต่ว่าเป็นโลกของตัวตน เป็นโลกของสัตว์ บุคคล เพราะว่าท่านเคยอยู่ในโลกของตัวตน ท่านเคยอยู่ในโลกของสัตว์บุคคลทั้งนั้น

แต่มรรค คือ ทางที่จะออกจากโลกของความเป็นตัวตน ด้วยการรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า ที่เคยยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลนั้น แท้ที่จริงก็เป็นแต่เพียงสภาพธรรมแต่ละลักษณะซึ่งเป็นอนัตตา

เมื่ออบรมเจริญปัญญารู้ตามความเป็นจริงอย่างนี้ จึงจะรู้ว่า หนทางที่จะออกจากโลกของความเป็นตัวตนนั้น ที่เป็นอริยมรรค คือ การที่สติระลึก รู้ จนกระทั่งปัญญาประจักษ์ชัดว่า สภาพธรรมที่กำลังปรากฏนี้ เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมแต่ละลักษณะอย่างไร

แต่ไม่ใช่ว่า ใครจะนึก ตรึกธรรม และก็แสดงความคิดเห็นตามใจชอบ เป็นสิทธิเสรีของคนนั้นที่จะคิดอย่างนั้น คิดได้ แต่ไม่ตรงตามเหตุตามผล แม้แต่ที่ว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา คิดอย่างไรก็คิดได้ อธิบายอย่างไร เห็นอย่างไรก็ได้ แต่ว่าไม่ใช่หนทางที่จะทำให้ประจักษ์ได้จริง ๆ ที่จะประจักษ์ได้จริง ๆ นั้นก็ต่อเมื่อศึกษาและปฏิบัติถูก ประกอบด้วยเหตุและผลเท่านั้น จึงสามารถที่จะเข้าใจในอรรถของธรรมทั้งหลายได้

๔๓๙

ถ. ผมขอพูดเรื่องการปฏิบัติที่ผ่าน ๆ มา รู้สึกว่า เข้าใจผิดมาหลายครั้งหลายตอน เมื่อเข้าใจผิด ถามท่านอาจารย์ที่ก็แก้ไปที ก็คิดว่า ที่นี้ถูกแน่แล้ว ตรงแน่แล้ว ก็ปฏิบัติตามที่เข้าใจนั้นไปเรื่อย ๆ ถึง ๒ ปี ขณะที่เห็น ก็อย่างที่ผมเคยเล่าแล้วว่า ก็ตรึกในใจว่า การเห็นนี้ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา บางครั้งก็ตรึกไปว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เข้าใจว่าในขณะนั้นไม่เป็นตัวตนแล้ว และมาถามอาจารย์อีก อาจารย์ก็แก้ให้ แล้วก็ย้อนถามอีก เราก็หวนระลึกถึงว่า ขณะที่เรารู้ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตานั่น ขณะนั้นยังเป็นตัวตนอยู่ตามเคย แต่ทำให้เราเข้าใจผิด หลงมาตั้ง ๒ - ๓ ปี ขณะนั้นผมเข้าใจว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ซึ่งเมื่อมาหวนระลึกและทวนคิดไปว่า จิตขณะที่พิจารณา คิด ๆ ไป ขณะนั้นก็ยังเป็นตัวตนอยู่เต็มตัวเลย

เพราะฉะนั้น การเจริญสติปัฏฐาน ถ้าไม่ถามอย่างใกล้ชิด ไม่พยายามสังเกต สำเนียง และพิจารณาตัวเองด้วยจิตที่ดี กายก็ดี เวทนาก็ดี หรือด้วยอะไรต่าง ๆ ก็ดี ทำให้เข้าใจผิดได้จริง ๆ

สุ. ขออนุโมทนาท่านผู้ฟังที่เห็นตัวตนมาก ๆ เพราะว่าเป็นความจริง

มีคำถามว่า จิตคนบ้าและจิตคนดีต่างกันอย่างไร

ต่างกันโดยสภาพของจิต จิตมีสภาพต่าง ๆ กัน ทั้ง ๆ ที่เป็นคนดี ๆ ไม่ใช่คนบ้า บางครั้งก็เป็นอกุศล บางครั้งก็เป็นกุศล แล้วแต่ว่าจะเป็นอกุศลมากเท่าไร ถ้าเป็นอกุศลมาก ก็ไม่ต่างอะไรกับความบ้า นานาชนิดเหมือนกัน ซึ่งแล้วแต่จะบ้าในเรื่องอะไร ในเรื่องโลภะ ในเรื่องโทสะอย่างไรก็ตาม จนถึงขีดที่บัญญัติเรียกว่า เป็นคนบ้าจริง ๆ ที่เป็นลักษณะสภาพอาการของจิตซึ่งพอกพูนหนาแน่นด้วยอกุศล จนกระทั่งปรากฏสภาพอาการอย่างนั้น

เพราะฉะนั้น โดยปรมาัตถธรรม คือ สภาพของอกุศลจิต แล้วแต่ว่าจะอยู่ในขั้นใด ถ้าเป็นขั้นธรรมดา คนดี ๆ ที่ไม่ใช่คนบ้า ก็มีกุศล อกุศลสลับกันไป มากบ้าง น้อยบ้าง หนักบ้าง เบาบ้าง ทางนั้นบ้าง ทางนี้บ้าง แต่ถ้าเข้าใจผิดของการที่ใช้คำว่า คนบ้า ก็เป็นสภาพของอกุศลจิตมาก ซึ่งทำให้ทุกคนเห็นชัดว่า อยู่ในลักษณะของความไม่ปกติของจิต ซึ่งอกุศลจิตนี้ก็มีมาก และก็มีหลายขั้นด้วย

ขอกล่าวถึงเรื่องของสัมปปปลาปวาจา

ใน **สาเลยยกสูตร** มีข้อความที่แสดงว่า การเป็นคนพูดเพ้อเจ้อประการหนึ่ง นั่นคือ **พูดในเวลาไม่ควรพูด**

เรื่องของคำพูดที่ไม่เป็นประโยชน์ คือ บุคคลเป็นผู้กล่าวคำเพ้อเจ้อในขณะที่พูดในเวลาไม่ควรพูด เพราะเหตุใด เพราะว่าขณะนั้นไม่มีประโยชน์เลย ไม่ใช่เวลา ไม่ใช่กาลที่ควรจะพูด ถึงแม้ว่าจะพูดก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร ด้วยเหตุนี้ ถ้าพูดในขณะนั้น ก็เป็นการกล่าวคำเพ้อเจ้อ ไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือฆราวาส ซึ่งยังไม่ได้ดับกิเลสหมด เป็นสมุจเฉท ก็ย่อมจะมีการปรากฏของขณะที่หลงลืมสติ และมีการพูดในเวลาที่ไม่ควรพูดได้

ขอกล่าวถึง **อังคุตตรนิกาย จักกนิบาต จิตตหัตถิสาริปุตตสูตร** ข้อ ๓๓๑ ซึ่งมีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี ก็สมัยนั้น ภิกษุผู้เฒ่าหลายรูปกลับจากบิณฑบาต ภายหลังภัต นั่งประชุมสนทนาอภิธรรมกถากันอยู่ที่โรงกล่ม ได้ทราบว่ ในที่ประชุมนั้น ท่านพระจิตตหัตถิสาริปุตระ เมื่อพวกภิกษุผู้เฒ่ากำลังสนทนาอภิธรรมกถากันอยู่ พูดสอดขึ้นในระหว่างลำดับนั้น ท่านพระมหาโกฏิฐิตะได้กล่าวกะท่านพระจิตตหัตถิสาริปุตระว่า ท่านพระจิตตหัตถิสาริปุตระ เมื่อภิกษุผู้เฒ่ากล่าวสนทนาอภิธรรมกถากันอยู่ พูดสอดขึ้นในระหว่าง ขอท่านพระจิตตหัตถิสาริปุตระ จงรอคอยจนกว่าภิกษุผู้เฒ่าสนทนากันให้จบเสียก่อน ฯ

แสดงให้เห็นว่า ท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตรยังขัดเกลากิเลสไม่พอ กิเลสยังไม่หมด จึงมีการพูดสอดขึ้นในระหว่างที่ท่านพระเถระทั้งหลายกล่าวสนทนาอภิธรรมกถากันอยู่

เมื่อท่านพระมหาโกฏิฐิตะกล่าวอย่างนี้แล พวกภิกษุผู้เป็นสหายของท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตรได้กล่าวกับท่านมหาโกฏิฐิตะว่า

แม้ท่านพระมหาโกฏิฐิตะ ย่อมรุกรานท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตร (เพราะว่า) ท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตรเป็นบัณฑิต ย่อมสามารถกล่าวสนทนาอภิธรรมกถากับพวกภิกษุผู้เถระได้

ท่านพระมหาโกฏิฐิตะได้กล่าวว่า

ดูกร อาวุโสทั้งหลาย บุคคลผู้ไม่ทราบวาระจิตของผู้อื่น ฟังรู้ข้อนี้ได้ยาก ฯ

นี่เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยก่อน ซึ่งขณะที่ท่านพระเถระท่านกล่าวอภิธรรมกถากัน ท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตรกล่าวแทรกขึ้น และเมื่อท่านพระมหาโกฏิฐิตะกล่าวตักเตือน สหายของท่านจิตตหัตถิสารีบุตรกลับมีความเข้าใจว่า ท่านพระมหาโกฏิฐิตะรุกรานท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตร เพราะสหายของของท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตรมีความเห็นว่า ท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตรเป็นบัณฑิต ย่อมสามารถกล่าวสนทนาอภิธรรมกถากับพระภิกษุผู้เถระได้

นี่เป็นความเห็นของคนที่เห็นเพียงภายนอก โดยเห็นว่าท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตรเป็นผู้ฉลาด เป็นบัณฑิต เพราะฉะนั้น ย่อมสามารถที่จะกล่าวอภิธรรมกถากับพระภิกษุเถระได้ แต่ท่านพระมหาโกฏิฐิตะเป็นพระอรหันต์ และสามารถที่จะรู้วาระจิตด้วย ท่านจึงกล่าวว่า ดูกร อาวุโสทั้งหลาย บุคคลผู้ไม่ทราบวาระจิตของผู้อื่น ฟังรู้ข้อนี้ได้ยาก ฯ

รู้จักของคนอื่นยากไหมว่า ยังมีกิเลสสะสมอยู่จึงได้กล่าวแทรกขึ้นอย่างนั้น หรือว่าเป็นเพราะประการใด หรือเป็นเพราะลักษณะของจิตประเภทใด เพราะฉะนั้นแสดงให้เห็นว่า เรื่องของจิตเป็นเรื่องที่ละเอียด สุขุม รู้ได้ยาก และจะรู้ได้จริง ๆ ชัดเจน ละเอียดขึ้นถึงจิตของท่านเอง ด้วยการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งทำให้

สามารถที่จะรู้ถึงจิตของบุคคลอื่นด้วย เพราะว่าจิตของผู้ที่เป็นปุถุชนก็ย่อมจะเหมือนกัน คือ มีความหนาแน่นของกิเลส มีการไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง

แต่จิตของผู้ที่เป็นพระอริยเจ้า ย่อมชัดเกลา ละคลายกิเลส ดับความไม่รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม และสามารถที่จะละกิเลสเป็นสมุจเฉทได้ตามลำดับ ซึ่งถ้าผู้ใดยังไม่ถึงความเป็นพระอริยเจ้า ผู้ที่เป็นพระอริยเจ้าก็ย่อมจะรู้จิตของผู้นั้นได้ว่า ยังเป็นผู้ที่หนาแน่นด้วยกิเลสเพียงไร

ข้อความต่อไป

ท่านพระมหาโกฏิฐิตะกล่าวว่

ดูกร อาวุโสทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นดุจสงบเสถียร เป็นดุจอ่อนนุ่ม เป็นดุจสงบเรียบร้อย ตลอดเวลาที่อาศัยพระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจรรย์ผู้ดำรงอยู่ในฐานะเป็นครูรูปใดรูปหนึ่งอยู่ แต่ว่าเมื่อใดเขาหลีกออกไปจากพระศาสดา หลีกออกไปจากเพื่อนพรหมจรรย์ผู้ดำรงอยู่ในฐานะเป็นครู เมื่อนั้น เขาย่อมคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา พวกเดียรธีย์ พวกสาวกเดียรธีย์อยู่ เมื่อเขาคลุกคลีอยู่ด้วยหมู่ ปล่อยจิต ไม่สำรวม อินทรีย์ ชอบคุย ราคะย่อมรบกวนจิตเขา เขามีจิตถูกราคะรบกวน ย่อมลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์

ดูกร อาวุโสทั้งหลาย เปรียบเหมือนโคที่เคยกินข้าวกล้า ถูกเขาผูกไว้ด้วยเชือกหรือขังไว้ในคอก ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า โคที่เคยกินข้าวกล้าตัวนี้จักไม่ลงกินข้าวกล้าอีก ณ บัดนี้ ผู้นั้นพึงกล่าวโดยชอบหรือหนอ ภิกษุเหล่านั้นกล่าวตอบว่า ดูกร อาวุโส ข้อนี้ไม่เป็นเช่นนั้น ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่มีได้ คือ โคที่เคยกินข้าวกล้าตัวนั้น พึงดึงเชือกขาด หรือแหกคอก แล้วลงไปกินข้าวกล้าอีกที่เดียว ฉะนั้น ดูกร อาวุโสทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉนั้นเหมือนกัน เป็นดุจสงบเสถียร เป็นดุจอ่อนนุ่ม เป็นดุจสงบเรียบร้อย ตลอดเวลาที่อาศัยพระศาสดา หรือเพื่อนพรหมจรรย์ผู้ดำรงอยู่ในฐานะเป็นครูรูปใดรูปหนึ่งอยู่ แต่ว่าเมื่อใดเขาหลีกไปจากพระศาสดา หรือหลีกออกไปจากเพื่อนพรหมจรรย์ผู้ดำรงอยู่ในฐานะเป็นครู เมื่อนั้นเขาย่อมคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ

ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา เดียร์ถีย พวกสาวกเดียร์ถียอยู่ เมื่อเขาคลุกคลีอยู่ด้วยหมู่ ปล่อยจิต ไม่สำรวมอินทรีย์ ชอบคุยราคะย่อมรบกวนจิตเขา เขามีจิตถูกราคะรบกวน ย่อมลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ ฯ

เป็นชีวิตจริง ๆ ของทุกคนหรือเปล่า อยู่ในสถานที่หนึ่งก็เรียบร้อย อ่อนน้อม สงบเสงี่ยม โดยเฉพาะถ้าเป็นเพศบรรพชิต ในสำนักของพระศาสดา หรือว่าอยู่กับอุปัชฌาย์อาจารย์ หรือว่าในสถานที่ ในบางกาล บางแห่ง เป็นอย่างนั้นจริง ๆ แต่ว่าพอพ้นจากสถานที่นั้น ความโน้มเอียงของกิเลสที่สะสมมานี้ มีหรือที่จะไม่เกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัยที่จะโน้มเอียงไปสู่การชอบคลุกคลีด้วยหมู่คณะ

ชีวิตของทุกคนตามความเป็นจริง เวลาที่ท่านกำลังสนใจในธรรม ฟังธรรม เกิดศรัทธาที่จะขัดเกลากิเลส ก็กาลหนึ่ง สถานที่หนึ่ง ขณะหนึ่ง แต่พอพ้นจากสถานที่นี้ พ้นจากกาลนี้ จะมีความโน้มเอียงของกิเลสที่จะให้ท่านเป็นไปตามอำนาจของการสะสมของกิเลสใหม่ เป็นอย่างนั้นหรือเปล่า จะดูหนัง จะดูละคร จะดูโทรทัศน์ จะทำอะไร ๆ ตั้งหลายอย่าง ก็ไม่ใช่ว่าจะละเลยการที่จะขัดเกลากิเลส แต่ว่ากิเลสที่สะสมมาเป็นของจริง ย่อมจะปรากฏให้เห็นตามความเป็นจริง เพราะว่าบางครั้งถูกชักชวนไปดูหนังก็ไป ถูกชักชวนไปงานรื่นเริงใด ๆ สนุกสนานก็ไป ยับยั้งไม่ได้ ย่อมเป็นไปอย่างนั้นตามความเป็นจริง

ชีวิตของท่านเอง ไม่ต้องดูบุคคลอื่น เริ่มตั้งแต่เป็นเด็กนักเรียนในห้องเรียนก็ได้ เรียบร้อยเวลาที่ครูอยู่ แต่เวลาที่พ้นครูไปแล้ว ก็สนุกสนานรื่นเริง ตั้งแต่เด็กก็เป็นอย่างนี้ ครั้นเป็นผู้ใหญ่ มีกิจการงาน มีหน้าที่ ในสถานที่ ในกาลที่ท่านจะต้องรับผิดชอบ ก็เป็นผู้อ่อนน้อม เป็นผู้สงบเสงี่ยม ท่านเป็นอย่างนั้น แต่เวลาที่อยู่ในหมู่คณะด้วยกัน ในระหว่างมิตรสหายเพื่อนฝูง ท่านก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะป็นฆราวาสหรือเป็นบรรพชิต การสะสมของกุศลและอกุศลที่มีอยู่ในจิตจะเป็นปัจจัยให้สภาพธรรมนั้น ๆ เกิดขึ้นปรากฏเป็นไปอย่างนั้น ตราบใดที่ยังเป็นผู้ที่ยังไม่หมดกิเลส คือ ในหมู่คณะด้วยกันก็เป็นอย่างหนึ่ง คือ อาจจะเป็นบุคคลที่ดูสงบเสงี่ยม เป็นดูอ่อนน้อม เป็นดูสงบเรียบร้อย ตลอดเวลา

ที่อาศัยพระศาสดา หรือเพื่อนพรหมจรรย์ผู้ดำรงอยู่ในฐานะเป็นครูรูปใดรูปหนึ่งอยู่ แต่เมื่อพ้นไปจากสถานทีนั้น คือ ในสถานที่อื่น เขาหลีกออกไปจากพระศาสดา หลีกออกไปจากเพื่อนพรหมจรรย์ผู้ดำรงอยู่ในฐานะเป็นครู เมื่อนั้นเขาย่อมคลุกคลีด้วยพวก ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา พวกเดียรธีย์ พวกสาวกเดียรธีย์อยู่ เมื่อเขาคลุกคลีอยู่ด้วยหมู่ ปล่อยจิต ไม่สำรวม อินทริย์ ชอบคุย ราคะย่อมรบกวนจิตเขา

เป็นความจริงใช่ไหม เป็นไปตามเหตุตามปัจจัยที่สะสมมาที่ยังมีกิเลสอยู่ มีใครบ้างไหมที่ไม่ชอบสนุกรสนาน มีไหม

มีจริง ๆ หรือ ไม่มีการเล่นหัว หรือหัวเราะพูดคุย ร่าเริงสนุกรสนานกับมิตรสหาย กับเพื่อนฝูงบ้างหรือ

และถึงแม้ว่าจะเป็นบรรพชิต เป็นภิกษุแล้ว ถ้าคลุกคลีกับภิกษุด้วยกันบ้าง หรือภิกษุณี หรืออุบาสก หรืออุบาสิกา หรือพระราชา หรือมหาอำมาตย์ของพระราชา ย่อมมีเรื่องอื่นที่จะทำให้เพลิดเพลิน วิพากษ์วิจารณ์ สนุกรสนานในเรื่องต่าง ๆ ที่สนทนากัน เพราะฉะนั้น จิตใจย่อมจะเป็นไปด้วยราคะบ้าง โทสะบ้าง แล้วแต่ว่า กิเลสที่สะสมมาจะมีกำลังมากเพียงไร

ด้วยเหตุนี้ ท่านพระโกฏิฐิตะจึงได้อุปมาว่า เปรียบเหมือนโคที่เคยกินข้าวกล้า ถูกเขาผูกไว้ด้วยเชือก หรือขังไว้ในคอก ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า โคที่เคยกินข้าวกล้า ตัวนี้จักไม่กินข้าวกล้าอีก ณ บัดนี้ ผู้นั้นพึงกล่าวโดยชอบหรือ ซึ่งภิกษุเหล่านั้นก็กล่าวตอบว่า ข้อนี้ไม่เป็นเช่นนั้น ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่มีได้ คือ โคที่เคยกินข้าวกล้าตัวนั้น พึงดึงเชือกขาดหรือแหกคอก แล้วลงไปกินข้าวกล้าอีกที่เดียว

ถ้าเป็นบรรพชิตก็มีศีล หรือมีพระศาสดา มีเพื่อนพรหมจรรย์ผูกไว้เหมือนกับโคที่เคยกินข้าวกล้า แต่จะกล่าวไม่ได้เลยว่า โคที่เคยกินข้าวกล้านั้น จะไม่ไปกินข้าวกล้าอีก เพราะฉะนั้น เมื่อยังมีความปรารถนา ยังมีความต้องการในเรื่องของโลกะ ในเรื่องของโทสะ ในเรื่องของกิเลสต่าง ๆ และเป็นผู้ที่ไม่สำรวม ยังคงคลุกคลีกับพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา ข้อนี้ก็ย่อมเป็น

ฐานะที่มีได้ คือ โคที่เคยกินข้าวกล่ำตัวนั้น ฟังดังเชือกขาด หรือแหกคอก แล้วลงไปกินข้าวกล่ำอีกที่เดียว

เพราะฉะนั้น สำหรับบรรพชิตรูปนั้น ถ้าปล่อยจิตอย่างนั้น ราคะย่อมรบกวนจิตเขา เขามีจิตถูกราคะรบกวน ย่อมลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์

เป็นชีวิตจริงตามความเป็นจริง ที่ต้านทานกำลังของกิเลสไม่ได้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่จะให้กิเลสนั้นเกิดในขณะใดมากหรือน้อย แต่ถ้าเป็นผู้ที่เสพอยู่เสมอ ให้ปัจจัยให้โอกาสแก่กิเลสอยู่เสมอ บรรพชิตรูปนั้นก็ย่อมสึกมาเป็นคฤหัสถ์

หรือแม้แต่ท่านพระภิกษุซึ่งท่านเคยอบรมเจริญสมถภาวนา บรรลุฌานต่าง ๆ ท่านพระมหาโกฏิฐิตะก็กล่าวว่า

ดูกร อาวุโสทั้งหลาย อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุข เกิดแต่วิเวกอยู่ เขากล่าวว่า เราได้ปฐมฌาน (แต่) คลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระราชามหาอำมาตย์ของพระราชา เดี๋ยวนี้ พวกสาวกเดี๋ยวนี้อยู่ เมื่อเขาคลุกคลีอยู่ด้วยหมู่ ปล่อยจิต ไม่สำรวมอินทรีย์ ชอบคุย ราคะย่อมรบกวนจิตเขา เขามีจิตถูกราคะรบกวน ย่อมลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ ฯ

๔๔๐

ดูกร อาวุโสทั้งหลาย เปรียบเหมือนฝนเม็ดใหญ่ (เท่าลูกเห็บ) ตกลงที่ทางใหญ่สี่แพร่ง พังยังฝุ่นให้หายไป ปรากฏเป็นทางลื่น ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า บัดนี้ฝุ่นจักไม่ปรากฏที่ทางใหญ่สี่แพร่งนั้นอีก ผู้นั้นพึงกล่าวโดยชอบหรือหนอ ดูกร อาวุโส ข้อนี้ไม่เป็นเช่นนั้น ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่มีได้ คือ มนุษย์หรือโคและสัตว์เลื้อย พังเหยียบย่ำที่ทางใหญ่สี่แพร่งแห่งนั้น หรือลมและแดดพังแผดเผาให้แห้ง เมื่อเป็นเช่นนั้น ฝุ่นพึงปรากฏอีกทีเดียว ฉะนั้น ดูกร อาวุโสทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ ย่อมลาลึกขาลึกมาเป็นคฤหัสถ์ ฯ

นี้แสดงให้เห็นถึงความลึก ความหนาแน่น ความเหนียวแน่นของกิเลส ซึ่งไม่สามารถจะดับได้เพียงด้วยการอบรมเจริญสมถภาวนา แม้ว่าจะบรรลุปฐมฌาน แต่ความรู้ในลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่สามารถที่จะค่อย ๆ ละค่อย ๆ คลายกิเลสตามความเป็นจริงได้ ซึ่งกิเลสที่สะสมมา เวลาที่มีปัจจัย มีกำลังเกิดขึ้น ก็ย่อมจะทำให้บุคคลนั้น โน้มเอียงไปในทางคลุกคลีตามกำลังของกิเลส ตราบใดที่ยังไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง อาศัยเพียงความสงบเท่านั้น

อุปมาเหมือนกับฝนเม็ดใหญ่ซึ่งตกลงมา ทำให้หนทางนั้นปราศจากฝุ่นเพียงชั่วคราวเท่านั้น ภายหลังเมื่อมีมนุษย์ หรือโค หรือสัตว์เลื้อย เหยียบย่ำที่ทางใหญ่สี่แพร่งนั้นอีก ลมและแดดพังแผดเผาให้แห้ง ฝุ่นพึงปรากฏขึ้นอีก

กิเลสนี้ยากจริง ๆ แก่การที่จะดับได้ หลายท่านทีเดียวที่เข้าใจว่า จะต้องอบรมเจริญสมาธิเพื่อให้จิตสงบเสียก่อน ก็จะได้รู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม แต่จะเห็นได้ว่า มีผู้ที่เป็นฌานลาภีบุคคลมากมายหลายท่าน ที่สามารถอบรมจิตให้สงบถึงขั้นฌานจิต แต่ไม่สามารถดับกิเลสเป็นสมุจเฉท เพราะไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน

เพราะฉะนั้น การที่จะรู้ชัดจริง ๆ ว่า สภาพธรรมใดเป็นนามธรรม สภาพธรรมใดเป็นรูปธรรม ไม่ใช่เรื่องง่าย ไม่ใช่สิ่งที่จะเกิดขึ้นโดยรวดเร็ว แต่จะต้องอาศัยสติระลึกรู้ สังเกต สำเนียง จินตภาพความเคลือบแคลงสงสัย จนเป็นความรู้ชัดจริง ๆ ในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

เป็นเรื่องที่ทุกท่านจะสอบถาม พิสูจน์ได้ด้วยตัวของท่านเองถึงปัญญาที่แท้จริงว่ามีหรือเปล่า และที่จะพิสูจน์ได้ คือ ในขณะนี้ เดียวนี้เอง ขณะที่กำลังเห็น รู้ใหม่ว่าเป็นนามธรรมอย่างไร เป็นรูปธรรมอย่างไร ถ้ารู้ ก็ต้องรู้ลักษณะของสติด้วย ไม่ใช่เพียงนึกว่า ขณะที่กำลังเห็นนี้เป็นนามธรรม และเมื่อสติเกิด สามารถจะรู้ได้ใหม่่ว่าสิ่งที่ปรากฏทางตาในขณะนี้ เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา จิตไม่หวั่นไหว ไม่มีการผิปกติใด ๆ เพราะเป็นปัญญาที่รู้จริง เพราะได้อบรมมาแล้ว

แต่โดยมากมีท่านผู้ฟังหลายท่าน ที่ท่านสังเกต สำเนียง และก็ระลึกรู้ได้ว่า บางครั้งความเป็นตัวตนอย่างเหนียวแน่น อย่างละเอียดแทรกขึ้น ทำให้ผิปกติไปนิดหนึ่ง เวลาที่จะระลึกรู้ทางตาก็ดี ทางหูก็ดี ทางจมูกก็ดี ทางลิ้นก็ดี ทางกายก็ดี ทางใจก็ดี ถ้ามีความจงใจนิดหนึ่งที่จะรู้ ขณะนั้นไม่ใช่สภาพธรรมตามปกติ เช่น มีการเกร็ง การรู้สึกแข็ง มีการจดจ้อง ขณะนั้นทราบได้ว่า ไม่ใช่เป็นปัญญาที่รู้จริง ๆ ในลักษณะของสภาพธรรมตามปกติตามที่จริง

ถ้ายังคงเป็นการผิปกติ ก็ยังไม่ใช่นิพพานที่อบรมเจริญ ที่จะระลึกรู้สภาพธรรมตามปกติจริง ๆ

มีพระภิกษุต่างประเทศรูปหนึ่ง ท่านบวชได้ไม่กี่พรรษา แต่ถ้าทราบประวัติชีวิตของท่าน ก็จะเห็นถึงปัจจัยการสะสม ท่านเคยเป็นผู้จัดรายการโทรทัศน์ที่ประเทศของท่าน มีชีวิตทางโลกอย่างชาวโลกในสมัยใหม่ แต่เพราะการสะสมมา ท่านก็ทิ้งชีวิตอย่างนั้น อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา

ท่านเล่าให้ฟังถึงครั้งหนึ่งมีเหตุการณ์ปรากฏแก่ท่าน เสมือนว่าไม่มีอะไรเลย โลกหายหมด ไม่มีอะไรเหลือ ขณะนั้นเป็นความตกใจ เวลาที่ท่านได้ฟังธรรมเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน และได้พูดถึงเรื่องของนามรูปปริจเฉทญาณ ท่านก็มีความสงสัย

ข้องใจ ติดใจเหลือเกินว่า ขณะนั้น ที่เคยเกิดกับท่านนั้น เป็นนามรูปปริเฉทญาณ ใช่มั้ย น้าติดใจ น้าสงสัย น้าข้องใจใหม่ แต่อย่าลืมว่า ตัณหานั่นละเอียดมาก ฉลาดมาก ที่จะชักจูง ชักชวนไปได้ทุกทางที่จะให้เกิดความต้องการ ที่จะให้เกิด ความหวังในผล และแม้ว่าจิตของท่านจะโน้มเนียงว่า ขณะนั้นเป็นนามรูปปริเฉท ญาณใช่หรือไม่ใช่ แต่สภาพธรรม การคิดอย่างนั้น ก็ไม่ใช่ลักษณะของปัญญาที่รู้ใน ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม แต่เป็นลักษณะของความสงสัย เป็นลักษณะของ ความข้องใจ เป็นลักษณะของความติดใจในเหตุการณ์ที่แปลก ที่ไม่เคยเกิดขึ้นกับท่าน

ก็ได้กราบเรียนท่านว่า ไม่สำคัญเลยสำหรับสิ่งที่เกิดมานานแล้ว และหมดไป นานแล้วด้วย ข้อสำคัญที่สุด คือ ขณะนี้ ท่านกำลังเห็นเดี๋ยวนี้ สติระลึก รู้ชัดใน สภาพธรรมที่เป็นอาการรู้ เป็นธาตุรู้ ซึ่งไม่มีเยื่อใยของการที่จะยึดถือว่าเป็นตัวตนได้ เลย และมีปัญญาที่รู้ชัดในสภาพของสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาว่า เป็นแต่เพียงสิ่งที่ ปรากฏทางตาเท่านั้นในขณะนี้ เดี่ยวนี้ ได้ไหม

ถ้าสติเกิดไม่ได้ ปัญญาไม่ได้รู้ชัดอย่างนี้ ไม่ต้องห่วงถึงสิ่งที่ผ่านไปแล้วเลย เพราะโดยมาก เพียงได้ยินชื่อของวิปัสสนาญาณ ท่านหวังแล้ว ท่านปรารถนาแล้ว ต้องการอะไรกับชื่อ ในเมื่อไม่ใช่ปัญญาจริง ๆ ที่รู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและ รูปธรรม

และไม่ว่าเหตุการณ์ใดจะเกิดปรากฏ แม้ว่าจะไม่เคยเกิดมาก่อน หวังไปได้ไม่ นาน จิตก็หวนโน้มไปที่จะสงสัยอีก ที่จะติดใจอีก ลักษณะอย่างนี้คืออะไร ลักษณะ อย่างนี้ไม่ใช่สติที่ระลึกรู้ตรงสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเดี๋ยวนี้ แต่กลับเป็นตัวตนที่ย้อน ไปยึดโยงในสภาพธรรมที่เคยปรากฏโดยอาการที่แปลก ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ด้วย ความสงสัย และด้วยความไม่รู้ในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น คือ การที่ เพียงนึกถึงสภาพที่เคยปรากฏ ที่เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง และกดดับไป

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า การละกิเลสเป็นการยาก เป็นการที่จะต้องอบรม เจริญปัญญาให้รู้จริงในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ซึ่งเป็นเครื่องวัดทันที่ถึงสติปัญญา ว่า ท่านอบรมมาพอที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมหรือยัง ถ้าสติระลึกไม่ได้ ปัญญาไม่รู้ ก็

เป็นสิ่งที่เตือนให้ท่านทราบแล้วว่า จะต้องอบรมต่อไปอีกมากทีเดียว ไม่ใช่ นั่ง กังวล นั่ง ห่วงใย นั่ง สงสัย หรือว่าใครที่จะได้บรรลุอุรียสังกรรมในเวลาอันรวดเร็ว โดยที่แม้ขณะนี้ก็ยังไม่สามารถที่จะรู้ได้ว่า นามธรรม รูปธรรม ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนนั้น คืออย่างไร

ท่านผู้ฟังเคยได้ยินคำว่า กาย ที่เป็นรูปกาย กับนามกายแล้ว ดูเหมือนว่าโดยพยัญชนะจะไม่ยาก

กาย เป็นที่ประชุมรวมกันของสภาพธรรม เช่น รูปกาย ก็หมายความว่าถึงรูปต่าง ๆ ที่ประชุมรวมกันอยู่ ที่กายนี้ไม่ใช่มีรูปประเภทเดียว มีรูปมากมายหลายประเภทอยู่ร่วมกัน เกิดร่วมกัน ประชุมกัน รวมกันอยู่ ถ้าจะรู้ชัดว่า ไม่ใช่ตัวตน สติจะต้องระลึกถึงลักษณะของแต่ละรูปที่ปรากฏ

แม้ว่ารูปหลายรูปจะประชุมรวมกัน อยู่ร่วมกันก็ตาม แต่ที่จะรู้ชัดว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนนั้น สติจะต้องระลึกถึงลักษณะของรูป ที่ละรูป ที่ละลักษณะ ไม่ใช่รวม ๆ กันว่า เป็นรูปกาย ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ซึ่งอย่างนั้นไม่สามารถที่จะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท

หรือแม้แต่คำว่า นามกาย ก็เหมือนกัน ใช้คำว่า นามกาย แสดงว่ามีนามธรรมหลายชนิด หลายประเภท ประชุมรวมกัน เกิดร่วมกัน การที่จะรู้ว่า นามธรรม ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ก็เพราะสติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมแต่ละชนิด

เช่น การเห็น กับความรู้สึก เป็นนามกาย จะไม่มีนามธรรมที่เกิดมาโดดเดี่ยว โดยลำพัง โดยไม่มีนามธรรมอื่นเกิดร่วมด้วย หรือจะไม่ใช้ที่ประชุมรวมกันของนามธรรมอื่น ๆ ถ้าสติไม่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมแต่ละลักษณะ ก็ไม่สามารถที่จะตัดเยื่อใยที่เคยยึดถือนามธรรมเหล่านั้นว่า เป็นตัวตน สัตว์ บุคคลได้ เช่น ในขณะที่เห็น อาจจะระลึกถึงสภาพที่เป็นอาการรู้ ชาติรู้ อาจจะระลึกถึงบ้าง

แต่สำหรับลักษณะของเวทนาในวันหนึ่ง ๆ ที่มีปรากฏอยู่เสมอ บางครั้งเป็นสุขเวทนา บางครั้งเป็นทุกข์เวทนา บางครั้งเป็นโสมนัสเวทนา บางครั้งเป็นโทมนัสเวทนา

และส่วนมากที่เดียวเป็นอุเบกขาเวทนา ถ้าสติไม่ระลึกรู้ในลักษณะของเวทนาอย่างนี้ แม้ว่าจะมีความรู้บ้างในนามธรรมที่เป็นจิต แต่ไม่รู้นามอื่นซึ่งประชุมรวมกันอยู่ในที่นั้น การที่จะละการยึดถือนามธรรมและรูปธรรมทั้งปวงว่า เป็นตัวตน สัตว์ บุคคล ก็มีไม่ได้

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญาเป็นเรื่องที่ละเอียด ซึ่งผู้อบรมเจริญปัญญานั้นเองเป็นผู้ที่รู้ว่า เริ่มรู้เพิ่มขึ้นบ้างไหม ยังไม่ต้องไปถึงขั้นละ เพราะว่าขั้นละนั้น ต้องเป็นปัญญาขั้นสูงที่เดียวที่สามารถจะถึงนิพพิทาหรือวิราคะได้

จากข้อความใน **จิตตหัตถิสาริปุตตสูตร** ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะได้อบรมสมถภาวนาจนกระทั่งบรรลุปฐมฌานจิต แต่ถ้าไม่ได้อบรมเจริญสติปัญญาจนถึงขั้นที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม เพียงการอบรมความสงบของจิตเท่านั้น ไม่สามารถที่จะทำให้ละคลายกิเลสได้เป็นสมุจเฉท

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร อาวุโสทั้งหลาย อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ บรรลุนิพัตติยาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิचार เพราะวิตกวิचारสงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เขาย่อมกล่าวว่า เราเป็นผู้ได้ทุติยฌาน (แต่) ยังคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ฯลฯ ย่อมลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์

ดูกร อาวุโสทั้งหลาย เปรียบเหมือนฝนเม็ดใหญ่ตกลงที่สระใหญ่ใกล้บ้านหรือนิคม พืชยังทั้งหอยกาบและหอยโข่ง ทั้งก้อนกรวดและกระเบื้องให้หายไป ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า บัดนี้ หอยกาบ หอยโข่ง ก้อนกรวด และกระเบื้อง จักไม่ปรากฏในสระโน้นอีก ผู้นั้นฟังกล่าวโดยชอบหรือหนอ ดูกร อาวุโส ข้อนี้ไม่เป็นเช่นนั้น ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่มีได้ คือ มนุษย์หรือโคและสัตว์เลี้ยง พืชเดิมที่สระแห่งโน้น หรือลมและแดดพืชแผดเผาให้แห้ง เมื่อเป็นเช่นนั้น ทั้งหอยกาบและหอยโข่ง ทั้งก้อนกรวดและกระเบื้อง พืชปรากฏได้อีกที่เดียวฉันใด ดูกร อาวุโสทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน บรรลุนิพัตติยาน ฯลฯ ย่อมลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ ฯ

สำหรับในข้อความเรื่องของทุติยฌาน ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ถึงแม้ว่าสมรรถที่จะเจริญอบรมสมถภาวนาให้ยิ่งขึ้นจากขั้นของปฐมฌานถึงขั้นทุติยฌานก็ตาม แต่ถ้าไม่ใช่การขัดเกลากิเลสด้วยปัญญาที่รู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จนถึง การรู้แจ้งอริยสัจธรรม บุคคลผู้นั้นก็ยังมีกิเลสที่สะสมมา ที่ทำให้โน้มเอียงไปในความพอใจในการคลุกคลีกับบุคคลต่าง ๆ ซึ่งถ้ากิเลสมีกำลังมากกว่า ผู้นั้นก็ย่อมลาสิกขา สึกมาเป็นคฤหัสถ์

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร อาวุโสทั้งหลาย อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุดุติยฌาน ที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย สรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้ที่มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เขาย่อมกล่าวว่า เราได้ ดุติยฌาน (แต่) ยังคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ฯลฯ ลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์

ดูกร อาวุโสทั้งหลาย เปรียบเหมือนอาหารค้ำคิน ไม่พึงพอใจแก่บุรุษ ผู้บริโภคอาหารประณีต ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า บัดนี้อาหารจักไม่พอใจแก่บุรุษชื่อนั้นอีก ผู้นั้นพึงกล่าวโดยชอบหรือหนอ ดูกร อาวุโส ข้อนี้ไม่เป็นเช่นนั้น อาหารอื่น จักไม่พอใจแก่บุรุษผู้นั้น ผู้บริโภคอาหารประณีต ตลอดเวลาที่โอชารสแห่งอาหารนั้น จักดำรงอยู่ในร่างกายของเขา แต่เมื่อใดโอชารสแห่งอาหารนั้นจักหมดไป เมื่อนั้น อาหารนั้น พึงเป็นที่พอใจเขาอีก ดูกร อาวุโสทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉนั้นเหมือนกัน เป็นผู้ที่มีอุเบกขา เป็นผู้ที่มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยกายเพราะปีติสิ้นไป บรรลุดุติยฌาน ฯลฯ ย่อมลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ ฯ

ข้อความในสูตรนี้ เปรียบเทียบให้เห็นความสงบยิ่งขึ้นของจิตเป็นขั้น ๆ ในขั้นของตติยฌานซึ่งปราศจากปีติ อุปมาเหมือนกับผู้ที่พอใจในการบริโภคอาหารที่ประณีตสงบ ประณีตมาก ขณะนั้นจิตสามารถที่จะดื่มด่ำในความสงบที่เป็นสมถภาวนา ไม่สนใจผักใฝ่ในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงเหมือนกับอาหารค้ำคิน คือ อาหารที่ไม่ประณีต เพราะฉะนั้น ผู้นั้นก็พอใจตลอดเวลาที่โอชารสแห่งอาหารนั้น

ดำรงอยู่ในร่างกาย แต่เมื่อใดโอชารสแห่งอาหารนั้นจกหมดไป เพราะว่าฉันทจิตก็ดับ
เมื่อนั้น อาหารนั้น คือ อาหารที่ไม่ประณีต พึงเป็นที่ชอบใจเขาอีก

แสดงให้เห็นถึงความติดอย่างเหนียวแน่นในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ใน
โณฐัพพะ ซึ่งแม้ว่าจะสงบระงับไปด้วยฉันทจิต แต่ตราบใดที่ยังไม่ดับเป็นสมุจเฉท
ผู้นั้นก็ย่อมมีความพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โณฐัพพะซึ่งไม่ประณีตเท่าตติยฌาน

